İsmet Zeki Eyuboğlu

TOPLUM SARSINTILARI

inceleme

pencere yayınları

İsmet Zeki Eyuboğlu
Toplum Sarsıntıları

Birinci Baskı: Şubat 2000
Dizgi: Mesut Özcan
Montaj: Bahri Çakır
Kapak: İbrahim Karakaş
Baskı ve Cilt: Ekinci Matbaası
Yayın Yönetmeni: Muzaffer Erdoğdu

ISBN 975-8460-07-2

PENCERE YAYANLARI: 122

Hamam Sok. 2/6 Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel ve Faks: (0212)511 64 98 - 513 27 17 - 522 79 24

İsmet Zeki Eyuboğlu

Toplum Sarsıntıları

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Kaynak yayınları arasında çıkmak üzere, bundan yirmi yıl önce, Aydınlık Gazetesi'nde yazı yazdığım yıllarda yazılmıştı, sonra 12 Eylül yıkımı geldi, ulusun temel kurumlarını, sarsaklara yaraşır bir inanç uğruna yıkmayı başarı, beceri saydı, Atatürk Devrimleri'nin kökünü kazımayı, ulusu ortaçağın gerisine sürüklemeyi çağdaş bir başarı sayarak çağın dışına çıkıverdi. Bunları yapanlar, daha sonra yığın yığın yolsuzluğu ortaya dökülünce, bu durumu daha önceden sezdikleri için, Anayasa'ya koydurdukları geçici bir bölümle kendilerini güvence altına aldılar, yıkarken utanmadıkları yasal düzenin koruyuculuğuna sığınırken yine utanmadılar, bunların kimileri şimdi Akdeniz'in durgun, ışıklı sularına bakarak geviş getirmenin tadını çıkarıyorlar. Bu üzücü olayları *"Felsefe Açısından 12 Eylül, Din, Boşluğun Egemenliği"*, *"İslam'ın Çöküşü"*, *"İslam'da Bölünmeler, Çelişmeler"* adlı çalışmalarımda ayrıntılarıyla, kanıtlarıyla işledim, bu nedenle onları okumanın okuyucu için yararı vardır kanısındayım.

Bugün, "Kurtuluş Savaşı"yla sağlanan bütün toplumsal ayrıcalıklar, kurumlar satağa dökülmüş, çıkarcılara, vurguncular, soygunculara ssatılmakta, buna da "özelleştirme" denilmektedir. Satılan toplumsal kurumların nerdeyse hepsi büyük gelir sağlayanlardır. Ülkemiz yabancı ortaklıkların denetimi altına verilmekle, ulusal kaynaklar başkalarının, yabancıların yararına elden çıkarılmaktadır. Bir ülkede uşaklığı

sevenlerin, bağımsızlığını yitirip uşak olarak yaşamaktan mutluluk duyanların sayısı özgür düşünceli, çağdaş anlayışlı aydınların sayasından çok olursa orada yıkıma sürüklenmeyi sağlayan bütün güçlerin önündeki engeller kaldırılmış, ulus anlayışsız sorumluların çabalarıyla korkunç bir karanlığa itilmektedir. Özellikle Özal döneminde, İncirlik Üssü'nden kalkan ABD uçaklarının Irak'ı vurmaları sonucu, ülkemiz gelecekte büyük öç alma duygularıyla dolup taşacak bir komşu yaratmıştır. Osmanlı Devleti de böyle yapmıştı, gücüne dayanarak, elindeki olanakları kullanarak (kötüye) komşu ulusların egemenliklerini ortadan kaldırmıştı. Sonra, XIX. yüzyıl başlarında, egemenliklerine son verdiği komşu ülkelerin elinde dağılmış, acınası, üzülesi, utanç verici bir duruma düşmüş, yüzyıllarca önce yarattığı öç alma duygusunun etkisi altında yerlere serilmiştir. İşte ABD yandaşlığıyla, kulluğuyla uygulanan bu utanç verici yöntem, gelecekte böyle acımasız bir Türk düşmanının yetişmesine olanak sağlayacaktır.

Bu çalışmanın yazıldığı dönemde, Türkiye'de karanlığın ayak sesleri günden güne yükseliyor, uykularda, düşlerde bile duyuluyordu. Tüm sorumlular kabuklarına çekilmiş birer kaplumbağa gibi duygusuz, toplumsal kurumları elden çıkarmanın, başkalarına satarak yandaş kazanmanın, parti kurtarmanın çırpınışları içinde, bilinçsiz bir durumda çırpınıyor, Türk insanını çağdaş bir varlık değil, sömürülen bilinçsiz varlık durumuna getirmek için yarışa çıkmışlardı. Ulusal kaynaklar yabancı tekellere veriliyor, satılıyor, seçimi kazanan, yönetimi eline geçiren parti tüm kamu kuruluşlarını, kamusal üretim alanlarını "kendi adamları"yla dolduruyor, görevlileri birkaç katına çıkararak (kadroları şişirerek) kurumu yıkıma sürüklüyordu. Sözün kısası on görevlilik bir kuruma elli görevli atanıyor, kurumun üretim yükü tüketimine yetmez duruma getiriliyor, sonra utanmadan, sıkılmadan, yılışık bir tutumla sırıtarak "kuma kuruluşları devleti batırıyor, zarar ediyor özelleştirilmeli, satılmalı" demekten çekinmiyorlardı. Dinci, "milliyetçi-mukaddesatçı" geçinen partiler yönetimi ele geçirince kamu ku-

ruluşlarını hırsızlarla, vurguncularla, kaçakçılarla dolduruyor, içinden çıkılmaz yolsuzluklara olanak sağlıyordu.

Bugün, 1998 yılında, ortaya çıkan yolsuzlukların, utanmazlıkların köklerinin Menderes dönemine dayandığını bilmeyen, duymayan kalmamıştır. Bunların arasında, bir solcu, bir komünist, bir sosyalist bulma olanağı yoktur, hepsi dinci-mukaddesatçı-milliyetçi denen kuruluşlara bağlıdır. Bir bakın Susurluk Olayı'na, Refah Partisi'nin kapatılmasıyla ilgili dosyalara, Sırbistan müslümanlarına yardım paralarına, tarikatlara, tarikatçılardan ödül alan sorumsuzlara, hepsinin yönetimi ellerinde bulundurdukları dönemlerde Türkiye bir kan gölüydü. En yüksek görevlerde bulunanlar arasında adı vurguna, soyguna, kan dökmeye, hırsızlığa karışmamış kaç kişi bulunabilir?

Bir bakın "Batılılaşma"yı "Batı Klubü", "Hiristiyan Klubü" diye suçlamaktan, yermekten utanç duymayanlar, bugün partileri kapatılınca o klüplere sığınmaktan, yardım dilenmekten, el açmaktan islam dini adına sakınca, sıkılma duymuyor, yüzleri kızarmıyor, iğrendirici bir nitelikte sırıtıyorlar. Bütün yaşamı boyunca islamı savunmaya soyunmakla övünenler yalan söylemekle, emeksiz kazançla, hırsızlıkla, vurgunla, soygunla küplerini doldurdular, kendilerini izleyenleri kandırdıkları gibi, ağızlarından adını düşürmedikleri "Allah"ı bile yanıltmaya çalışıyorlar. Onlar ki, devletten aldıkları aylıklarda suçladıkları, yerdikleri üremden (faizden), kumardan, genelevlerden, hırsızlıktan, kaçakçılıktan, tekel ürünlerinden (tüm içkiler), esrardan, eroinden, kokainden alınan vergilerden, çok az da olsa, bir bölüm bulunanlar, islamı savunanlar, "şeriat düzeni" kurmak isteyenler, onlar islam adına bilgisiz halkı kandıranlar, soyanlar, karanlıklara itenler, kadınları kara örtülerin içine sokanlar, sonra yarı çıplak Avrupalı saylavlardan (parlamenterlerden) yardım umanlar, islam adına islamı din bile saymayanlardan çıkar dilenenler.

Bu çalışmanın adı "Toplum Sarsıntıları"dır, bu adı boşuna koymadık, anlatılan olayların nerdeyse hepsini yaşadık, gördük, acısını çektik, uçurumun kıyısına getirilen toplumun kar-

şısında ağlamaktan başka yapacak bir işimiz kalmamıştı. "Bu Anayasa Türk toplumuna bol geldi" diyerek görülmemiş bir sorumsuzlukla onu değiştirenler, yolsuzluklarını örtbas etmek için çıkardıkları Anayasa'ya bir geçici bölüm ekleyerek, kendilerini yasal kovuşturmalardan kurtaranlar, onlardır toplum sarsıntılarının gerçek nedenleri, Atatürk Devrimleri'ni yıkmaya kalkışarak toplumda kargaşa yaratanlar, on yıl içinde devlet kurumlarını hırsızlarla dolduranlar (bugün hepsinin dosyası yetkili ellerde bekletiliyor, unutturulmak, devlet hırsızların koruyucu odağına dönüştürülmek isteniyor).

Toplumsal sarsıntılar birden bire ortaya çıkmaz, hepsinin kökleri geçmişte kalan gizli, yeraltına inmiş birikimleri vardır, gerçek devrimci önceden bu yıkım odağını görendir, ona karşı önlem alandır. Bugün Atatürk'ü yerenler, ona karşı çıkanlar Cumhuriyet Yönetimini yıkmak için gizli tuzaklar düşünenlerdir, oysa Atatürk olmasa, onlar bugün İstanbul'da, İzmir'de "Allah"ın adını bile anamayacaklar, camilerde toplanıp devrimlere sövemeyecekler, tanrı yerine "dominus" diye bağırıp çağıracaklardı. Bu, Türk tarihinin gelişim çizgisi üzerinde sürekli sapmalar yaratan İslamlığın görünmeyen, kara örtüler altına sığınan sapkın etkisi sonucudur. Bu yazının yazarı olan, ben, yıllarca Nakşbendi Tarikatı'nda kaldım, şunu üzülerek söyleyebilirim ki, ben bu kuruluşta "namuslu" bir müslüman görmedim. Bugün Kanuni Süleyman Türbesi yakınında gömülen, nerdeyse tanrılaştırılmış bir "şeyh" kadınlar gibi kaşlarını, kirpiklerini boyardı, yüzünü kremler, pudralardı. Bu kuruluş islamın özüne aykırı bir ilişki içindeydi. Nice "şeyh" tanıdım, genç kadınları çapkınlık eder, yaşlıları genç erkeklere kadın bulurlardı. Bunlar, sonradan, hep Atatürk devrimlerine karşı çıktılar, onu dinsizlik, islamı yıkma girişimi saydılar. Oysa Türkiye'de Müslümanlık ancak Atatürk'le gelen devrimlerle soluk alabilmiştir, ne yazık ki, "islamı savunanlar"da bu gerçeği görecek göz, anlayacak yeti yoktur. Tüm tarikatlar birer sarsıntı kaynağıdır, Kur'an'da tarikat, mezhep yoktur, particilik de bir bölünmedir, islamın özüne aykırıdır, Kur'an'da "islamda fırka yoktur" diye yorumlanan bölümler vardır.

Bunların, bir önsözde toplanması gerekli olmasa bile, okuyucunun ilgisini çekmeye, işlenen konuların yüzeysel niteliklerini önceden sezmeye yardımcı olabilir. Ülkemizde yaşanan toplum sarsıntılarının gerçek kaynaklarını yönetimi ellerinde bulunduranların çağdışı uygulamalarında aramak kaçınılmazdır. Bizde kurulan "parti" denen kurumların hepsinde bir çağdışı yan vardır, düşünce özgürlüğüne karşı çıkma, baskıya yönelme, düşüneni susturma girişimi saklıdır. Özellikle din konusunda, kendilerini yetkili sayanların hepsi, başka inançlara saygılı değildir, onlar islamın gerçeğini de bilmezler, "asr-ı saadet" denen, "mutluluk çağı" diye açıklanan dönemin bir kan gölü olduğunu bile düşünemezler, üç halifenin hangi inançla öldürüldüğünü anlayacak yetenekte değiller.

Sevgili okuyucu, bu önsözü okuduktan sonra, ülkemizin bir türlü kurtulamadığı toplum sarsıntılarının nedenlerini, arkalarında kimlerin ikiyüzlü, bencil, çıkarcı, utanmazca davranışlarının saklandığını çok iyi göreceksin. Son olarak şunu söyleyeyim: "Türk toplumu sarsıntılardan kurtulmak için, önce bu sarsıntıların içinde bulunanlardan kurtulmalıdır."

TOPLUM SARSINTILARI

"Ağrısız baş olmaz" demiş eskiler. Bu çok anlamlı atasözünü toplumlara uyguladığımızda, sarsıntısız toplum olmaz, diyesimiz gelir. Bütün sarsıntılar yıllar ya da çağlar boyunca sürüp gelen, en beklenmedik günde patlak veren birer birikimdir. Buna sarsıntılar toplumların kimlik belgeleridir de diyebiliriz. Sarsıntının niteliğine, ereğine bak toplumunu anla. Toplumuna göre sarsıntı, sarsıntıya göre toplum değişmez bir gerçektir. Bir toplumdan onun özüyle bağdaşmayan sarsıntı bekleme olanağı yoktur, toplumun içinde ne varsa dışına da ancak o vurur. Geçmişe, eskimiş geleneklere bağlı toplumlarda bütün tedirgin edici olayların arkasında bir "ahlak bunalımı"nın yattığını ileri sürmek, bütün toplum sorunlarını bu konuda yoğunlaştırmak değişmez bir alışkanlıktır. Bu alışkanlık belli çıkar çevrelerinin elinde etkili bir sömürü aracıdır. Sömürücünün çıkarı sarsıldığı yere "ahlak bozukluğu"ndan, "imanın elden gittiği"nden yakınılır boyuna. Nedense bu yakınmalardan da en çok yoksul çevre çocukları etkilenir.

Ülkemizde yüzyıllar boyunca dinin, imanın, ahlakın elden gittiğini, "kıyametin yaklaştığını" hep çıkar çevreleri, az çok varlıklı kimseler ileri sürerler, halkı kışkırtırlar, sonra sinsice bir kıyıya çekilirler. Kışkırtılan yoksullar, sömürgen ellerinde bilinçsiz birer çıkar aracı olduklarını anlamadan dini, imanı, ahlakı kurtarmaya çalışırlar. Varlıklılar yakınır, yoksullar yollara dökülür, vurur vurulurlar, kırılırlar. Sonunda gene varlıklılar

kazançlı çıkar, varlık üstüne varlık yığar, yoksullara da "şehidlik" düşer. İşte bugün yurdumuzda görülen durum da budur: varlıklı mutlu, yoksul "şehid". Kurtuluş Savaşı ile Birinci Dünya Savaşı yıllarını bir düşünelim, yakın geçmişimizi yeterince öğrenelim. Şaşar kalırız olaylar, gerçekler karşısında. Neden bunca "şehid" arasında bir varlıklı bulanmaz? Yoksa tanrı onlara kazanmayı, mutlu yaşamayı, yoksullara da yalnız "şehid" olmayı mı uygun görmüş dersiniz? Neden din, iman yolunda yalnız yoksullar ölür? Neden yıllardır yalnız Anadolu'nun yoksul çevrelerinden gelen gençler birbirlerinin kanlarını dökerler, şeriatı, ulusu kurtarmaya çalışırlar? Neden sağcılar, milliyetçiler hep yoksul çevrelerde egemendir? Neden hep yoksul çevrelerin çocukları önerilir İmam-Hatip Okullarına?

Bu soruların sayısını ülkemizin insanlarınca çoğaltabiliriz burada. Oysa bunlara karşılık aramaya sıra geldi mi, Anadolu'nun bu yoksul çocuklarına bu tür sorular soruldu mu, onları eylemlere itenlerden alınacak karşılık çok ağır, çok yakışıksız bir suçlama olacaktır. Oysa bu soruların arkasında çok açık bir toplum sorunu vardır, yetkililerin, görevlilerin görmeleri gereken, ancak işlerine gelmediğinden görmek istemedikleri, bu nedenle bütün uyarılara da kulak vermeyişleri de önemli bir toplum sorunu. Ülkemizde çıkar çevreleri, onların "adamları" ortaçağ uyarınca düşünüyor, çağımızın olanaklarınca yaşıyorlar. Uygulananla düşünülen arasında bağlantı yok. Toplumumuzda bilinçsizce bir bölünme, başka deyimle bir "sınıflaşma" var. Bu bölünmelerde bilinç yokluğunun nedeni halkın gerçekleri görüp öğrenmemesi için ilgilerini duyarlı olduğu konulara çekmedir. Varlıklı bir iş adamının, bir toprak ağasının maden ocağında, iş yerinde çalışan işçiler gerekli önlemlerin alınmaması yüzünden "görevi başında şehid" olurlar. Buna karşılık varlıklının, toprak ağasının çıkarı sarsıldı mı "din elden gider", toplumda birdenbire "ahlak bozulur". Bunlar gelişigüzel, birbirinden kopuk olaylar değildir. Toplumun özüyle, inanç yapısıyla ilgilidir. Halkı taban sorunlarından uzaklaştırmak için tavan sorunları arasında önemli bir yer tutan inançlardan daha kolay sömürülür bir varlık düşünülemez.

Geri kalmış ülkelerin en belirgin özelliği inançlarına karşı çok duyarlı olmaları. Bütün toplumun sorunlarına inanç açısından bakmalarıdır. Onlara göre tek çözümleyici olanak inançtır. Sömürücü ülkeler bu durumu çok iyi bildiklerinden, sömürecekleri geri kalmış ülkelere inanç kapısından girerler. Nitekim bizim yurdumuzda da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, çoğunluğu köylerde yaşayan halkın inançlarla beslenen tarım geleneğini sürdürmesinde, sanayileşme atılımına yabancı kalmasında madenlerimizi sömüren ulusların büyük etkisi olmuştur. Bunun en açık örneği köylüye ucuz buğday, mısır dağıttırıp tarımın gelişmesini engelleme, ikincisi ise geniş ovalarda, büyük düzlüklerde beslenebilen, dağlık kesimlerde yaşama olanağı bulunmayan büyük ineklerin yetiştirilmesi için girişilen çabadır. Evde, ahırda beslenebilen büyük ineklerin yetiştirilmesi için girişilen çabadır. Evde, ahırda beslenebilen büyük ineklerin yetiştirilmesi, Anadolu'nun dağlık yaylalarında yerli ineklerin gözden düşmesine yolaçmış, böylece dağ hayvancılığı, özellikle yaylacılık önlenmiştir. Anadolu'nun coğrafya yapımına elverişli olmayan bu özentili hayvancılık kimi dağ köylerinde üretimi azaltmış, böylece yağ, peynir türünden ürünlerin azalmasına, ot biçiminin gerilemesine yolaçmıştır. İlk bakışta pek önemsiz gibi görülen bu olayın dağ köylerindeki etkisini oraları tanıyanlar bilirler. İşte ucuz buğday, ucuz mısır, evde beslenen kocabaş hayvana ilgi, çok dar olanaklar altında bile olsa üretici köylüyü orman kaçakçılığı yaparak tüketiciliğe itmiştir. Köylerde tarlada, yaylada çalışacağına ormandan kaçak olarak birkaç ağaç keser satar, aylık geçimini sağlar. Ülke olanaklarına aykırı düşen bir yardım yurttaşı, küçük üreticiyi, bir yandan suça, bir yandan da çalışmamaya itiyor. Orman kaçakçılığı istenen sonucu vermeyince yurttaş soluğu büyük illerde alıyor, gezici satıcı, sigara kaçakçısı, tombalacı, düzensiz işçi, sözün kısası gereksiz tüketici oluyor. Bunun toplum sarsıntılarında, üretimin azalıp geçim olanaklarının daralmasında etkili olmadığını düşünebilir miyiz? Oysa bütün bu dengesizlikler, tutarsızlıklar halkın yeterince aydınlanamayışından yararlanılarak sömürüyü sürdürenlerin yolaçtıkları olaylardır.

Ülkemizde, öteki geri kalmış toplumlarda olduğu gibi kendi özelliklerimizi yansıtan değişik sömürü biçimleri vardır. Bunlar sömürücülerin tutumlarına göre türlenir:

1- Yasaların boşluğundan yararlanılarak suça itme, son yıllarda bir salgın niteliğindedir. Ceza yasamızda 18 yaşından küçükler, işlediği suç ne olursa olsun, ölüm yargısına çarptırılmaz. Bundan yararlanan aşırı sağ eylemciler 18 yaşın çok altında bulunan gençleri suça itmiş, onlara birçok kimseyi öldürtmüştür. İlerde görüleceği üzre bunlar arasında 4-7 arası adam öldürme olayına katılmış, yargılanma sırasında bunu övünerek söylemiş gençler vardır. Tutuklu sağcılara yardım için silahla korkutup para toplayan, baskıya başvuran çocuk yaşta kimselerin sayısı epeyce kabarıktır.

2- Gene yasaların boşluğundan, yetersizliğinden yararlanan kimi açıkgözler yaşları 6-12 arasında değişen çocukları kaçak sigara sattırmakta, onları bütün sorumluların, görevlilerin gözleri önünde sömürmektedirler.

3- Toplumumuzun yapısını incelenmeden, başka ülkelerden aktarılan yasalar, uygulama yöntemleri yeterli olmamakta, başarı sağlayamamaktadır. Bir Çin özdeyişinin dilegetirdiği gibi ayakkabıya uydurmak için ayağı kesmek. Bunun ne denli sakıncalı, yetersiz olduğunu toplum gereksinmelerine, yaşama koşullarına ters düşen öğretim-eğitim düzeninde görmekteyiz.

4- Ülkemiz toplumunun çoğunlukla üretici-ırgat köylülerden oluştuğunu düşünmeden, azınlıkta olan kent işçilerine dayanılarak bütün üretim, tüketim sorunlarına çözüm aramak yanıltıcıdır. Bunun da ne denli sakıncalı olduğunu, özellikle seçim dönemlerinde duygularına dayanarak, köylüyü kendine çekip sömürenlerin tutumlarından öğreniyoruz.

5- Genellikle din görevlilerine olan saygısından dolayı, kolayca onların egemenliği altına giren, köylü topluluğunun duygularına, inançlarına ters düşen davranışlara girişmek, yapılmak istenen yeniliği bütün ayrıntıları ile köylüye anlatmadan uygulamaya geçmek tepki yaratmıştır. Halk kendi yararına olan girişimlere bile bilmeden karşı çıkmıştır. Oysa bu tür girişimlerde önce halkı tanımak, anlamak sonra işe başlamak ge-

rekir. Toplumumuzu yeterince tanımayanlar köylüyü yanlarına alacak yerde karşılarına almışlardır. Böylece köylü sömürücülerin elinde kendi yararına bile karşı koymuştur. Yoksul çevrelerin sağcı partileri tutmalarının nedeni budur.

6- Köylere götürülmek istenen yenilikler köyün yaşama koşulları gözönünde bulundurulmadan, il anlayışına göre değerlendirildi, uygulamaya koyulma çabasına girişildi. Bu da tepkiye yolaçtı.

7- Toplum olaylarında etki-tepki sorununa önem verilmedi. Yeniliği, çağdaş toplum anlayışını içeren bir görüş ortaya atılırken, halk çoğunluğunda bu görüşün benimsenip tutunması için, gerekli ortamın yaratılması yoluna gidilmedi, işe damdan düşercesine girişildi. Bu da yeniliğe karşı olanların, sağcı kesimin, sömürü çevrelerinin ekmeğine yağ sürdü. Onlar bütün yenilikleri yıkıcı, toplumu sarsıcı birer korkuluk diye görmekten çekinmediler.

8- Ülkemizde yeniliklerin, devrimlerin tutunması, en büyük topluluk olan, köylülerin uyandırılmasına bağlıdır. Oysa toplumcu görüşü yayma çabasında olanlar yalnız "işçi sınıfı" dedikleri kesimi aydınlatmakla, kendi yanlarına çekmekle başarıya ulaşacaklarını sandılar. Yurdumuzda işçi kesiminin büyük bir bölümünün köyden illere, çalışma yerlerine gelen, bir ayağı köyde olan "gurbetçi" denen topluluktan oluştuğunu düşünen olmadı. Bizim işçilerimizin, çoğunun, çoluk çocuğu yanında değildir, köyündedir, varsa toprağının başındadır. Bu yüzden ülkemizde, yakın yıllara değin, yaşamın elverişli olduğu kesim boyunca "işçi" niteliği taşıyan (Avrupa sanayi bölgelerinde olduğu gibi) uyumlu bir topluluk oluşmamıştır. "İşçi kurumları"nın (birer sendika olarak) düzenlenmesi yıllık bir geçmişi kapsar (pek dar bir alanda kalan küçük kuruluşları saymıyoruz).

Buraya değin özetlenen konular, ülkemizde, toplum sarsıntılarının yeterince üzerinde durulmamış odaklarıdır. Bu çalışmada, gene özet olarak, bu odaklar ele alınacak, kargaşanın (anarşinin) bir toplum sarsıntısına dönüşmesinin nedenleri araştırılacak, yaşanan olaylardan örnekler verilecektir. Top-

lumun değişik kesimlerinde, değişik kılıklarla ortaya çıkan sarsıntıların, olaylara dıştan bakanların ileri sürdükleri gibi, yüzden değil geçmişteki benzerlerinden kaynaklandığı bu çalışmanın binektaşıdır. Köylünün tarlasından yüksek öğrenim kurumlarında, TBMM çatısı altında toplananlara, öteki yüksek devlet kurumlarına değin kök salmış bir sarsıntı geçiriyoruz. Bu sarsıntı doğduğu ortamın boyasına büründüğünden değişik türde, benzerleriyle bağlantısı yokmuş gibi görünmektedir. İşte yetkilileri, görevlileri aldatan da bu durumdur. Onlar toplum sarsıntılarının kurumların niteliklerine göre biçimlendiğini göremiyorlar, bu yüzden olayları birbirinden kopuk sanıyor, çözüm yollarını da böyle dağınıklık içinde arıyorlar. Görevliler, yetkililer gençleri "içeri" attırmakla, yıllarca yatırmakla olayların, kargaşanın, sarsıntının önleneceğini düşünürken, işlerin düzeleceğini sanıyorlar. Oysa TBMM çatısı altında "içerden" çıkmış birçok kimse vardır, onlar "içeri" atılmalarını gerektiren kötü alışkanlıklarını, davranışlarını bırakabiliyorlar mı ki başkaları da bırakabilsin. Bir toplumda kargaşanın, sarsıntının giderilmesi için en etkili yol, tek yol "içeri" atmak değil, içeri atılmayı gerektiren nedenleri, kaynakları ortadan kaldırmaktır. Uygar olma, insan olma bunu gerektirir. Yassıada'dan çıkanları çatısı altında toplayan, onları "yuva"da buluşturan yetkililer arasında Yassıada'ya gitmeyi gerektiren işleri yapmaktan sakınan, kaçınan var mıdır?

Bu çalışma, yukarda sayılan olayları, nedenleri konu edinirken yaşananı, toplumun gözü önünde olup biteni örnek almıştır. "İçeri" atılmakla uslanmayanların "içeri" atmakla kimseyi uslandıramayacağını sergiliyor bu yazı. Yıllardır ülkemizin değişik toplum kesimlerinde patlama durumuna gelmiş bir bunalım birikiminin varlığı seziliyordu. Toplumu yönetmekle görevli kimseler bu birikimi görmezlikten geldiler ya da suçu başkalarına yükleyerek işin içinden çıkmaya, seçimde oy toplamaya çalıştılar. Bunalım birikiminde hızlanan çoğalma durmadı, azalmadı. Yalnız suçlayanlar boyuna ev değiştirdi. Kimi "yuva"dan ayrıldı "yuvadakiler"i suçladı, kimi "yuva"ya döndü önce ayrılanları suçladı, sonuç değişmedi. Ulus yö-

netimi bir kavram oyunculuğuna, anlamsız söz söyleme yarışına dönüştürüldü. Öyle bir durum ortaya çıktı ki yüksek düzeyde bulunan görevlilerin karşılıklı suçlamaları ilköğretim çağındaki çocukların oyun ortamına değin yayıldı. Suçlama bir başarı aracı niteliğine büründü. Yavaş yavaş özel bir seçim diline dönüşen suçlama devlet kurumlarında bile geçerlik kazandı. Böylece işlenen suçtan dolayı yargılamanın yerini başkasını kötüleme alıverdi.

Sarsıntıları doğuran nedenleri araştırırken umulmadık sonuçlarla karşılaşma olanağı da vardır. Bunun ne denli olağan olduğunu toplum olaylarını doğuş ortamlarında inceleyenler anlayabilirler. Bir olay arkasından başka bir olayı, o üçüncüsünü, üçüncüsü dördüncüsünü ortaya çıkarıyor, önemsiz sanılan bir toplum olayı geçmişin derinliklerine değin kök salıyor. Bu da doğaldır bir toplum için. Toplum birdenbire ortaya çıkmış bir varlık olmadığına, bir gelişme sürecinden geçtiğine göre eski dönemlerle içten bir bağlantısı olması gerek.

I

Çağımız sarsıntılar, çalkantılar, bunalımlar çağıdır. Eskilerden ayrılan en belirgin yanı, bu sarsıntıların geleceğe yönelik atılımlarla ortaya çıkması, çağımızın eğitim-öğretim olanaklarını aşmasıdır. Bizim gibi kısa süre içinde birkaç devrimi gerçekleştirmiş bir toplumda bu atılımların, çağdaş benzerlerine göre bambaşka nitelikler taşıması, toplumumuzu oluşturan insanların yaşama anlayışlarıyla bağlantılı olması olağandır. Otuz yıldan beri hızlı bir sarsıntı geçiriyor toplumumuz. Bunun kaynağında yalnız çağın gidişine karşıt bir yönetim düzenini benimseme eğilimi değil, tabandan başlaması gereken bir yenileşme istemi vardır. Atatürk'le gerçekleştiğine inandığımız devrimlere karşın tabanda, kıyıda bucakta eskiyi sürdüren, bütün başarıları yönetici kuruluşlardan bekleyen, bütün toplum sorunlarının yasalarla çözümlenebileceğine inanan kimselerden oluşan kuruluşlar, kurumlar ayaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan kısa bir süre sonra ortaya çıkan, genellikle geçinme, üretim-tüketim ilişkilerine dayanan, "medrese" denen kuruluşlarca beslenen, kışkırtılan bir ayaklanma, sarsıntı yaratma eğilimi, değişik biçimlerde günümüzde de sürüyor. Anadolu'nun yolsuz, ışıksız, bakımsız, yoksul yörelerinden büyük kentlere gelip "medreseler"e yerleşen çocuklar aradıklarını bulamayınca, üretici olmadan tüketici olma olanaklarını aramayı öğrenince din duygularını sömürmenin tek başarı yolu olduğu kanısına kapılırlar, sık sık ayaklanırlardı. Bu ayaklanmaların tabanında din değil geçim kaygısı, yaşama olanağı arama özlemi, geleceğe karşı güvensizlik vardı. Ayaklanan gençlerin çevresinde toplanan, sonradan "celâlî" diye adlandırılan bu insanların yaşama olanakları incelenince durumun ne denli yürekler acısı olduğu ortaya çıkar.

Üretimi ile tüketimi arasında denge bulunmayan, tükettiği ürettiğinin kat kat üstünde olan bir toplumda öğrenim gören gençlerin geleceğe karşı güvenle bakması, ülke sorunlarının çözümünü birtakım oyalayıcı, yüzeyde kalan yardımlarda araması çağdışı bir olaydır. Onlardan bunu beklemek eğitimi, öğretimi bir oyalama diye anlamaktan öteye geçemez. Pek dar, sıkışık koşullar altında yürütülen üretimin sağladığı gelir üreticinin değil de tüketicinin yaşadığı illerde birikirse, üretim üreticinin yaşama koşullarını değiştirecek düzeye ulaşamazsa yüksek öğrenim kurumlarında uyunan gençlerden ne beklenir? Bugün belli sayıda varlıklı kimsenin Anadolu'nun değişik yerlerinde kurduğu fabrikaların gelirleri nerelerde tüketiliyor, hangi çevrelere akıyor bilen, düşünen, düşünmek isteyen var mı? Edirne'deki kâğıt, Çorum'daki çimento fabrikalarından sağlanan kazanç İstanbul'un çok varlıklı, aşırı tüketimi bir yaşama biçimi sayan belli yörelerinde toplanır yenirse, bu durumu görüp direnişe geçen bir aydın gence hangi güven verici olanaklarla dur denebilir?

Yasalara karşı çıkmak, yasaları işlemez duruma getirmek aydın bir kimsenin, ülkesini seven bir kişinin yapacağı iş değildir. Ancak, bütün yasaları yalnız belli bir azınlığın yararına

işleyen, işletilen bir toplumda tabandan başlayan, kaynağında geleceğe karşı güvensizlik, yaşama korkusu bulunan bir sarsıntıyı hangi güç, hangi güvence önler?

Ülkemizde yüksek öğrenim kurumlarının sayısı arttıkça toplum sarsıntılarının çoğaldığını, bunu da öğrenim gören gençlerin yürüttüğünü bütün çıplaklığı ile görüyoruz. Bugün İstanbul'da yaya kaldırımlarında yürüme olanağı kalmamıştır özel arabalardan, kimi yerlerde satıcılardan. Deniz kıyılarının korunmasında, gereğinde ölmek görevi olan bir kimsenin, bir gencin gezme, yüzme, oturma olanağı kalmamıştır. Boğaz'da yalısının önünden kayıkla geçenleri kurşunlayanların bulunduğu olağan gazete olayları arasındadır. Ülkemizde yürürlüğe girmesi için oy verdiği, düzenlenmesinde önerisi bulunduğu bir yasayı işine gelmediği yerde dinlemeyen, değişik yollarla geçersiz duruma getirmeye çalışan sorumsuzların bulunduğunu bilmeyen, görmeyen yoktur. Gençler kendi yanında, kendi düşünce düzeyinde olunca sevinen, onlara yardımcı olan, olmaya çalışan, genç bu gençleri, kendisine karşı çıkınca, başka bir düşünce doğrultusunda yürüyünce suçlu, dengesiz, saygısız diye niteleyen bir sorumludan ne beklenir?

Görevler övünmek, başkalarını ezmek, başkalarına büyüklük taslamak için değildir, yurda, ulusa yararlı, yardımcı olmak içindir bütün uygar ülkelerde. Görevde bulunduğu sürece onunla övünen, onu bir ayrıcalık, bir üstünlük aracı sayan, görevden ayrılınca da o göreve, onun sorumlularına veryansın eden kimselerin çoğaldığı yerde toplum sarsıntıları, değer yozlaşmaları önüne geçilmez bir duruma gelir. İşte bugün ülkemizi kaplayan toplum sarsıntılarının, çalkantıların, yasadışı eylemlerin kökeninde, eleştirici bir gözle görülmeyen bu tür düzen bozuklukları yatmaktadır. Bu düzen bozukluğu yeni değildir. Anadolu toprağı üzerinde kurulmuş Türk yönetimiyle yaşıttır, eskidir. Bu düzen bozukluğunun kaynağında da üretimden sağlanan kazancın, üretim yeri dışında tüketilmesi olayı saklıdır. Anadolu'nun uzak illerinde büyük işyerleri (fabrikalar) kuran varlıklı kimseler arasında işyeri kurduğu yörede, evi, konağı bulunan kaç kişi vardır? İstanbul, Ankara, İzmir, Adana,

Bursa bg. iller dışındaki yatırım alanlarının gelirlerinden yararlanan kaç bucağımız vardır? Osmanlı devleti, çağında, başkent olan birkaç il dışında Anadolu'ya bir çivi çakmamış, bir fidan dikmemiştir. Günümüzün büyük işadamlarının yaptıkları da böyledir. Osmanlı Anadolu'da üretileni, Anadolu'da sağlanan geliri başkentte, özellikle İstanbul'da tüketmeyi bir yaşama ilkesi saymıştır. Günümüzün işadamının tutumu da budur. Gerçek düzen bozukluğu, okuyanların yarattıkları bunalımları bu konuda düğümleniyor.

İmdi bu sayılan nedenler gençlerin yasalara karşı çıkmalarını gerektirir mi? Gerektirmez, toplum gerçeklerine uymayan, yetmeyen bütün yasalar gene yasal yollarla yürürlükten kaldırılabilir. Ancak bunu da, görevi gereği, yasaya saygısı olan, yasanın ne gibi bir değer taşıdığını kavrayan sorumlular yapabilir. Ülkemizde 1950'den beri bir görev bunalımı vardır. Görev alan sorumlular ülkeden çok kendilerini, kendi topluluklarının çıkarlarını düşünmüş, bu yolda inanmadığına inanır görünmüşlerdir. Bunun en açık örneği din sömürüsü, inanç ucuzluğudur. Bir ülkede, din, inanç ne denli ucuzlarsa, politikanın elinde "işporta malı" olursa, orada değer yozlaşmaları, toplum sarsıntıları, tabanda başlayıp tavandan yönetilen çalkantılar o oranda çoğalır. Kısa süre içinde giderilebilecek bir toplum sarsıntısı yoktur. Toplum sarsıntısı görünüş alanına çıktığı yerde değil, tabanında, kaynağında giderilir. Bunu başarmanın tek yolu da toplumun, üretim-tüketim dengesi bakımından, yapısını bilmektir. Toplumun yapısı ile toprağın verim gücü arasındaki bağlantı uygarlığının düzeyini gösterir. Verimli toprakta verimsiz toplum geri kalmış, verimsiz toprağı verimli duruma getirmiş toplum ilerlemiş, gelişmiş demektir.

Anadolu'da, ortaçağdan günümüze değin, süregelen çalkantıların kaynağında toprak sorunu, üretim olayı önemli bir yer tutar. Düzenin sarsılmasına yolaçanlar, genellikle, topraktan sağlanan ürünlerin bölüşülmesinde üvey kardeş işlemi görenler, gördüklerine inananlardır.

Toprak, Anadolu insanı için, eskidenberi başlıca yaşama

kaynağı, geçim olanağı olmuştur. Bugün bir çok "kan gütme" olayının kökeni araştırılınca karşımıza toprak sorunu, topraktan yararlanma olayı çıkar. Orman köylerinde, köylülerin tarla yapmak için orman kırmaları, orman yakmaları, bu yüzden tutuklanmaları, yıllarca içerde yatmaları olağan olaylar arasındadır. Gerek kamu, gerekse kişissel davaların önemli bir bölümü toprakla ilgilidir. Doğu Karadeniz bölgesinde bitmeyen "yayla davaları", "otlak", "yaylım anlaşmazlıkları" birer toprak olayıdır. Doğu Anadolu belli kimselerin "şeyh" denenlerin ellerinde büyük topraklardan ancak "ırgat" denen yurttaşlar yararlanabilirler. Toprağın yönetimi, kullanımı yetkisi "ağa"nın "şeyh"in elindedir.

Taşrada "toprak davası" biçiminde ortaya çıkan bu sorun, büyük illerde, özellikle kıyı kentlerinde birer "arsa", "kıyıdan yararlanma" biçiminde görülür. Kıyıları tutan, başkalarına oralardan gelip geçmek yetkisi bile tanımayan "mutlu azınlık" çağlar boyunca süregelen bozuk bir yönetimin besleyip güçlendirdiği tüketici topluluktur Bu topluluğun yurdun kalkınmasında yapıcı bir etkisi pek sözkonusu olmasa gerek. Ülke kalkınması üretici olmayı gerektirir. Üretimin de gelir sağlayıcı nitelik taşıyanı önemlidir. Sözgelişi el yüz silmek, kurulayıp atmak için yapılan özel kâğıtlar, şu "tuvalet kâğıdı" denen nesnelerin yapımı birçok işçinin çalışmasına, geçimine yardımcı, yararlı olur. Ancak bu yarar belli kimselere iş bulmaktan öteye geçemez. Birçok gereçleri, özellikle hamuru bile yurt dışından satınalınan bu tür kâğıt bir tüketim aracıdır. Onun yararlı, gerekli olması yurt dışında satılıp ülkeye kazanç getirmesine bağlıdır. Bu olmayınca kalkınma konusunda bir değer taşıdığı söylenemez. Birtakım yeni zenginlerin türemesini sağlar ancak. Bu tür nesne yapan kuruluşların çoğalması görünüşte, ülkeye yararlı gibidir, gerçekte değildir. Paranın belli ellerde toplanmasını sağlaması yüzünden, bir yerde, geriletici, sarsıcıdır. Bu tür kuruluşlar büyük illere işçi akınına yolaçar, işlenmesi gereken toprağın yüzüstü bırakılmasına neden olur, köyden kente göçü, tüketici yoğunlaşmasını sağlar. Ülkemizde, bugün, böyle bir durum

sözkonusudur. Taşra, çok az bir nicelikte de olsa, üretici durumda olan Anadolu insanı büyük illere gelince birden bire tüketici duruma geçer. Arsa alışverişi, gezici satıcılık gibi işlere koyulan, kat yapıp satan bu insanların ülke üretimine bir katkısı yoktur, yurda gelir sağlayacak nitelikte bir uğraş değildir bu tür işler.

İmdi üretim-tüketim dengesizliğinden, toprak sorunundan doğan bu sarsıntıların yansıma alanları da değişiktir. Bu değişiklik yaşama koşullarının biçimlendirdiği ortamlara göredir. Okumamış, yeterince aydınlanmamış topluluklarda bir geçim olayı, okuyan, aydınlanmış, aydınlanmakta olan kesimlerde, özellikle öğrenciler arasında bir yönetim sorunu, düzen bozukluğu biçiminde görünüş alanına çıkıyor. Anadolu'dan yorganını omuzuna alıp büyük illere göçenler gezici satıcı, yükçü (hamal), belli sürelerle işçi (sürekli olmayan işçi), ırgat olurlar. Bunların tutumu illerin ulaşım düzenini bozar çokluk. Yaya yollarını satıcılar doldurur, geliş-gidiş düzensizleşir, çok ucuz çalışıp işçi aylığını düşürme, baştan savma işler görme, boş bulduğu yerde çalışma bg. davranışlar yönetimi pek de tedirgin etmez görünür. Oysa öğrenci kesimi daha sarsıcı olur. Nitekim öğrencilerin duvarlara yazdıkları yazılar ötekilerin davranışlarından daha anlamlı, daha etkilidir. "İşçi fabrikaya ortak", "Fabrika işçinindir", "Kapitalizme, emperyalizme hayır", "Sömürüye hayır", "Bağımsız Türkiye" bg. yazıların kaynağı üretim-tüketim dengesizliğidir. Bunların dışında bir de din konularını dillerine dolayanlar vardır. "Müslüman Türkiye", "Şeriat devleti", "Tek anayasa Kur'an'dır", "Hakimiyet Allah'ındır", "Müslüman Türkiye kurulacaktır" bg. Bunları yazanların da Anadolu'dan büyük illere din öğrenimi görmek için gelen gençler olduğu biliniyor. Bu gençler, genellikle, varlıklı olmayan, aydınlanmamış çevrelerin çocuklarıdır. Din öğrenimi görenler arasında varlıklı kimse yoktur pek. Varlıklılar çocuklarını din okullarına vermiyorlar, yabancı okullara, Avrupa'ya, Amerika'ya gönderiyorlar. Demek dinle ilgili yazıların, öğrenci olaylarının kökeninde de üretim-

tüketim sorunu saklıdır. Üstelik din öğrenimi de üretici değil tüketici bir topluluk yetiştirir.

İster dinle, ister başka toplum konularıyla bağlantılı olsun, bütün öğrenci olaylarının yönetime yönelik olduğu, bunun da üretim-tüketim dengesizliğinden, geçim kaygısından, geleceğe olan güvence yokluğundan kaynaklandığı açıktır. Bu durumda yapılacak tavandan başlayan önlemleri uygulamak değil, tabanda düğümlenen sorunları çözümlemektir. Bugün ülkemizde görülen, gününe, ortamına göre değişik biçimlerde ortaya çıkan toplum sarsıntılarının nedeni tabandaki dengesizliktir. Baskı yönetimi sarsıntıyı bir süre durdursa bile, yarın başka bir nitelikte başgöstermesine engel olamaz. Bu tür yöntemlerle, bu tür önlemlerle toplum sorunlarını çözümleme olanağı yoktur.

Ülkemizde, tarih boyunca, görülen toplum sarsıntılarının ayrı bir özelliği vardır. Bu özellik, yüzden bakılınca, yanıltıcıdır, gerçek nedeniyle bağlantısız gibi gelir kişiye. Sözgelişi dinle ilgili sarsıntıların, tedirginliklerin gerçek nedeni görülmez çokluk. Şu "şeyh" denen dincilerin kışkırttıkları ayaklanmalar, yolaçtıkları olaylar iyice incelenirse bambaşka nedenler çıkar ortaya. Bu "şeyh"lerin ardından giden, ayaklanan, boynunu veren kimseler arasında varlıklı, yeterince aydınlanmış, yaşama sorunlarını, geçim konularını gerektiği gibi bilen yoktur pek. "Şeyh" bir çıkar kişisidir, çevresinde toplananları din adına sömüren, elini sıcaktan soğuğa değdirmeksizin kendi inanç koşullarına göre mutlu olan bir kimsedir. Ona inanan, bağlanan yoksullar ise mutluluğu, yaşama güvencesini onun kişiliğinde gören kimselerdir. "Şeyh" için önemli olan kendi çıkarıdır. Onun çıkarı sarsıldığı, kazancı azaldığı yerde ilk başvuracağı olanak "din elden gidiyor"dur. Gerçekte dinin elden gittiği sözkonusu değildir, elden giden onun sömürme yetkisidir. Osmanlı Devleti'nin tarihi boyunca uğraştığı ayaklanmaların çoğu böyledir. Sarsıntı önce "din elden gidiyor" çığlıklarıyla başlar, başlatılır, sömürü örtbas edilir. Olay değişik biçimde, yalancı bir boyaya bürünerek görünüş alanına çıkar. "İmam-Hatip Okulları" aydın din adamı yetiştirmek için açılmıştı, oysa sonuç bambaşka oldu. O okul-

lardan yetişenlerin çoğu ulus yönetiminde görev almak, dinle ilgisi olmayan işlerle uğraşmak için sayısız olanaklar aradılar, daha varlıklı, daha kolay kazanır olmanın yollarına koyuldular. Din burada bir ince örtü olarak kaldı. Bugün bir imamın dinle ilgili görevi günde bir iki saati geçmez. "Beş vakit namaz"ın toplamı iki saat bile tutmaz. Buna karşılık içlerinde, görev süresine göre, en yüksek görevliler aşamasında aylık alanlar çoktur. Oysa islam dininde "din adamı" diye ayrı bir topluluk, bir görevliler toplumu yoktur. Namaz kılıp kıldırmayı bilen bütün müslümanlar "imam" olabilirler.

Toplum sarsıntıları bilim örtüsü altında kendini gösterir. Bunun en açık örneği de "tam gün yasası" karşısında kimi yüksek öğretim görevlilerinin ayaklanışı, kendilerinden beklenmeyen bir nitelikte konuşmaları, eleştirileridir. "Profesör" denen bilim sanını yüksek bilim kurumunda, ulusun kurduğu, yaşattığı bir ocakta kazanacaksın, sonra bilim kurumu dışında özel kazanç aracı yapacaksın. "Profesör" kendi alanında bilgin demektir. Bilgin de araştırma yapan, inceleyen, deneylere girişen, yeni buluşlar ardında koşan kimsedir, özel yerlerde çıkar karşılığı sayrılara bakan, sayrılıktan çıkar sağlayan değildir. "Hastaya dokturunu seçme olanağı vermez bu yasa" deniyor. Sayrıyı sağlığa kavuşturmak için özel bir yerde belli bir çıkar karşılığı yoklamanın, acısını araştırmanın gereği yoktur. Bilime inanmış, saygı duyan bir bilgin bunu ulusun kurduğu sayrıevinde (hastahanede) yapabilir kolayca, çıkar karşılığı özel bir yerde baktığı sayrıyı, şu "doktorunu seçme olanağı bulan" kişiyi, ulusun yaptırdığı sayrıevine yatırdığı gibi. Yüksek bilim kurumlarında kazanılan sanlar (unvanlar) ulusundur, onlar yalnız bilim kurumlarında geçerlidir özel işyerlerinde değil. Nitekim "tam gün yasası"na karşı çıkan yüksek öğretim görevlilerinin çoğu sanları yurttaşları kendilerine çekmek için bir araç, bir ökse olarak kullananlardır.

Bu verilen örnek bilimin, bilim alanında kazanılan bir sanın hangi düşüncesiyle kullanıldığını, gerçek nedenin bir çıkar olduğunu göstermek bakımından ilginçtir. Görünüşte bilim adına yapılan eleştirilerin, yasaya karşı çıkışların özünde çıkar, ka-

zanç saklıdır. Durum iktisat, hukuk, işletme bg. yüksek bilim kurumlarında da böyledir. Öğretim görevinde kazanılan, gene orada kullanılması gereken bilimsel san özel kuruluşlarda çıkar sağlayan, ayrıcalıklı bir olanak niteliğindedir. Bakarsanız yönetim kurulu üyelikleri, danışmanlıklar (özel kuruluşlarda) bu bilim sanlarıyla donanmış kimselerin ellerindedir. Oysa, onların yaptıklarını, bu tür sanları taşımayanlar arasında daha iyi yapan, başaran yetkililer az değildir. Ancak, Nasreddin Hoca'nın "ye kürküm ye, bu itibar bana değil sanadır" güldürmecesinde dilegeldiği gibi, başkaları karşısında bir "üstünlük" olanağı diye kullanılır bu sanlar. Bu sanları başka işlerde kullanma eğilimi de toplum sarsıntılarının bir türüdür. Bilim araştırma, inceleme değil gelir sağlama, çıkar kapısı bulma aracı olarak anlaşılıyor demek.

Görevin ereği kendi özünde biçimlenir, kendi kendisiyle sınırlanır. Bu sınırların dışına taşıldığında görev kendi kendisiyle çelişkili bir duruma gelir, özüne yabancılaşır. Bu yabancılaşmada kişi birtakım çıkarlar, yararlar sağlayabilir, ancak görev yozlaşır. Bu tutum görevin kötüye kullanılmasıdır. Sözgelişi görevi, işi, alışveriş yapmak, öteberi satmak olan bir kimse, elinde bulunan nesneleri daha çok gelir sağlama düşüncesiyle satmaz da saklarsa, toplum içinde, kendisine düşen görevi yapmıyor sayılır. Satıcının görevi, işi satmaktır, saklamak değil. Bu olayı daha geniş boyutlar içinde ele alabiliriz. Üretici ile tüketici arasında işgören, aracı denen, kimselere uygulayabiliriz. İstanbul'da sık sık örneklerini gördüğümüz bir olay vardır. Yemişlerin, sebzelerin ederi (fiyatı) düşmesin, ucuzlamasın diye, aracılar kimini denize dökerler, satmazlar, tüketiciye ulaştırmazlar. Bunu bütün toplum görevlilerinin gözü önünde yaparlar. Haliç'te biberler, patlıcanlar, domatesler, fasulyeler bg. yüzer. Görevi bunları denetlemek olan kişiler, yetkililer ses çıkarmazlar. Çok ucuz elde edilme olanağı olan bir nesne gerçek ederinden iki üç kat yükseğine satılır. Bu olayda yasal görevlilerle alışverişi uğraş edinmişler eş anlayış düzeyindedirler. İkisi de görevini yapmıyor. Ortada bir görev bunalımı vardır. Bu bunalımın arkasından, çok dar bir alanda da olsa, toplum sarsıntısı belirir.

Bütün toplum sarsıntıları birbirine bağlıdır, birinin arkasından öteki gelir. Alışveriş yapanların görevlerini kötüye kullanmaları sonucu yasal görevlilerde yasadışı kazanç sağlama eğilimi belirir. İşi düşen yurttaşlardan yasalara aykırı çıkar edinme yoluna gidilir, eski bir sözcükle "rüşvet" ortaya çıkar. Böylesi bir tutum, yeryüzünde, yeni değildir. Uygarlığın ilk yaratıcıları sayılan Sümer, Mısır, Pers, Akad, Anadolu, Yunan, Roma uluslarında yönetimi ele geçirmek, yüksek görevlerde bulunabilmek için günümüzde görülen yasadışı girişimler olağandı. Bu tür girişimlerin ardından toplum sarsıntılarının geldiğini de gene yazılı belgelerden, tarih kaynaklarından öğreniyoruz. Yeteneğiyle, öz gücüyle kazanamadığını değişik yollarda eldeetmeye çalışmak, kimi yetkililerle ilişkiler kurarak ereğe ulaşmak kişinin kolay kolay bırakılmaz bir alışkanlığıdır, bir davranış kuralıdır. İngilizler'in ünlü bilgesi Bacon'un görevini kötüye kullanmaktan dolayı başına gelenleri onun yaşam öyküsünü okuyanlar arasında bilmeyen yoktur. Bacon çağında yalnız değildi, onun bir sürü ortağı, iş arkadaşı vardı. Ancak onlar bilge değillerdi. Bu yüzden kolayca unutulup gittiler. Bacon'un bilgeliği, İngiliz ülkesine, Batı düşüncesine getirdiği yenilik, yarar, yasalara aykırı eylemlerini de ölümsüzlüğe kavuşturdu. Oysa onun tutumu, çağının İngilteresi'nde, bilgeliğinden daha geçerli, daha yaygındı. İyilik, kötülüğü unutturmak için, yeterli değildir. Uygarlık alanında bütün davranışların belli bir yeri vardır. Kişi, hangi bilgi aşamasında olursa olsun, tartılırken tartı aracının iki gözü de dengeyi sağlamak için iner çıkar. En kötü kişinin bile iyi bir yanı vardır. Ancak en geçerli yargıyı verecek olan tartı aracıdır.

Toplum sarsıntılarının, toplumun eğitim düzeyiyle içten bir bağlantısı vardır. Toplum ne denli eğitilmiş, aydınlanmış ise sarsıntı da onunla doğru orantılıdır. Geri kalmış toplumlarda sarsıntılar çok ağır yürür, patlama durumuna gelince de değişik doğrultularda gelişir. Bu doğrultuların birbirleriyle ilgisi yok sanılır ilk bakışta. Bu yanıltıcı bir durumdur. Olayın tabanına, toplumun yapısına inmek gerekir. Toplum değişik inançları be-

nimsemiş, ayrı nitelikte, küçük topluluklardan oluşuyorsa sarsıntıyı başlatmak isteyenler, o küçük toplulukları en duygulu, en dokunulmaz sayılan yerlerinden yakalamaya çalışırlar. Burada başarı kışkırtıcıların etkilerine bağlıdır. Bunun en somut örneğini ülkemizde görüyoruz.

Bizim ülkemizde, kökü birkaç yüzyıl eskilere giden bir Rus tedirginliği vardır. Çarlık Rusyası'nın büyüme, Akdeniz'i, Anadolu'nun önemli bir kesimini ele geçirme tutkusu, bizim ona karşı direnişimiz, daha sonra 1917 Devrimi'yle yeni bir yönetimin, "Komünizm"in kuruluşu, bu eski Çarlık tutkusunun yeni yönetimde de sezilişi tedirginliği sürdürmüş, yoğunlaştırmıştır. Türk-Rus savaşları, Anadolu'nun Doğu kesiminin elegeçirilmesi Anadolu insanı üzerinde unutulmaz kırgınlıklar, ürpertiler, hınçlar, öfkeler doğuracak nitelikte etkili olmuştur. Cumhuriyet'ten sonra yapılan barış girişimleri bu tedirginliğin, hıncın ortadan kalkmasına yetmemiştir. Anadolu insanının bu davranışını çok iyi bilen kimi yöneticiler, eskiye bağlı okur-yazarlar, bunu kolayca sömürme yoluna gitmiş, halk yararına yapılacak bütün geniş ölçülü yenilik girişimlerini "Komünizm" olarak nitelemişlerdir. Bu niteleme öylesine yaygın, öylesine hızlı olmuş ki kısa bir süre içinde geleneğine, göreneğine, inancına, toplum düzenine, aile yapısına sıkı sıkıya bağlı kalan Anadolu insanı kendini buna kaptırıvermiştir. Onun gözünde toplumculuk, özellikle büyük üretim-tüketim kurumlarının kamu yararına devletçe işletilmesini öngören düşünce varlığını ortadan kaldırıcı bir atılım olarak görünmüştür. Kızların okutulmasından toplum yararına işletilmesi düşünülen bütün girişimler "komünistlik", "Rus uşaklığı", "dinsizlik", "ailenin ortadan kaldırılması", "kadının ortaklaştırılması" bg. sayılmış, kötülenmiş, yerilmiş, halkın duyguları böylece sömürülmüştür. Daha da ileri gidip "Amerikan mandası" altına girmeyi bile düşünenler, yenilikten üstün tutanlar çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika ile kurulan ilişkiler halkın bu duygularını sömürmeyi kolaylaştırmış, Amerika etkisi yoğunlaşmış, bütün yenilikler önlenmek istenmiştir. Bu duygu sömürüsü kısa bir süre içinde

"Amerikasız bir Türkiye düşünülemez" yargısına değin varmıştır. Osmanlı'ya, dine, inançlara, geleneklere bağlı görünen, gerçekte yalnız kendi çıkarlarını düşenen birtakım yazarların yazılarını okumak bu konunun aydınlanmasında çok yararlı olur.

Bu duygu sömürgeciliğinin kökeninde ne vardır? Bu sorunun karşılığını bulmak, Anadolu insanının korktuğu, tiksindiği şu "Komünizm" denen yönetim biçimini bilmeye, anlamaya bağlıdır. Anadolu insanı, şu "Komünizm"den korkan, korkutulan kişi bu yönetim düzeninin ne olduğunu yeterince biliyor mu? Halk şöyle dursun, yüksek öğretim kurumlarında bile "Komünizm"in ne olduğunu yeterince bilen öğretim görevlisi pek azdır, bugün bile. Özellikle "politikacı" denenler arasında "Komünizm"in ne olduğunu değil, sözcüğün yazılışını bile beceremeyenler çoğunluktadır. Onlara göre "Komünizm" dinsizliktir, kadını ortaklaştırmaktır, bütün din kurumlarını, aileyi yıkmaktır. Oysa, birkaç bilgeyi bir yana bırakırsak kadının, çağdaş aile anlayışına aykırı olarak, toplum düzeninde yeralmasını öne süren ne bir yönetim biçimi vardır, ne de bir aydın. "Komünizm", adından da anlaşılacağı üzre, büyük üretim araçlarının bütün ulus yararına işletilmesi, emeğin sömürülmesinin kaldırılması, bireyin başka bir bireyin değil bütün ulusun katıldığı yönetimin buyruğu, denetimi altına girmesidir. Kişinin kişiyi sömürmesini, bir bireyin birçok bireyi çalıştırıp sağlanan kazancının en büyük bölümünü kendine ayırmasını önlemektir. Çalıştırıcı birey değil toplumdur, işçi ancak kendisini çalıştıran ulus yönetimine karşı sorumludur. İşveren yalnız ulus yönetimidir, başka bir deyişle devlettir. Bütün dış alım-satım işlemleri, çalışma kurumları, öğretim-eğitim kurumları, sözün kısası toplumu oluşturan bütün kuruluşlar ulusun ortak denetimi altındadır, ulusun bütünü yararınadır. Bu konuda yapılması gereken aydınlatıcı açıklama böyle kısa değildir, ancak burada uzun boylu konuşmanın da gereği yoktur.

İşte, halk denen büyük topluluk korktuğunun ne olduğunu, neresinden korkmak gerektiğini bilmediğinden, bu konuda ye-

lerince aydınlatılmadığından kolayca kandırılır, avlanır. Kandırılan, avlanan halk da kendi yararına olan bir yenilik akımına, bilmeden, karşı çıkar. Bu durumda yeniliğin gücü ile bilmeden ona karşı çıkan, eskiyi savunan halkın direnişi arasında bir gerginlik başlar. Toplum sarsıntısını doğuran bir etken de budur.

Yakın yıllara değin Karl Marks'ın ünlü yapıtı "*Kapital*"in çevrilmesi, okutulması, okunması, satılması, evde bulundurulması bile yasaktı. Oysa bu yapıtı anlayabilmek için yüksek öğrenim yeterli değildir, özel bir çalışma, özel bir uzmanlık gerekir. Bugün, kırkbeş milyonluk ülkemizde, adı geçen yapıtı değil bir Avrupa dilinde, Türkçe çevirisinden bile kolayca okuyup anlayacaklar orta büyüklükte bir tiyatroyu bile dolduramaz. Uygarlık bakımından, bir işin, bir eylemin neden yasaklandığını bilmemek, çok yüz kızartıcı, yakışıksız bir olaydır. Özellikle okumadığı, okusa bile anlayamayacağı bir yapıtı yasaklamak, yasaklanması konusunda girişimde bulunmak insanlıkla bağdaşmaz. Bilmeden, anlamadan yasaklamak, gene bilmeden, anlamadan yasakların toplum yararına olduğunu savunmak geri kalmış kişilerin de, toplulukların da başlıca niteliğidir. Bir ülkenin uygarlık düzeyini anlamak, öğrenmek isteyenin en önce yapması gereken iş orada uygulanan yasakları incelemek, araştırmaktır. Yasaklar, toplumların kimlik belgeleridir. Yasakların çoğaldığı yerde yaygaracıların başarıları da kolaylaşır. Yasaklar, genellikle, tavanda bulunanların, yöneticilerin toplum anlayışlarını yansıtan, onları koruyan buyruklardır. Sözgelişi, benimsenen, uygulanan bir yönetim biçimine karşı gelme, onu değiştirmeye kalkışma, onun kötülüğünü ortaya koyma yasaktır. Oysa bu tür bir yönetim biçiminin kimleri koruduğu, kimlerin yararına yürürlüğe konduğu tartışma konusudur. Çağımızda uygulanan yönetim biçimleri içinde halkın oyuna başvurularak düzenleneni yoktur.

Adam öldürmek, hırsızlık, soygun bg. kişilere yönelik suçlara karşı yasalarca uygulanan ağır cezalar vardır, bu cezalar devletin gücünü, uygulanan düzeni korumak içindir çokluk Oysa, gene bu yasalara göre, ulus yöneticilerinden oluşan

büyük kurul (Meclis) cezaları kaldırır (af çıkarır), suçlunun yıkım getirdiği, ocağını söndürdüğü, çoluk çocuğunu evsiz barksız, aç, öksüz bıraktığı kimselerin onayı alınmaz. Anası, babası öldürülen nice yavru sürünür, şunun bunun kapısında kalır, günün birinde anasına, babasına yapılanın öcünü alır. Bu durumda en büyük suçlu yetkili kuruldur. Anası, babası öldürülen kimselerin durumunu, geçimini, geleceğini düşünmeden, seçim çıkarları gereği suçluyu bağışlar. Bu bir insan sorunudur. Üzerinde durulması, düşünülmesi gereken önemli bir insan sorunu. Ülkemizde sık sık görülen "kan gütme" olaylarının nedeni bu gereksiz "af"tır. Kim kimi "affediyor"? Yıkım görenin bağışlamadığını, seçim çıkarı gözeterek bağışlamak, "devlet" denen kuruluşun örtüsü arkasına saklanıp kendi özel çıkarını korumaktır. Toplum sarsıntılarının bir türü de bu yıkım görenleri düşünmeden yapılan işlemlerin ürünüdür. Yurttaşla "devlet" arasında kurulması gereken güvence bağı ortadan kalkınca, bu iki varlık arasında bir çözülme olunca sarsıntıyı yaratan nedenler de doğar.

Birey, yaşadığı toplum içinde, kendini bir güvensizlikle karşı karşıya görünce varlığını sürdürmek için özel gücüne başvurma gereğinde kalır. Bunu ister bilinçle, ister duygularının etkisiyle yapsın, suç sayılacak bütün davranışlarının gerçek sorumlusu ulusu yöneten yüksek kuruldur, devlettir. Neron'un Caracalla'nın Roma'sında ayaklanan, yasalara karşı gelen, kan döken yurttaşları suçlamak kolaydır. Güç olan yurttaşları suça iten nedenleri araştırmak, büyük suçun kimde olduğunu ortaya çıkarmaktır. Ortaçağı dolduran, milyonarca insanın kanını döken, canını alan "Din Savaşları"nın kökeninde inançlar değil, insanları birbirlerini boğazlamaya itenlerin özel çıkarları saklıdır. Kopernucus, Kepler, Giordano Bruno, Galileo gibi bilginlerin, bilgelerin düşüncelerini yasaklayan, yeryuvarlağının dönmediğini ileri süren kilisenin din adına davrandığı, kutsal inançları koruduğu söylenemez pek. Söylense bile bu bir kandırmaca olur ancak. Olayın kökeninde kilisenin çıkarı, bu çıkarı sağlayan egemenliğidir. Kilise asıp kesiyor, yakıyor, türlü acılar çektirerek bilginleri, bilgeleri, aydınları,

düşünürleri susturmaya çalışıyor, bunu da "Kutsal Kitap" adına yaptığını söylüyordu. Oysa "Kutsal Kitap"ın neresinde birbirinizi, öldürün, yakın, doğrayın bg. bir buyruk, bir öneri vardır? "Kutsal Kitab"ın en önemli bölümlerinden biri olan "On Buyruk"tan biri "öldürmeyeceksin", biri "yalan söylemeyeceksin", biri de "çalmayacaksın"dır. Oysa din adına savaştıkları söylenen "Haçlılar"ın bunlara uydukları ileri sürülebilir mi? Bizans'tan Kudüs'e dek bu orduların soyup soğana çevirmedikleri bir yer var mıdır? Osmanlı tarihinde Sünni inançlara bağlı padişahların, özellikle Yavuz, Kanunî, Dördüncü Murad'ın, döktükleri Alevî kanları nedendi? Bütün "müslümanlar kardeştir" diyen bir dinde kendi dininden değil, tuttuğu yoldan (mezhep'ten) dolayı başkalarını öldürme, derilerini yüzme, asma var mıdır? Varsa hangi nedene, hangi din kuralına dayanır? Gerçek neden "ben yeyim sen bak", "ben buyurayım sen yap"tır. Oysa, yüzyıllarca süren bu kanlı sarsıntıların gerçek nedenini üretim-tüketim olaylarında, çıkarda arayan olmamış, bütün Osmanlı tarihçileri olaylara yalnız din açısından bakmışlardır. Bu ise toplum sarsıntılarının nedenini kavramaya, kökenine inmeye yeterli olmamıştır. Durum, günümüzde geçen, kanlı "Kahramanmaraş Olayı"nda da böyledir. Tüketicinin tek düşüncesi üreticiyi en kolay koşullar altında olabildiğine sömürmek, onu bir araç olarak görmektir.

İnsan, hangi koşullar altında olursa olsun, bir araç değildir. İnsanın araç olarak anlaşıldığı yerde uygarlık ışığı yok demektir, insan yeterince anlaşılmamıştır. İnsanın, bir bütünlük içinde, anlaşılmadığı bir ortamda toplum sarsıntılarının önüne geçilemez, geçilmek için yapılan bütün çalışmalar, tüketilen emekler sonuçsuz kalır, başarı sağlansa bile geçicidir, yüzdendir. Yasaların baskısıyla susanlar konuşmak için yasaların en güçsüz, en yetersiz kaldığı günü dört gözle beklerler. Yasanın baskısı direnmenin tartısıdır.

Toplum sarsıntılarından biri de görevle iş konusudur. Bunları gereğince uygulamama, işe yetkiliyi değil de kayırılan, kayırılmak istenen kişiye iş bulma, görev verme düzenin bozulmasına, görevlerin yozlaştırılmasına yolaçar. Bu kayırıcı

duruma karşı çıkanların sayısı çoğaldıkça sarsıntı hızlanır, devlete olan, olması gereken güven sarsılır. Böyle bir durumu, çokluk, yönetim kurulları sık sık el değiştiren toplumlarda görürüz. Yönetimi eline alan yeni kuruluş, bütün görevlere kendi yandaşlarını atamaya başlar, kendinden olmayanları uzaklaştırır, devlet kurumlarını baştan aşağı kendine bağlı olanlarla doldurur. Bu atamalarda işgücü, yetenek düşünülmez, yalnız kendinden olana iş bulma, görev verme düşüncesi egemen olur. Ülkemizde bunun sayısız örnekleri vardır. Kazanç sağlama şöyle dursun elindekini bile koruyamayan, geliri giderini karşılamayan devlet kuruluşları birer arpalık niteliğindedir. Gereğinden çok kimseyi işe almak, görevlendirmek bu tür kurumların ulusa yük olmasının başlıca nedenidir. Bu yandaş koruma, kayırma tutumu yüzünden nice yetenekli, başarılı, işbilir kimseler görev alamaz, kendilerinden ulus adına yararlanılamaz. 1950'den 1977 yılına değin ülkemizde uygulanan bu kayırıcı yöntem, kısa bir süre içinde, etkisini göstermiş devlet yıkımdan yıkıma sürüklenmiştir. Özellikle orta öğretim alanında uygulanan bu sakıncalı yöntem kolay kolay düzeltilemeyen sonuçlar doğurmuş, en ilkel bilgilerden yoksun kimselerin bile yüksek görevlere getirilmesine, öğretim-eğitim kurumlarının yozlaşmasına yolaçmıştır. Müzelerde sergilenen Selçuklu, Osmanlı uygarlık ürünlerini bile birbirinden ayıramayan, Anadolu'da İslamlıktan önce yaratılmış bütün uygarlık ürünlerinin yurt dışına, "gâvurlara" gönderilmesini, Anadolu'dan bu tür yapıtların atılmasını açıkça söylemekten çekinmeyen yetkisiz kimseler bakanlık koltuğuna oturtulmuştur.

İlk bakışta biraz önemsiz gibi görünen bu durum, biraz eşeleyince, ulusun bilim kurumlarını, ülkenin uygarlık olanaklarını, varlıklarını bir çırpıda yokedecek, yıkacak niteliktedir. Bu tutumun en acı, en gülünç örneğini ilkçağ Anadolu uygarlık ürünlerinin, İslamlıkla bağdaşmıyor diye, Avrupa'ya taşınmasına göz yuman, kimi yerde yardımcı olan Osmanlı padişahları vermiştir geçen yüzyılda. Bergama tapınağı, Bodrum'daki Mausolos anıtı böyle bir değerbilmezlik, vurdumduymazlık yüzünden Avrupa'ya götürülmüştür

(1875'te). Bu tutum kendi toprağının uygarlığına, geçmişine belli bir inanç açısından bakıp yabancı kalmanın sonucudur, insan değerlerini kavrayamamadır. Bir toprak üzerinde yaşayan insanlar nereden gelirlerse gelsinler, o toprağı yurt edindikten sonra, onun geçmişini, onun üzerinde daha önce ortaya konmuş bütün uygarlık ürünlerini de kendinin sayma gereğindedir. Toprağın yalnız besin olarak kullanılabilen, geçici çıkar sağlayan ürünlerinden yararlanmak, onun üzerinde yalnız bir doğa varlığı niteliğinde yaşamak hayvanlara özgü bir yaşam koşuludur. Dincinin, Osmanlıcı'nın yaptığı budur.

Kişinin yaşadığı toprağa yabancılaşması, tarihini kendiyle başlatması, kendi inanç düzeyi dışında bir gerçek tanımaması düşünce alanında çözülmelere, tutarsızlıklara yolaçar. Oysa uygarlık, ardarda gelip birbirine eklenen düşünce ürünlerinden oluşan bir bütündür. İnanç değişmeleri bu bütünlüğü bozacak nitelikte olmamalı. İnanç değişmelerinin ardından kendinden olmayanı, kendine karşı olanı ortadan kaldırma, yoketme eylemi gelirse toplum sarsıntılarının yeni bir türü ortaya çıkar: tarihsizleşme diyebileceğimiz bu olayın en somut örneği tektanrıcı dinlerle başlayan yıkıcılıktır. Anadolu'da, önce, Hıristiyanlık, sonra Müslümanlık kendinden olmayanı yıkıp yoketmede birbiriyle yarışa çıkmış gibidir. Anadolu'da şu çoktanrıcı dönemden kalma uygarlık ürünlerini ilk yakıp yıkanların Hıristayan topluluklar, akıncılar, din yayıcıları olduğunu bilmeyen yoktur. Bütün çoktanrıcı tapınaklar yakılmış, yıkılmış kalıntılarından yeni yapılar yapılmıştır. İlkçağ tapınaklarının taşları, mermerleri, taşdirekleri sökülüp İsa adına kurulan yapılarda kullanılmıştır. Oyunluklar (tiyatrolar), hamamlar, kitaplıklar (kütüphaneler) bile yıkımlardan kurtulamamıştır. Daha sonra gelen İslam dini de öncekinin yaptığını yapmıştır aşağı yukarı. Az sayıda büyük kilisenin dışında kalan Hıristiyan kurumları yakılmış, yıkılmış ya da değiştirilmiş, ilk biçimi, ilk düzeni bozulmuştur. Hıristiyan toplulukların yıkamadıkları çoktanrıcı kurumlar varsa onları da İslam dinine bağlananlar, özellikle yontu, mozaik, kabartma türünden yapıtları dağıtmış, yoketmişlerdir tüm Anadolu'da.

Bu tür yıkmalar, biçim bozmalar bir inanç sarsıntısının doğurduğu değer kıyımıdır. Bunun ardından, çağın durumuna göre, üretim-tüketim dengesizliğinin yarattığı büyük çalkantıların geleceği, geldiği açıktır.

II

Toplum sarsıntıları, ulusların yaşama düzeyine göre değiştiği gibi, birbirleriyle olan uygarlık ilişkilerine göre de değişir. Genellikle içekapalı, başka uluslarla ilişkileri az olan toplumlarda ortaya çıkan sarsıntıların yayılış hızı azdır. Bu hızın azlığında geri kalmışlık, yeterince uyanamayış sözkonusu değildir. Önemli olan, öteki uygar uluslarda kurulmuş, alım-satım bağlantıları, üretim-tüketim ilişkileridir. Sözgelişi çok petrol çıkaran, öteki uluslarla bu nedenle bağlantısı olan bir toplumda doğan sarsıntının yayılma hızı çoktur. Üretip başkalarının sattığı nesneler yüzünden daha geniş bir ilgi uyandırır, gözleri üzerine çeker. Petrol çıkaran Arap ülkelerinde, son dönemde İran'da görülen bunalımın bütün Avrupa uluslarını, Amerika'yı ilgilendirmesi, İran Şahı'nın durumu, geleceği sorununun önem kazanması bundan dolayıdır. Ortaçağda, görünüşte, dinin yaptığını çağımızda petrol yapıyor besbelli. İran bunalımının gerçek nedeni ne dindir ne de "şahlık" denen kurumun binlerce yıllık geleneği. Dış ülkelere satılan petrolden sağlanan gelirin bütün ulusa ulaşamaması, sayılı bir azınlığın, özellikle Şah'ın eline geçmesi başlıca nedendir bu olayda. İran topraklarının savunması, korunması, ekilip biçilmesi, petrol denen gelir kaynağının satılacak duruma getirilmesi İran ulusunun emeğine, işgücüne dayanıyor. Oysa bundan sağlanan gelir belli bir topluluğun eline geçiyor, bütün bir ulus çalışıyor bir azınlık yiyor, yaşıyor.

Durum Irak, Mısır, Suriye bg. müslüman ülkelerde de, öteki Asya, Afrika ülkelerinde de böyledir. Ancak bu çalkantıların, ayaklanmaların gerçek nedenlerini inançlarda, geleneklere bağlılıkta görmek eğiliminin aldatıcılığı, göz boyayıcılığı kimi yö-

relerde kavranamıyor pek. Özellikle dinci topluluklar olaya çok yanıltıcı bir açıdan bakıyorlar. İş onların başına gelince gerçeği kavrayacaklar, ancak iş işten geçecek.

Anadolu'nun İran, Irak, Suriye, Bulgaristan, Romanya, Lübnan bg. komşularında, Kuzey Afrika müslüman ülkelerinde, Habeşistan'da, komşularında yıllarca önceden başlayan bu sarsıntıların, bu tabandan gelen çalkantıların ucuz atlatılacağı sanılmasın. Günün birinde bu tür patlamalar bizim de başımıza gelecek gözümüzü açmazsak şimdiden. Çağımızda televizyon, radyo, gazete, dergi bg. olayları yayma, duyurma araçlarının çokluğu yeryüzünün boyutlarını daraltmış, ulusları birbirlerine yaklaştırmış, karşılıklı ilgileri pekiştirmiş, sıklaştırmıştır. Buna bir de çağdaş uygarlığın insana, özgürlüğe, düşünceye, bilime, sanata verdiği önem, değer eklenince bir ülkede ortaya çıkan sorunlar kısa bir süre içinde başka ulusları da düşündürüyor, ilgilendiriyor, daha doğrusu kaygılandırıyor. Artık çağımızın insan sorunları doğduğu yerle değil, bütün uluslarla bağlantılı sayılıyor. Bir ülkede, tutumundan dolayı özgürlüğü elinden alınıp yargılanmak istenen bir yöneticinin durumu birdenbire bütün ulusların ortak sorunu oluveriyor. Birçok kuruluş işe karışıyor, eleştiriler, suçlamalar başlıyor. Bulunduğu yüksek görev yüzünden suçlu sayılan bir kimseyi yalnız kendi ulusu değil, bütün yeryüzü ulusları yargılamaya koyuluyor. Uluslar, gereğinde, belli saygı ölçüleri içinde birbirlerinin içişlerine karışmaktan kendini alamıyor. Sözgelişi Butto sorunu yalnız kendi ülkesinin değil bütün ulusların ilgilendiği bir konu olmuştur. Basınla ilgili olaylar ülkelerarası bir nitelik kazanmıştır artık. Bu uluslararası ilgiler kişinin, yalnız kendi yurdunun değil, çağının yurttaşı olduğunu gösterir. Bir yandan yeryüzü daralıyor, bir yandan kişinin sınırları, varlık alanı genişliyor. Eskiden dinin yapmak isteyip yapamadığını çağımızda uygarlık başarıyla yürütüyor. Uygar olma çağının kişisi olmadır.

Çağımızın insanı mutlu yaşamak, doğanın ürünlerinden, uygarlık olanaklarından eşit koşullar altında yararlanmak istiyor. Bu onun uygarlık anlayışıdır. Öte yandan işe bütün bir ulusun

emeğinden tek başına yararlanmak, "arslan payını" almak isteyenler buna karşı çıkıyor. Değişik yollara, çelişik yöntemlere başvurarak başarı sağlamaya, az da olsa "bir günün beyliği beylik" demeye çalışıyor. İşte isteyenle istemeyen, almaya çalışanla vermemeye çalışan arasında doğan bu gerginlik yavaş yavaş, önce, belli bir toplum kesimine, aydınlara, sonra bütün bir ülkeye, daha sonra öteki uluslara yayılıyor, sarsıntı, bunalım hızlanıyor. Bu hızlanmada en büyük etken gençlerdir. Önceki çağlarda yenilikler tavandan beklenirdi, büyük devrimcilerin çoğu yaşlı kimselerdi. Çağımızda durum değişmiştir. Yaşlı, orta yaşlı kimselerin çoğu eski durumu korumak, gelenekleri sürdürmek yanlısıdır. Buna karşılık gençlerin büyük bir çoğunluğu hızlı devrim atılımları içindedir. Artık "büyüklerin dediği olur" sözlerinin yerini "gençlerin istediği olur" almıştır. Günümüzde, özellikle biraz tutucu yörelerde doğan toplum sarsıntılarından birinin nedeni de bu "büyüklerin dediği olur"la "gençlerin istediği olur" arasındaki gerilimdir. "Büyüklerin" bir düşünce olarak benimsediklerini "gençler" eylem olarak uygalamaktadırlar. Gene eski dönemlerde devrim bir düşünce ortamında biçimlendirilir, taslağı çizilir, uygulama olanakları gözönünde tutulur sonra uygulama yoluna gidilirdi. Günümüzde eylem düşünceden önce geliyor denebilir. İlkin toplumda değişik olanaklarla kaynaklanan bir kımıldama, bir çalkantı başlıyor, eyleme geçiliyor, sonra bunun ereği beliriyor gibi bir durum vardır. Çağımızın insanı yapacağını uzun boylu düşünmekle değil hızlı eylemle gerçekleştirme eğilimindedir. Oysa toplumların yapısı, kurumları böyle hızlı bir atılıma elverişli değildir. Bu kurumların temelinde çağların süzgecinden geçen birtakım ilkeler, öğeler vardır. Bunları düşünerek söküp atmak, birdenbire yeniye dönüştürmek kolay değildir. Eylem ise bu tür soğukkanlılıklara, uzun uzun düşünüp taşınmalara karşıdır. İnsan evreni tanıdıkça, evren bütünü içinde, kendi yaşamasının süresini, anlamını kavradıkça daha kolay, daha kısa yoldan mutlu olmanın koşulunu aramaya koyuldu. Artık, kişi evrenin ötesinde bulunduğu sanılan başka bir ülkede mutlu olmayı bekleyecek, öyle bir avuntu ile gün geçirecek durumda değildir.

Çağımız kişisi için yaşamak eyleme katılmak, bir eylem varlığı olmaktır. Öğretim kurumlarında verilen bilgiler yaşamın boynunda birer süstakısı olarak kaldıkça günlük geçerlikten yoksun bir yük sayılıyor. Düşünülenle yaşanılan, yaşanılanla düşünülen arasında diri, geçerli, uygulamaya yatkın bir bağlantı bulunmalıdır. Öğretim kurumları birer "kapalı yapı" olmaktan kurtarılıp kolay, mutlu yaşamaya elverişli duruma getirilmeli, yaşamak için gerekenler öğretilmeli. Uygarlık buluşları çoğaldıkça, insan yaşamı ile ilgili araçlar, olanaklar arttıkça eylemlerde de hızlanma görülüyor. Sanat kavramı altında toplanan bütün yaratmalarda bir yaşama yönelme, yaşamla bağlantılı olma eğilimi vardır. Çağımız bunu gerektiriyor. Eyleme geçerek yollara, alanlara dökülen canını veren, kanını akıtan bir genç için önemli olan geleceği düşünmek değil, gününü gönlünün uyarınca, uygarlık olanakları içinde insanca geçirmek, yaşamaktır. Oysa öğretim kurumları bu nitelikte değildir, ortaçağdan kalmadır nerdeyse. Ortaçağda verilen bilgilerin daha geliştirilmişi, daha gerçeği okutuluyor, öğretiliyor. Ancak düzen gene eski, yöntem gene eski.

Osmanlı İmparatorluğu'nun aydınları için mutluluk yeri İstanbul'du, onun Beyoğlu, Şişli, Bebek, Erenköy, Boğaz'ın iki yakası gibi yerlerdi. Durum bugün de öyledir. Aşırı akımlara kapılan gençler İstanbul'un, Anadolu'nun yoksul yörelerinde yaşayanlardır. Oysa onlara yol gösteren, öncülük eden yaşlı, orta yaşlı aydınlar gene Osmanlı İmparatorluğu aydınlarının oturdukları yerlerde oturuyor, onların toplanıp söyleştikleri yerlerde, toplanıp söyleşiyorlar. Eyleme geçen gençlerle eylemin yöntemini kuranlar arasında, yaşama biçimi bakımından, birlik yoktur, bağlantı yoktur. Eskiden "büyükler bilir" sözü geçerliydi. Bilmek, öğrenmek uzun süreli bir emeği gerektiriyordu, bilgi yalnız belleğin gücüne dayanıyordu. Günümüzde durum değişti, bilmek için "büyük" olmanın gereği kalmadı, belleğin yanında elin, ayağın, gözün önemli birer öğe olduğu anlaşıldı. Elle, ayakla, gözle uyum içinde olmayan belleğin değeri azaldı. Yapmaya, eyleme yönelmeyen bir bilgi işe yaramaz oldu. İşte "bilen büyükler"le çağın durumundan, gi-

dişinden etkilenerek eyleme geçen "bilmeyen gençler" arasında büyük ayrım buradadır. Bu ayrım sanıldığından büyük, umulduğundan korkulurdur. Yaşamaya yönelikle düşünmeye yönelik çatışma içindedir.

Yüksek öğretim kurumlarında okuyan gençlerin eylemleri karşısında şaşıran, durumun düzelmesini bu kurumlardaki öğretim görevlilerinin gençlere egemen olmalarında arayan ulus yöneticileri çağımızın dışında kalmış kimselerdir. Onlar birer ortaçağ kalıntısıdır, "büyükler bilir"in geçerliğini koruduğunu sanan, ona inanan yurttaşlardır, onlar. Gençleri öğretim kurumunun bahçesinde toplayıp "şöyle yapın, böyle yapın, büyükler gerekeni düşünüyorlar, siz derslerinize çalışın" demekle suların durulacağını sanırlar. Oysa suları bulandıran o "büyükler bilir"in geçerliğine inananlardır, işte "büyükler" bunu bilmiyorlar, bilemiyorlar.

Çağlar tanrılarını da, eylemlerini de, ilkelerini de, gereksinimlerini de birlikte getirirler. Bir çağın yaptığını ondan önceki çağ düşünmüş olabilir, düşünmenin aşıldığı yerde de çağa susmak, kendini aşanlara uyabilirse uymak, uymazsa bir kıyıya çekilmek düşer. Bunu yapamayan, yapmayı beceremeyen çağda toplum çalkantıları, toplum sarsıntıları alır yürür. Böyle bir "büyükler"in küçükleri suçlamaya kalkmaları kendilerini bilmeyişlerindendir. Duranın karşısında durmak ağaca, kayaya yaraşır. Duranın karşısında ilerlemek, ondan uzaklaşmak ise insanın işidir.

Toplum sarsıntılarında sıçramalar vardır. Çağımızda, bir ülkede ortaya çıkan bir olay, özellikle tabandan gelip geçenlerle ilgili olanlar kısa bir süre içinde komşu ülkelere de sıçramaktadır. Fransa'da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan, kaynağını "Varoluşçuluk" denen düşünce akımında bulduğu ileri sürülen olayların ülkemize yansıması gibi. Bu durum, dünyanın bir yenilik, eski bağlardan kopma gereksinmesini duyması sonucudur. Yenileşmeye karşı çıkan, yabancı kalan ülkelerde böyle sıçramaların doğuşu önlenemez. Düşünen düşünmeyeni yıpratır.

Toplum sarsıntılarının tabandan başlayıp, değişik bi-

çimlerde, tavana yansıdığını söyledikten sonra konuya başka bir yanından bakalım: Üretim-tüketim dengesizliği yalnız geçim olanaklarını etkilemez, düşünce ortamında da kendini gösterir. Yeni görüşlerin, yeni anlayışların getirdiği aydınlık karşısında gözleri kamaşanların eskiye sarıldıkları, geleneklere, göreneklere sığındıkları, yeniye bir yıkım, "geçmişten kopma", "kuşaklar arasında anlaşmazlık yaratma, uçurum açma" olarak niteledikleri gerçektir. "Sanat" kavramı altında toplanan bütün yaratma türlerinde eskiye bağlanan kimselerde, tarih sevgisinden çok gelecek korkusu vardır. Bu korku onların bilinçaltında bir yaşama kaygısı, boşlukta kalma niteliğinde düğümlenir. Yeniliklere ayak uyduramayanlar genellikle başarısız kimselerdir. Onların yeni olana karşı çıkışlarının tek nedeni yaratıcı güçten, yeniliği anlama yeteneğinden yoksun oluşlarıdır. Geleceğe yönelenlerle eskiye sarılanlar arasında aşılması güç bir uçurumun doğuşu bundandır. Osmanlı İmparatorluğu'nda basın araçlarının kullanılmasını üçyüz yıl geciktiren anlayışın arkasında yalnız dine bağlılık duygusu yoktu, bir geçim kaynağının kuruması korkusu, elden gitmesi kaygısı vardı. O dönemlerde bütün kitaplar elle yazılırdı. Osmanlı toplumunda kitap yazıcılığı ile geçinen "hattat" denen bir topluluk oluşmuştu. Basım işlerinin yeni bulunan araçlarla yapılması binlerce "hattat"ı işsiz bırakacaktı. Binlerce "hattat"ın aylarca süren çalışmalarla yazdıkları kitapları basın araçları kısa bir süre içinde binlerce çoğaltıp satışa sürecek nitelikteydi. Bu durum karşısında çıkarı, kazancı sarsılanlar dini, din duygularını basamak edinerek ayaklandılar, kışkırtmalara koyuldular. İşte basın araçlarına karşı direnme böyle başladı. "Kur'an"ın yeni bulunan bir "gâvur icadı"yla basılıp çoğaltılmasını "günah" sayanların elinde kesin bir kanıt, somut bir belge yoktu. Hangi nedenlerle basın araçları kötü sayılıyordu? Bunun kanıtlanması güçtü. Yapılacak tek iş halkın din duygularını kımıldatmaktı, bunda da başarılı oldular, basının Türkiye'ye gelmesi üçyüz yıl gecikti. Bugün başta Kur'an olmak üzere bütün din yapıtları "gâvur icadı" araçlarla basılıp ortalığa yayılıyor. Din yapıtlarını basıp

satmak yeni bir gelir kaynağı, çıkar olanağı oldu. Radyoda Kur'an okumaya, camileri elektrik, hoparlör gibi çağdaş buluşlarla donatmaya karşı çıkanlar şimdi onlardan da kazanç sağlama yolunu bulmuşlar, eskiye dönmek isteyen, bu araçları din kurumlarından kaldırmayı düşünen birkaç kişi çıksa "din elden gidiyor" diye saldırıya geçmekten çekinmezler. "Mevlid" denen uzun şiirin İslam diniyle en küçük bir ilgisi yoktur, din bakımından "bid'at" sayılır, dine sonradan sokulmuş, aşırı "şeriat" yanlılarınca önce suç diye nitelenmiştir. Bugün "mevlid"i teype aldırıp Anadolu'yu bucak bucak dolaşan hacılar, hocalar vardır. Bu örnekler bize kazanç olan yerde yasakların geçerli sayılmadığını gösterir açıkça. Çıkar dinsel yasaktan güçlüdür.

Çıkarın, inançların yasalara egemen olduğu dönemlerde toplum sarssıntıları kaçınılmazdır. Çağın üretim araçlarının değişkenliği, hızlı bir gelişim çizgisi üzerinde oluşu, katılaşmaya elverişli inançlarla ister istemez çatışmaya yolaçar. Yasaklar bu çatışmayı, bir süre durdurabilir, geciktirebilir de büsbütün ortadan kaldıramaz. Çatışmayı, çatışmadan doğacak büyük sarsıntıyı önlemenin tek yolu üretim-tüketim olanakları arasında denge sağlamaktır, baskı yöntemlerini gerektiren yasaklar koymak değil. Üretim-tüketim dengesizliğinden doğan sarsıntıları önlemek için boyuna yasa çıkarmak, yasaklar koymak günün birinde yasaları da birbiriyle çelişkiye düşürür. Böyle bir durumda toplumun düzenleyici, düzeni koruyucu güçleri de birbirine düşer, iç çekişme başlar. Görevliler, yetkililer yasaları kendi anlayışları, kendi inançları doğrultusunda uygulamaya koyulurlar, sağcı görevli solcuyu, solcu görevli sağcıyı sindirmeye, suçlamaya, ezmeye yönelir. Bu durumda yurttaşların devlete karşı güvenleri sarsılır. Bunun da en somut örneği 12 Mart 1971 uygulamalarıdır. Yasaları çelişkiden kurtarmanın tek yolu ülke sorunlarına karşılık verebilecek bir nitelikte düzenlenip uygulanmalarıdır. Yasayı inanca, özel görüşe göre yorumlamanın sonucu ayaklanma, toplum düzenini sarsmadır.

Bir ülkede uygulanan yasalar yurttaşları ezmek, korkutmak, sindirmek için değil, toplumu sağlam dayanaklara oturtmak, dü-

zeni korumak, yurttaşlarda güvenlik bilinci uyandırmak içindir. Çağımız Türkiyesi'nde bu güvenlik bilinci yoktur, sorumlu yöneticiler bu bilinci yaratacak anlayıştan yoksundurlar. İşte içinde yaşadığımız toplumu sarsan dengesizliğin kaynaklarından biri de budur. İnsanları yasalara değil, yasaları toplumu oluşturan insanların yaşama düzenine uygulamaya, böyle bir uygulamaya elverişli yasalar koymaya bakmalı. Belli bir baskı yöntemine dayanmak, düşünmeyi suç saymak "yargısız infaz"lara olanak sağlamaktır.

III

Toplumda sarsıntının başlaması, yukarda anlatılan olaylarla bitmez, daha başka nedenler de çıkar ortaya. Bu nedenler de toplumun inanç ortamıyla yakından ilgilidir. Çağın gidişine yeterince ayak uyduramayan toplumlarda ayakta tutucu, güven sağlayan güç geleneklerde, göreneklerde aranır. Geri kalmışlık, düzen bozukluğunu, geçim dengesizliğini burada başlıca etken diye yorumlanır. Oysa bu bir kandırmacadır ancak. Gerçek nedenleri toplumun gözünden saklamak için başvurulan bir yoldur. Genellikle "ahlak bozukluğu" başlığı altında sergilenen bu tür olayların özünde inanç sömürüsü yatmaktadır. Toplumun, büyük çoğunluğunun, duygusal eğilimlerini çok iyi bilen yöneticiler, çıkarcılar onlardan yararlanmakta eşsiz bir beceri gösterirler. Durum bütün toplumlarda böyledir aşağı yukarı. "İnanç sömürüsü" en kolay, en ucuz bir iştir yaşadığı toplumun özünü bilenler için. Sözgelişi ortaçağ Avrupası'nda Kilise toplumun yozlaştığını, "ahlakın bozulduğunu" ileri sürerek ağır yasaklar getirmiş, düşünmeyi bile baskı altına almış nice bilginleri, bilgeleri, aydınları yakmış, kesmiş ortadan kaldırmıştır. Oysa bugün bu alanda yapılan araştırmalar, yazılı kaynaklara dayanan incelemeler en büyük, en korkunç "ahlaksızlıkların" manastırlarda ortaya konduğunu, İncil'in, Tevrat'ın ağır yasaklarına karşın çok utanç verici işlerin yürütüldüğünü göstermiştir.

Doğu İslam toplumlarında da durum böyleydi. Şeriatın kesin yasakları, ağır baskıları bozulduğu söylenen "ahlakı" düzeltmek şöyle dursun daha da kötüye götürüyordu. Kur'an'ın ölüm yargısı verdiği nice suçlar çekinmeden işeniyordu sa-raylarda, sultanların, büyük yöneticilerin çevrelerinde. Bunu anlamak için Makrizi, Mes'udî, İbnü'l-Esir, Taberî gibi nice yazarların yapıtlarına şöyle bir bakmak yeter de artar bile. Osmanlı saraylarında, İslam dininin kesinlikle yasakladığı, nice "ahlak dışı" ilişkiler sürüp gitmiştir altıyüz elli yıl boyunca. En kolayı Koçi Bey Risalesi denen küçük yapıttır. Bir okuyun görürsünüz nice yüz kızartıcı olayların baş üstünde yerettiğini. Çezmizade Tarihi'ne bir bakın Saray'da utanma diye bir duygunun bulunmadığını anlarsınız. Bunlara bir de Osmanlı Sarayı'na değişik görevlerle girip çıkmış Manuel Serranı Sanz, Lui Ramber gibi yabancıların anılarını ekleyin, şaşar kalırsınız. Bu konuda daha nice yazılı kaynak vardır, burada adlarını saymanın gereği yoktur. Bizim şu ünlü *"Divan Edebiyatı"*nı inceleyenler erkekler arasında sevişmenin ne denli yaygın olduğunu, nerdeyse yasal bir gelenek niteliği kazandığını göreceklerdir.

İmdi toplum sarsıntıları içinde geniş bir yer tuttuğu söylenen bu "ahlak bozukluğu" nerden kaynaklanıyor? Gerçekten de "şeriat"a uymamaktan, İslam dinine gereken bağlılığı göstermemekten mi? Eskiyi tutanlar, inançları sığ birer sömürü aracı olarak kullanmak isteyenlerin bu sorulara verecekleri karşılık "evet" olacaktır. Peki hangi çağda bu "ahlaksızlık" yoktu? Tevrat'ı, İncil'i, Kur'an'ı okuduğumuzda hepsinin de toplumlarda "ahlakın bozulduğu" dönemlerde, sapkınlara tanrı yolunu göstermek için peygamberlere gönderildiğini öğreniyoruz. Toplumların "ahlaksızlıkları"nı gidermek için Tevrat, İncil, Kur'an gibi üç kutsal kitap bile yetmemiş demek. Bizim toplumumuz müslümandır, İslam dininin öngördüğü ilkelere bağlıdır. Oysa dine karşı olan, dince suç sayılan eylemlerin, işlemlerin dine en çok bağlı olduklarını ileri süren topluluklarda ortaya çıktığını, düzeni sarstığını görürüz. Sözgelişi yüzyıllar boyunca Anadolu'da birtakım ayaklanmalar, kan dökmeler ol-

muştur. Bunları incelediğimizde "şeriat elden gidiyor" diye ortalığın altını üstüne getiren kaynaşmaları görürüz. Çok uzağa gitmenin gereği yok. 1926'dan sonra patlak veren ayaklanmalar, Menemen Olayı birer "Nakşbendi" kışkırtmasıdır. Bu tarikat koyu Sünnidir, ulus yönetiminde görev almayı uygun görmez, genellikle alışveriş işlerine büyük önem verir. Bugün gerek Anadolu'da, gerekse İstanbul'da alışverişle uğraşan aşırı varlıklılar arasında Nakşbendi tarikatından, onun kollarından olanların sayısı kabarıktır. Onlar alışveriş ortamının belli kesimlerine egemendirler. Bunları kimse bilmez pek. Bu konuda derinlemesine bir araştırma yapılmamıştır. İlginç bir örnek verelim: Karadeniz kıyı kesimlerinde Nakşbendi kuruluşu pek etkin değildir, dişe dokunur bir egemenliği yoktur. Nitekim bu yörelerde öyle büyük, ulus yönetimini sarsıcı, toplumu çalkantıya götüren bir ayaklanma olmamıştır pek. Adı geçen kuruluşun yaygın olduğu yerler Doğu Anadolu'nun kuzey kesimi, Orta Anadolu'nun güneye bakan yöreleriyle Batı Anadolu'nun büyük, verimli toprakları ellerinde bulunduranların yaşadıkları bölgelerdir. Osmanlılar'dan günümüze değin ulus yönetimini tedirgin eden kıpırdanışların, dini kurtarmaya, yaşatmaya çalışanların bu yörelerden çıktıkları da bellidir.

Bu örneklerin ışığı altında, yeniden konuya dönersek, inanç sömürüsünün arkasında çıkarın, üretim-tüketim ilişkilerinin yattığını görürüz kolayca. Kurtarılmak istenen toplum değildir çıkardır, elden giden din değildir kazanç olanaklarıdır. Bugün, ülkemizde, dörtyüz dolayında büyüklü-küçüklü tarikat vardır. En yeni sayılan bir tarikat bile yüz elli, iki yüzyıl eskisinden kaynaklanır. Bu tarikatların İslam dininin doğuşundan sonra kurulmaya başladıkları düşünülürse, "İslam dinini kurtarmak için" kaç bin "şeyh"in gelip geçtiğini siz düşünün. Aşağı yukarı her tarikat bir savla, bir yenilikle ortaya atılır, İslamlığı kurtaracağını, dine karşı saygısızlığın arttığını ileri sürer. Buna karşılık, gene sık sık, "din elden gidiyor" yakınmaları, sızlanışları bitmez, onların ardından gelen ayaklanma girişimleri, kargaşalıklar tükenmez. Tarih açısından bakınca toplumda önemli bir değişikliğin olmadığı, olayların belli kay-

naklardan beslendiği anlaşılır, değişen yalnız kuruluş adlarıdır. Sözgelişi Medrese'nin yerini İmam-Hatip Okulları almıştır. Bir bakın Anadolu'ya şöyle kuş bakışı, kargaşalık yaratan, tedirgin edici oayların çıktığı yerlerde bu tür kurumların büyük bir önem taşıdığını, ahlak adına etkin olduğunu görürsünüz. Burada sorunun biçim değiştirdiği, özünün olduğu gibi kaldığı bellidir. Üzerinde durulan "ahlak"ın belli bir içeriği, dinle ilgisi yoktur gerçekte. İslam dininin getirdiği "ahlak"ı savunanlar arasında ona uyanı, onu uygulayanı yok gibidir. "İslam ahlakı", onu savunanların ileri sürdükleri gibi, barışı, kardeşliği, iyiliği içerir. Gene bu dine göre "sana saldırmayana saldırma", "gereksiz yere kimsenin kanını dökme", "tanrı zalimleri sevmez" gibi tanrı buyrukları vardır. Bunlar birer "ahlak ilkesi"dir. İslam dinine göre tanrının birliğine, Muhammed'in peygamberliğine inanan, "lâilâheillallah Muhammedürresulullah" diyen kimse, bu dediğine inanan kişi müslümandır (müminidir). Bu sözleri söylemeyen, bunlara karşı çıkan bir tek "Alevi" yoktur. Peki öyleyse "Kahramanmaraş kıyımı" hangi aktöre (ahlak) anlayışından, hangi Kur'an buyruğundan kaynaklanıyor?

Konuyu uzatıp okuyucuyu bıktırmamak için, bu soruya kısa bir karşılık bulmaya çalışıp şunları söyleyelim: bu kanlı olayın arkasından inanç sömürüsüne, "ahlakın elden gittiği yalanına" dayanan bir toprak sorunu vardır. Bu da olaylara karışan, şimdi yargılanan kişiler arasında komşu illerden gelenlerin, öldürdükleri, evini yakıp yıktıkları kimseleri tanımayanların bulunmasından anlaşılmaktadır. Bu kıyıma katılanlar yaptıklarının "İslam ahlakı"na, Kur'an'a aykırı düştüğünü kesinlikle bilmiyorlardı, bunda kimsenin kuşkusu olmasın. Onları bu kıyıma itenlerin yararlandıkları tek kaynak, onların, bilgisizlikleridir. Bu da yüzyıllar boyunca sürüp gelen korkunç bir konudur. İslam dinine, özellikle Kur'an buyruklarına göre, "Kur'an dinlemek iyidir, yararlıdır", ancak "anlayarak", bir kimsenin "anlamadan Kur'an dinlemesinde, okumasında yarar yoktur" bir kural niteliğindedir. Oysa bizde ulusa "İslam ahlakı" aşılamaya çalışanlar İslam dinine öylesine ya-

bancıdırlar ki anlamadan, tanrının ne dediğini kavramadan Kur'an okumayı, dinlemeyi bile "savab" sayarlar. Burada bir davranış çelişkisi değil, başkalarının bilgisizliğinden yararlanmayı, onları belli bir çıkar uğrunda kullanmayı amaçlayan bir "ahlak bunalımı", daha doğrusu "ahlak sömürüsü" vardır. Sömürücü kişiler inanç örtüsü altında başarıyla gizledikleri çıkarlarını toplum yararınaymış gibi gösterip birer "ahlak olayına" dönüştürüyor, böylece toplumu en duyarlı yerinden yakalıyorlar. Bu çok kötü bir aldatmacadır. Toplum sarsıntısı "ahlak"a dayanan koruyucu bir atılım biçiminde ortaya çıkıyor. Bu olayda çıkarı olanlar işi din adına "savab", daha da ileri giderek "cihad, şehidlik" diye niteliyorlar. Oysa gerçeğin bir "kıyım", bir küçük ölçüde "ayaklanma" olduğu kısa bir soruşturma, kovuşturma sonucu anlaşıldı. İşte "Kahramanmaraş Olayı" böyle bir özellik taşımaktadır: Topraksız insanlar.

Toplum sarsıntılarının niteliklerinden biri de genel geçerlik taşıyan değerlerin (iyilik, güzellik, erdem, yücelik, doğruluk, bağlılık bg.) yer değiştirmesidir. Toplumların kendi uygarlık aşamalarına göre birer değer yorumu vardır. İslam toplumunda en önemli değerler Kur'an'da geçenler, övülenlerdir. Ancak bu değerler, onlara dayanan davranışlar belli olaylarla bağlantılıdır. Sözgelişi "şehidlik" özveriyle, inançla, yiğitlik din yolunda savaşmakla bağlantılı sayılır. İmdi ülkemizde, kendini dine adayanlar, "İslama hizmet" diye yollara, alanlara dökülenler, daha doğrusu öyle kullanılanlar Kur'an'ı gereğince bilmeyen kimselerdir. Özveri, yiğitlik isteyen "şehidlik" din yolunda savaşırken olabilir. Savaşçı ölür, buna da "şehid oldu" denir. Kur'an'da "şehidler ölmez göğe çıkar." Burada düşünülmeyen, bilinmeyen bir durum vardır, o da şudur: Kişi ancak din yolunda savaşırken vurulup ölürse "şehid" olabilir. Din yolunda savaşma gerektiğini de ancak yetkili kişi (halife) ya da yetkili kurul söyleyebilir. Öyle önüne gelen eline geleni alıp yollara dökülür, ev basar, soygunlara girişir, korkutup dergi, gazete satar, yardım toplar, kendi gibi düşünmeyenleri vurur, bunları yaparken de öldürülür. Böyle bir kimse "şehid" değildir, olamaz da. Kur'an'a göre onun yeri "cehennem"dir.

Bile bile bir kimseyi öldürene büyük ceza vardır (Kur'an). Konuyu biraz daha deşelim, din yolunda ölmenin hangi koşullar altında gerektiğini özetledikten sonra, ülkemizde kendilerinden olanlar ölünce, öldürülünce, "şehid" aşamasına ulaştı diyenlere soralım: Siz hangi yetkili kurulun, hangi "halife"nin, "imam"ın, "müftü"nün onayı ile din yolunda savaşa giriştiniz de ölenleriniz "şehid" oldu? Bu savaş buyruğunu Kur'an ilkelerine dayanarak kim, kimler verdi? Bu soruların kesin, açık karşılığı bulunduğu gün yurdumuzda sürüp giden toplum sarsıntılarından en önemlisinin, en etkilisinin kaynağına varmışız demektir.

Geri kalmış toplumlarda sarsıntılara yüzden bakmak, kaynağa inememek, beliren yıkımı birtakım duyguları kımıldatıcı kavramlarla önlemeye çalışmak, daha doğrusu ulusun ilgisini başka yöne çevirmek eski bir alışkanlık, bir gelenek niteliğindedir. Sözgelişi olayın ağırlığı altında ezileceğini, verdiği sözü yerine getiremeyeceğini anlayan bir yetkilinin ilk yapacağı iş suçsuzu suçlamak, kendi başarısızlığını, alçaklığını, namussuzluğunu örtbas etmek için birtakım uydurma engeller ileri sürmektir. Bir "ahlak bunalımı" geçiren bu tür kişiler için en sağlam dayanak yalandır, utanmazlıktır, döneklik tir. "Ben yapmak istiyorum da yaptırmıyorlar, engel oluyorlar." Peki çalarken, soyarken, hırsızlığın en iğrencini yaparken sana kimse engel olamadı da iş ulusu mutlu kılmaya gelince mi oldu? Bu sorunun da karşılığı yoktur.

Bu bunalımların toplumların yapılarıyla, çağların gidişiyle bağlantılı olduğunu söylemenin gereği yoktur, durum öylesine açıktır. Oysa sömürülmeye alıştırılmış topluluklarda bütün sorunlar tersine çevrilir, gerekli çözüm bir yana itilir. Böyle bir durum bunalımın, sarsıntının daha da büyümesine, daha korkulur bir nitelik kazanmasına yolaçar. Aşağılık yönetici, soysuz yetkili böyle bir ortamda bütün kandırıcı, saptırıcı gücünü kullanır, yapılmak isteneni yapılmaması gereken gibi göstererek ereğine dolaylı olarak varmaya çalışır. Sözgelişi bundan yirmi iki, yirmi üç yıl önce, Menderes'in son gücünü kullanmayı denemeye koyulduğu, "ermişlik" aşamasına

ulaştığını, "odunu aday göstersem bu ulus seçer" türünden çok soysuzca sözler söylediği yıllardaydı. "Nurculuk", "Süleymancılık", onların, kaynaklandığı "Nakşbendilik" iyice azıtmış, bütün devrimlerin ocağına incir dikmenin yasal bir nitelik kazandığı günler yaşanır olmuştu. Seçimlerde Menderes'e dayanan, istediklerini seçtiren sömürücü "şeyhler", vurguncu, soyguncu toprak ağaları Ankara'ya taşınmışlardı. Nerdeyse kadınların çarşafsız gezmeleri yasaklanacaktı onlara göre. Bir örtünme, bir başörtüsü kullanma, çarşaf salgını başlamıştı. Sarıklılar, dinciler, inanç sömürücüleri yollara dökülmüş, Anadolu'nun en uzak bucaklarına yayılmışlardı. Bunlar ne istiyorlardı? "Şeriat düzeni", çarşaf, sözün kısası devrimlerle gelen ne varsa kalksın. Oysa "şeriat"la yönetilen, bütün toplum kurumları dine dayanan şu Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkanlar da böyle "şeriat elden gidiyor" diye yollara, alanlara dökülenler değil miydi? Neden "din elden gitti" diyerek yıktıkları bir imparatorluğun şimdi özlemini çekiyorlar? Kanunî'nin son dönemlerinde başlayan duraklama, onun ardından gelen gerileme, yıkılma dönemlerinde de suç Atatürk Devrimleri'nin miydi? Osmanlı ordularını Balkanlar'dan, Rumeli'den söküp atan güçlerin arkasında açık başlı kadınlar, denize giren kızlar, çarşafsız gezen gelinler, şapka giyen erkekler mi saklanmışlardı? Değildi kuşkusuz. Bu olayların, bu acı yenilgilerin arkasında üretilenin tüketilene yetmeyişi, çalışanların aç çalışmadan yaşamaya alışanların, asalakların çok oluşu, geçim dengesizliği, ona dayanan yerinde sayma, ilerleyen Avrupa karşısında geri kalma vardı. Ancak Osmanlı yönetimi, sorumlular bunu anlayabilecek olgunlukta, görecek bilinçte değildi. Osmanlı İmparatorluğu 1918'de değil, XVIII. yüzyıl ortalarında, İstanbul'a satılmak için getirilen her koyunda yiygi (rüşvet) alan Koca Ragıb Paşa'nın sadrazamlığı döneminde çökmüştü artık. Kanunî döneminde, damadı, Rüstem Paşa'nın hırsızlığından bütün ulus yaka silkmişti. Ulus yönetiminin en yüksek aşamalarından birine çıkan Rüstem Paşa hırsızlıktan, vurgundan kazandıklarının kendisine kalmayacağını anlayınca, kendi adıyla anılan "Rüstem Paşa Camii"ni yaptırmıştı. Osmanlı top-

lumunda bu tür olaylar saymakla tükenmez. Bu da sarsıntıların nereden kaynaklandığını göstermeye yarar sanırız. Daha XVI. yüzyıl başlarında, gene Kanunî döneminde Fuzûlî ünlü "Şikâyetnâme"sini yazmış, "vakıflar"ın bile soyulduğunu, hırsızların, vurguncuların ellerine geçtiğini, yiygisiz (rüşvetsiz) iş görülemez olduğunu acı bir dille yazmıştı. Adı geçen yapıtı "Selâm virdüm rüşvet değildür diyu almadılar" sözleriyle başlar. İşte bu dönemde de yönetim "şeriat" denen inanç kurumuna dayalıydı. İslam dini o dönemde çökmüştü.

Gene XVI. yüzyılda Kâ'be'ye İstanbul'dan, bir görevlinin denetimi altında yardım olarak, para gönderilirdi. Bu işle görevlendirilen Revânî adlı bir Divan ozanı, kendisine verilip Kâ'be'ye gönderilen parayı çalınca olayı duyan bir ozan şu dizeleri yazmıştı:

Müselmanluk bu mıdur ki Revânî
Unutdun Kâ'be'ye varalı Hak'kı
Ne gam der dinüne noksan gelürse
Hele dünyana itdürdün terakkı

bu dizelerin "Kâ'be'ye varınca tanrıyı unuttun, senin müslümanlığın böyle midir Revânî, dinine bir iksiklik gelirse aldırma artık, dünyalığını sağladın" anlamına geldiği düşünülürse, günümüzde "şeriat"la düzeltilmek istenen "ahlak"ın nereden kokuşmaya başladığı daha kolay anlaşılır. Yukarki dizeleri okuyan Revânî oralı bile olmadı, "bal tutan parmağını yalar" atasözünü diline dolayarak, kendisine çatana, şu karşılığı verdi:

Be Revânî göna neler dediler
Bal tutan parmağın yalar dediler
Kâ'be'yi böylece ziyaret iden
Din-ü dünyasını yapar dediler

Burada aydınlığa kavuşan gerçek şudur: Dincilerin savundukları, düzeltmeye kalktıkları, toplum sarsıntılarının kaynağı saydıkları "ahlak bozukluğu"nun günümüzle ilgisi yoktur. Onların düzeltmeye kalktıkları "ahlak" bozukluklarının çağlar

boyunca sürdüğünü gösterecek yazılı kanıtlar vardır elimizde. Bunlardan en utanç verici, en acı olanını serelim gözler önüne. XVII. yüzyıl ünlü ozanlarından, din görevlerinin en yüksek aşamasında bulunan, Şeyhulislam Yahya Efendi, günün birinde, "Ekmekçizade" diye birisinin altınlarını çalmış, ya da yiygi olarak almış. Olayı duyan çağdaşı ozan Nef'î şu ağır dörtlüğü yazmış:

Kısmet diye Ekmekçi gibi zâlim-i dûnun
Çalmakla nice altınını oldun mu sen ihya
Bir müfti-i islâma bu zillet yaraşır mı
Olsun sana lânet ulema kırması Yahya

dizeleri biraz açıklarsak şu anlam çıkar: "Ekmekçi gibi bir alçak, zalimin altınlarını, kısmet diyerek çaldın da başın göğe mi değdi? Bir İslam müftüsüne bu yaptığın alçaklık yakıştı mı? Lânet olsun sana ey bilgin bozması Yahya."

Olaylar bunlarla da bitmiyor, dincilerin övündükleri padişahlar bile vurgundan, soygundan yakınıyorlardı boyuna. Nitekim Üçüncü Mustafa çağının yürekler acısı durumunu anlatırken şu dizeleri söylüyor:

Yıkılubdur bu cihan sanma ki bizde düzele
Devleti çarh-i denî virdi kamu mübtezele
Şimdi Ebvab-ı Saadette gezen hep hezele
İşimiz kaldı hemen merhamet-i lemyezele

bugünkü dile aktarırsak: "Bu dünya yıkılıp gidecek artık, bizde düzeleceğini sanma, daha. Şu aşağılık yazgı devleti bütün alçakların eline vermiş, şimdi mutluluk kapılarında (Başkent yönetim işlerinde) dolaşanlar hep aşağılık kimselerdir, işimiz tanrının acımasına, yardımına kalmış artık." Bu dizeleri gelişigüzel bir kimse değil, XVIII. yüzyıl ortasında yaşamış bir padişah söylemiştir. Başkent kapılarında (eskiden İstanbul'un bir adı Dersaadet'ti) dengesiz, başıbozuk kimseler, niydüğü belirsizler dolaşıp duruyor diyor, durumdan duyduğu kaygıyı açığa vuruyor böylece. Bu konuda sayısız örnek verebiliriz, gereği yok diye bırakıyoruz artık.

İmdi, ülkemizi toplum sarsıntılarından, "ahlak bozukluğu"ndan kurtarmak için "İslam"a, "şeriat"a bağlanmanın tek çıkar yol olduğunu savunanlara, dincilere, özellikle Nakşbendiler'e soralım: Yukarda görülen örneklerin ortaya konduğu dönemlerde yönetim hangi inanç kurumunun egemenliği altındaydı? Özlediğiniz yönetim neden kendisini uygulayan toplumu kurtaramadı? Neden koca İmparatorluk dağılıp gitti? "Şeriat"la yönetilip, kadınlarına çarşaf giydirip, başörtü örttürüp de Batı'ya el açmayan, bindiği arabadan başağrısını gideren ilaca değin "gâvur" Avrupa'dan almayan hangi İslam ülkesi vardır? Daha öncekiler gibi bu soruların karşılığı yoktur, tek karşılık saygısızca bir suçlama, soruyu soranın "imanından kuşkulanma"dır. Bu da bir çözüm değil besbelli.

Böyle bir karşılığın nereden geldiği de açıktır, "ahlak"a dayanan inanç sömürüsünden, onun arkasında saklanmak istenen çıkar tutkusundan dini ahlaksızlığa örtü yapmadan.

Toplum sarsıntılarının, değişik kılıklara bürünerek, ortaya çıktığı dönemlerde "din, iman, ahlak, şeriat" gibi kavramların birdenbire ilginç bir nitelik kazandığı, hızla yayıldığı görülür. Bu durum böyle gelmiş böyle gider kimi çevrelerde. Sarsıntının kaynağına varamayışın belirtisidir bu, daha önce de söylenmişti. Peki neden bu belirtiyi yönetim yetkilileri görmüyorlar diye bir soru sormanın gereği yoktur. Görüyorlar, çok iyi görüyorlar, ancak kendi işlerine geleni yaptıklarından, gerçek sorun arkaya atılıyor, yalancı, düzmece olanı öne çekiliyor. Bunların yapılmasında bir aktöre bunalımının egemen olduğu bütün kuşkulardan uzaktır. Kişinin yüreğinde düğümlenen çıkar tutkusu, uygun günü, elverişli ortamı bulunca olmayanı olur göstererek daha önce savunulan değerleri bir yana atmayı gerektiriyor. Bu durumda toplum sarsıntısı görünüşte bir aktöre (ahlak) olayına, gerçekte çıkar tutkusuna dayanmaktadır.

Toplumlarda sarsıntılar tek yönlü değildir, görünüşte tek yönlü olsalar bile. Tek yönlü olmadıkları gibi tek aşamalı da değiller. En alt basamaktan en yükseğine değin dizilen bir aşamalar düzeni vardır. Sözgelişi geleceğini güven altına almak, düşüncelerini topluma egemen kılmak için, seçim olayından

yararlanmak isteyen Nakşbendilik'te durum böyledir. Ülkemizde tekkeye yeni girmiş bir Nakşbendi dervişinden "şeyh" aşamasına ulaşan yetkiliye değin yüksek basamağa varan bir diziliş vardır. Görünüşte düşünülen ülkedir, toplum mutluluğudur. Oysa gerçek böyle değildir, yönetimi ele geçirip bütün karşı kuruluşları, devrim kurumlarını yoketme düşüncesi ağır basmaktadır. Bunu yapmak için, ereğine ulaşmak için, gizli olarak tarikat geleneğine aykırı davranmak pek de önemli sayılmaz. İşte belli bir çıkar uğruna, bırakılmaz denen, geleneği bırakmamak, ilkeye aykırı davranmak "ahlak bozukluğu" adı verilen olayın başlıca kaynağıdır. Olay bu yatağa dökülüp akmakmaya başlayınca din, iman epeyce ucuzlar. Kur'an'ı öpmeler, abdestsiz cuma namazı kılmalar, yalanlar dolanlar, kayırmalar, vurgunlar, soygunlar alır yürür. Bu durumda toplum sarsıntıları birbirine geçmiş, kenetlenmiş, karışıp kaynaşmış, ipin ucu bulunmaz olmuş demektir. Yaşanan çevrenin inanç koşulları çıkar olanaklarına dönüşerek yeni bir boyayla görünüş alanına çıkar. Konu üzerinde, daha önce, yeterli bilgisi olmayan, yalnız kendisine verilenle yetinmeyi bir "din buyruğu" sayan halk kesimi olanların yalnız etkisi altında kalır, kaynaklarının varlığını düşünmez bile. İşte yalnız kendisine verilenle yetinmeye alıştırılan, düşünme yeteneği güdükleştirilen topumlarda insan denen birey bilinçsiz bir diri olmaktan öteye geçemez. O, yalnız çevrenin doğal olanaklarıyla yaşayan gelişigüzel bir diridir, bir hayvandır.

Anadolu müslüman Türk egemenliği altına girdiği XI. yüzyıldan bu yana "şeyh", "pîr", "veli", "derviş", "ermiş", "eren" gibi değişik adlarla anılan kimselerin doğaüstü, insanüstü yeteneklerle donatıldıklarına, onların tanrısal birer güç taşıdıklarına inanmış, inandırılmış insanların ülkesidir. Yeterince İslam dinini öğrenemeyen, bütün bildiklerini şunun bunun ağzından duyan, bir eleştiri, karşılaştırma yapamayan bu insanlar için kolay "anlaşılmayan" ne varsa tanrısaldır, yücedir onda "bir hikmet vardır". En küçük tekke dervişinden toplumun doruğunda bulunan padişaha değin bütün yetkililer böyle bir inanç içinde yetişmiş, yaşamıştır. Bu nedenle halkın eği-

limlerini çok iyi bilirlerdi. Sözgelişi padişah içkiye düşkündür, gece gündüz içer, kılık değiştirip başkaları, özellikle Bektaşiler, içiyorlar mı diye denetime çıkar gizlice. Dördüncü Murad böyleydi. Halk bunu bilir de gene, içiyor diye, Bektaşi'yi suçlar. Bir din bilgini olan ozan padişaha övgü döktürür, onun müslümanlığını savunur, "yeryüzünde tanrının gölgesi" olduğunu söyler, sunduğu övgü karşılığı yüklü bir para alır (caize). Padişaha, onun yakınlarına sesini çıkaramayan müftüler halktan birinin içtiğini duysa "din elden gidiyor" diye medrese yobazlarını ayaklandırır. Öte yandan "şeriat" çalgıyı, içkiyi, oyunu, birtakım şiirler okuyarak dönmeyi, tasavvufu yasaklamışken yetkililerin gözleri önünde içen, oynayan, çalgı çalan, dönen Mevlevîler'e sesini çıkaran olmaz. Buna karşılık Bektaşiler, Aleviler dinsiz, sapkın sayılır, öldürülür, sürülür, türlü türlü acılara uğratılır. Bütün inanç kurumları toplum yönetiminde yetkili olanlar elinde birer "oyuncak" niteliğinde kalıverir. Güçlüler yapınca ses çıkmaz, güçsüzler, halk kesiminden kimseler yapınca birdenbire "şeriat elden gider", "din elden gider". Böyle diyerek ortalığı karıştıranların genellikle "tarikatçılar" olduklarını daha önce söylemiştik. Oysa bu "tarikat" denen kuruluşlar "şeriat"a aykırıdır, İslam dininde böyle bir kurum yoktur. İslam dinine, onun yasası niteliği taşıyan "şeriat"a aykırı birtakım kuruluşların dini, şeriatı savunmaları Anadolu toplumu bakımından çok ilginçtir, çok mu çok önemlidir. İşte bunalımın, toplum sarsıntılarının yüze çıkmayan nedenlerinden biri de budur: yasaklananın kendini yasal boyaya büründürüp yasak koyması. Evet, İslam dininin yasakladığı, kendinden saymadığı bir kuruluş bir yolunu buluyor yönetim kurumlarının en yüksek aşamasında bulunanları etkisi altına alıyor, sonra kendisine karşı olan başka bir kuruluşu suçluyor, kıyıma uğratıyor, kan döktürüyor, asıyor kesiyor. Osmanlı İmparatorluğu'nda "Sünni" birer "tarikat"a bağlı padişahların "Alevi" toplulukları kılıçtan geçirişleri böyledir. İkinci Bayezid'in, Yavuz Selim'in, Kanuni'nin İmparatorluk adına, sultanlık adına, İslam dini adına yaptıklarının daha küçük ölçüde olanı Kahramanmaraş'ta uygulanmış, sergilenmiştir. İçerik ba-

kınıından bir değişiklik yoktur. Nitekim kendilerine "Akıncı", "Milliyetçi", "Mukaddesatçı" gibi adlar verenler de açıkça "biz Fatihler'in, Yavuzlar'ın, Kanuniler'in yolundayız" demektedirler.

Bu tür olaylar yalnız Anadolu toplumunda geçmemiştir. Öteki İslam ülkelerinde de, çok değişik "tarikat"ın bulunduğu Batı uluslarında da böylesi kanlı olaylar, çalkantılar yaşanmıştır. Ancak yurdumuzdaki gibi uzun süreni pek olmamıştır. Bunun toplumlann düşünce yapılarıyla bağlantılı olduğunu, bir toplumun ancak kendine benzeyen bir olay yaratabileceğini bir daha söyleyip geçelim, sözü uzatmanın gereği yok.

Burada epeyce ilginç bir konuyu da deşelim biraz. Yurdumuzda toplum sarsıntılarının üretim-tüketim dengesizliğinden, onun sömürülüşünden, bu altyapı üzerinde duran inanç kurumlarının ise olayları tersine çevirdiğinden sözettik. Böylece tabandan çıkan olay tavana varırken değişiyor, başka bir nitelikte, başka bir ereğe yönelik olarak gelişiyor, görünüyor. Konu dönüp dolaşıp üretim-inanç ikilisinde düğümleniyor. Şöyle bir sorun çıkıyor karşımıza: Böylesi geriye dönük, çağdışı, üstelik İslam dinine aykırı kuruluşlar neden toplumların gelişimi, uygarlığın ilerleyişi önünde gerilemiyor, yıkılmıyor? Bunun karşılığı sanıldığından da kolaydır. Bu gerici kuruluşlar uygarlık ürünlerinden, en yeni buluşlardan yararlanma, çıkarına uygun geleni kullanma konusunda çok açıkgözdür. Bunlar belli bir "ahlak kuralı" tanımadıklarından, dillerinin değil yalnız, bellerinin de kemiği olmadığından önce karşı çıktıklarını bir süre sonra benimsemede benzersizdirler. Bunlar suçladıkları "gâvur icadı"ndan yararlanmada "gâvur"u bile çok geride bırakmışlardır. Görüyorsunuz "bozulan ahlakı" düzeltmeye kalkanlar için kesin geçerliği olan belli bir "ahlak kuralı" yoktur. Demek toplum sarsıntılarını yaratanlar, genellikle, "ahlak"ı düzeltmeye kalkışan ahlaksızlardır, dinci partilerdir.

Yeterince bilinçlenememiş, aydınlanmamış toplumlarda baskıya, güce, ezmeye dayanan yönetim anlayışları kısa süreli

de olsa kolay tutunur. Özellikle gençler için ilginç bir olaydır bu. Çevresinde gücüyle, başkalarını sindirmekle, sindirmeye çalışmakla saygınlık sağlamak, göze batar olmak bir eğilimdir gençlerde. Düşünme gücüyle, bilgiyle, bilimle ün sağlamak, saygınlık yaratmak büyük emek ister, uzun süreyi gerektirir. Bir bakın toplumlarda büyük bilginlerden, yazarlardan, aydınlardan, ozanlardan, sanatçılardan çok daha kolay ün sağlayanların baldır bacak göstermeyi seven kadınları, ayaktopu oyuncuları, yumrukçular, güreşçileri, dolandırıcılar gibi üstün (!) yetenek isteyen işlerle uğraşanlar olduklarını görürsünüz. Bunlar da, genellikle, genç yaşlarda sağlanan başarılardır besbelli.

Ülkemizde, son otuz yıl içinde, hangi türden kitapların çok basılıp satıldığı, bunları kimlerin okuduğu ilginç bir konudur. Birkaç örnek vereyim burada: En çok satılan, en çok okunan kitapların başında Nurculuk, Süleymancılık ile benzeri kuruluşların (tarikatların) inanç düzeyinde olanlar gelir. Bunları, genellikle dine dayanan, ancak "şeriat"a pek de uymayan yayınlar izler. Bilime, felsefeye, sanata dayanan yapıtların toplamı öncekilerin onda biri oranındaysa ne mutlu. "Sağcı düşünce" adı altında toplanan yayınların satış sayısı çoktur. Bu yayınlar arasında kaba güce dayanan, vurup kırmayı, kan dökmeyi seven gençlerin okudukları da önemli bir yer tutar. Özellikle din kitapları, ne denli eski olursa olsun, geçmişi öğrenmek değil günümüze uygulamak için okunur. Bunların çoğu da "şeriat"a aykırıdır. Tarikat öncüleriyle, şeyhlerle, pirlerle ilgili yapıtların İslam diniyle en küçük bir ilgisi yoktur. Bunu, yıllarca çalışıp düzenlediğim kitaplardan biliyorum.

Toplumlar durağan değil, değişken birer kuruluştur çağımızda. En ilkel sayılan topluluklarda bile bir değişme, çok az da olsa, bir gelişme vardır. Gelişmekte olan bir topluma yön veren, vermekle görevli olan yönetimi elde tutan yetkililerdir. Toplumun eğitim, öğretim taslağını çizen, biçimlendiren onlardır. Baş nereye çekerse kuyruk oraya gider derler. Bu söz bir toplumun geleceğini, yönünü gösterme bakımından çok önemlidir, anlamlıdır. Yönetici kuruluş toplumun düşünen başı du-

rumundadır geri kalmış ülkelerde. Gençlere düşünme yöntemi, çalışma olanağı sağlayacak olan bu yetkililerdir. Bundan dolayı toplum olaylarından, sarsıntılardan sorumlu olanlar da onlardır gene. Gençlerin davranışlarından dolayı kendini sorumlu tutmayan, yükü başkalarının üstüne atan bir yetkili düpedüz bir alçaktır, çıkarcıdır. Yönetimi elinde bulunduran yetkililer tutarlı olmadıkça, görev bilincinden, sözünün eri olma duygusundan yoksun düştükçe yönetilenlerle yönetenler arasında kopuş var demektir. Bir toplumda sarsıntıyı besleyen, başlatan nedenlerden biri de budur. Yöneticilerin tutarsızlığı toplumda yasalara, görevlilere karşı güveni ortadan kaldırır, bireylerin içine kuşku düşürür. Tabanla tavan arasında kopukluk böyle başlar. Bu kapukluk önce sezilmez pek, için için, yavaş yavaş olur. Bu yavaşlık sorumlu yöneticilerin tutarsızlıklarını, yalan dolanla iş gömmelerini konunun özüne inemeyen gençlere bir eğitim ilkesi gibi görünür. Gitgide halk da buna alışır. inançta, dinde, büyük yöneticilerde yalan dolan, tutarsızlık görmeye yatkın olmayan, daha doğrusu onlara bu eksiklikleri yakıştıramayan halk kesimi, gençler kendilerine verileni geçerli ölçü, değişmez kural, başarı olanağı diye anladı mı toplumda beklenen sarsıntı yüze çıkar. Olayın özünü bilmeyen yurttaş; "Kur'an'ı öpüp başına koyan Avrupa'da, Amerika'da, yüksek bilim kurumlarında okuyan bir kimse yalan söyler mi? Sen ondan daha iyi mi biliyorsun?" dediği gün ülkenin geleceği karanlığa gömülüyor demektir. Bu durumda eğitim, öğretim isteneni, kendisinden bekleneni veremez, bütün gözler "yalancı büyükler"e, "düzmece önderler"e döner. O soysuzlar da birer "örnek insan" olarak anlaşılır, toplumda boy gösterir. Çok korkulu, sakıncalı bir durumdur bu toplum için. Bizim ülkemizde otuz yıldır yaşanan böyle bir olay vardır. Gençlerimiz, halkımızın çoğu gerçekle düzmeceyi, soylu ile soysuzu, özlü ile özsüzü, çağdaşla çağdışı olanı, yapıcıyla yıkıcıyı, gelecek için yararlı ile yararsızı, aydınlıkla karanlığı seçemez duruma gelmiştir, getirilmiştir. Bunu bir "ülkücü"nün mektubundan aşağıya aktardığım bölümden anlamak kolaydır:

"Savaşımız vurguncu düzenedir düzene

Çağrımız İslam'da dirilişedir
Müslümanlar küfre karşı tek yumruk
Kana kan intikam

.....
Hak Hukuk Adalet Milliyetçi Hareket

.....
Hedefim Turan Rehberim Kur'an
Umudum Allah Önderim Hz. Muhammed
Liderim ise Başbuğum Türkeş'tir."

Bu bölümde söylenenler toplumumuzu yöneten sorumluların gençleri nereye ittiklerini, hangi düşlerin arkasından koşturduklarını, Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkan nedenlerin boya değiştirip ortaya çıktıklarını açıklamaya yetiyor kuşkusuz. Oysa bu bölümde sunulan görüşlerin İslam dininin özüyle en küçük bir ilgisi yoktur. Ortada açık bir inanç bunalımı vardır. Boşlukta duran genç tutunacak sağlam bir nesne bulamadığından kendini kaptırmıştır. Günün birinde bu yaptığının ne denli tutarsız, boş olduğunu anlayacaktır.

Toplum sarsıntılarının nedenlerinden biri de, yukarıya aktarılan ülkücünün sözlerinden anlaşıldığına göre, inanç bunalımlarıdır. Bu inanç bunalımı ister dinle, ister düşünce akımıyla, ister toplum yönetimine ilişkin bir düzenle bağlantılı olsun sonuç değişmez, etki değişmez. Özellikle gençlere belli bir görüş aşılayan, onları çağın gidişiyle bağlantılı kılamayan toplumlarda sarsıcı, çağdışı, kaba güce dayalı düşünceler bir inanç kılığına bürünerek kolayca yayılma olanağı bulur. İşte "Ülkücü gençlik" bunun somut örneğidir. Ortada açık, elle tutulur bir inanç boşluğu vardır, eğitim, öğretim yetersizdir, çağın gerektirdiklerini, toplumun kalkınması için yararlı olanı verememektedir. İlkin, gençlere güven sağlayacak, gelecek karşısında "sonum ne olacak?" kuşkusundan kurtaracak bir olanak, bir dayanak yok. İkincileyin yaşamak için gereken güvence, geçimi sağlayacak güç yok. Üçüncüleyin başıboşluğun çoğalmasını, işsiz güçsüzlüğün yoğunlaşmasını sağlayan yerler, özellikle kahveler çok mu çok. İki "yok"un karşısına insan gücünün boşuna tüketilmesini sağlayan yaygın bir "çok" çık-

maktadır. İş yeri yok, boşuna gün geçirmek için gereksiz yer çok. Bu çelişik durumların bir sarsıntı doğurmaya yeteceğini, yettiğini düşünen görevli, yetkili, sorumlu da yok. Kargaşalığa başka kaynak aramanın gerekmediğini kimse düşünmüyor. Öte yandan bu boş dolaşan genç güçlerin bölünmesinden, karşıt topluluklar oluşturmasından yarar sağlayanlar da az değil. İkiye ayrılarak, "sağ", "sol" diye bölünerek birbirinin kanına giren bu genç topluluklar karşısında ulus yönetimini elde tutan, en yüksek aşamada bulunan sorumlular "senden", "benden" diye düşünüp yan tutarsa bunalım, gerginlik daha da artar.

Ülkemizde gençlerin bölünmesini iyilikle, güler yüzle karşılayanlar bile çıkmıştır. Dökülen kanlar karşısında vurdumduymaz, sorumsuz bir davranış içine girmenin en utanç verici örneğini Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay vermiştir. "Ülkücüler fedakâr çocuklarımızdır" diyen Sunay uygarlık tarihinde eşi görülmemiş bir sorumsuzluğun, yetersizliğin, çağın gidişinden uzak kalışın eşsiz örneğidir. Bir ülkenin gençleri ister sağda, ister solda olsun bölünmez bir "bütün" olarak anlaşılmalıdır. Yurt savunmasında, vergi ödemede, gerekli toplum işlerinde kendilerinden görev beklenen bu gençler "sağ", "sol" diye ayrılmıyor. İş kayırmaya, geçim kaynağı bulmaya gelince solcular "hain", sağcılar "fedakâr" oluveriyor. Böyle bir anlayış, böyle bir davranış ülkede bütünlük değil bölünme yaratır ancak. Geçirdiğimiz sarsıntıların nedenlerinden biri de budur, sorumluların yetersizliği, çıkarcılığı, "devlet adamı" olma yeteneğinden yoksunluklarıdır. Kendi gibi düşünenleri tutan, düşünmeyenleri atan bir yöneticinin, yetkilinin olgun, uygar kimse olduğu söylenemez. O hangi aşamalardan geçerse geçsin, hangi göreve gelirse gelsin ulusu için de, komşu ülkeler için de yararlı değildir. O, ulusunun değil, kendi daracık çevresinin, gelişmemişliğinin "adamı"dır. İnanç görevde yan tutmaya, senden, benden diye ayırmaya yolaçtığı gün yıkıcıdır, korkutucudur, güvensizlik yaratıcıdır. Böyle bir ülkede kargaşanın, sarsıntının önü alınamaz, bölünme önlenemez. Kargaşayı önlemesi gereken sorumlularda birleştirici, uzlaştırıcı bir anlayış olmayınca, insan varlığının değerini kavrama bi-

linci doğmayınca başka türlü davranış da bulanmaz besbelli. Yetersizden yeterli, olumsuzdan olumlu bir atılım beklemek kişinin kendi kendini aldatmasıdır ancak.

Toplum sarsıntılarının hızla yayılmasına, toplumun ikiye, üçe daha çoğa bölünmesine yolaçan en sakıncalı olay güvenlik güçlerinin belli bir düşüncenin, belli bir ülkünün yanında yeralmalarıdır. Güvenlik görevlileri ulusun değil de belli bir topluluğun "adamı" olduğu gün kargaşa yasal bir nitelik kazanır. Böyle bir toplum tek görüşün egemen olmasına olanak sağlar, düşünce özgürlükleri ortadan kalkar, başta bulunanların özledikleri yönetimin, düzenin dışında ne varsa geçersiz, gereksiz sayılır. Güvenlik görevlileri de geçimlerini sağladıkları "devlet kapısı"ndan kovulup işsiz güçsüz, ekmeksiz kalmamak için baştakilerin yanında yeralma gereğinde kalır. Bunu isteyerek de yapsalar birdir, istemeyerek de, sonuç değişmez. Böyle baştakilerden yana olmanın en kötü örneklerini 12 Mart döneminde gördük, yaşadık. Ulusun en büyük yönetim aşamasında bulunan görevli, yetkili kişi çağdışı bir tutumla kendinden olanları "fedakâr çocuklarımız" diye niteleyince, yan tutunca gereksiz yere birçok gencin kanı döküldü, binlerce suçsuz canından oldu. Öyleki saldırıya uğrayan, evi basılan, vurulan, yaralanan kimseler suçlu sayıldı, saldırganlar, kan dökücüler, yolkesiciler ülkede "fedakâr çocuklarımız" olup çıktı. Başka olay yüzünden, daha önce de üzerinde durulan bu konu toplum sarsıntılarına, kargaşaya yeşil ışık tutan sorumsuz bir davranıştır. Bir süre önce Tarsus'ta, daha sonra İzmir'de ortaya çıkan olaylar güvenlik görevlilerinin ne denli kötü bir davranış içine itildiklerinin açık seçik kanıtlarıdır.

Toplumu tedirgin eden olaylara başka bir açıdan da bakabiliriz: Ülkede uygulanan eğitim-öğretim hangi ereğe yöneliktir, içeriği, niteliği nedir? Bu sorunun karşılığını bulmak için kendilerine "milliyetçi" adını takan öğretmenlerin, yetkili bakanların söylediklerini anımsamak yeter de artar bile. Ne diyor Milli Eğitim Bakanı bir görelim: "Gençlerimizi güzel, milli geleneklerimize göre, milliyetçi bir şuurla yetiştirmek amacımızdır." Bu sözler bundan elli yıl önce söylense bile ya-

kışıksız, uygunsuz sayılırdı. Yetkili bakanın bu sözleriyle "fedekâr çocuklarımız" güldürmecesi arasında içten bir yakınlık vardır. Önce şunu unutmayalım: İlkokuldan üniversiteye değin bütün öğretim kurumları orta çağdan kalma Fransız yöntemine göre düzenlenen, yaşamla en küçük bir ilgisi olmayan, eğitimi kadınların boynuna asılı bir süs takısı diye anlayan bir öğretimle hangi "ulusal bilinç" aşılanır gençlere? Şu ağızdan düşmeyen "güzel geleneklerimiz" nelerdir? Bu geleneklere göre düzenlenen hangi öğretim kurumumuz vardır. Türk tarihinde bilir mi görevli Bakan? Osmanlı döneminde "medrese" demek istiyorsa ancak kendini kandırır. "Medrese" şeriat anlayışına, dolayısıyla İslam-Arap geleneğine dayanır, neresi "millî"dir?

Öğretim kurumlarında öğretilen, önerilen bilgiler arasında, bilimler içinde "millî" diye nitelenecek, böyle düşünenlerin buluşu sayılabilecek ne vardır? Sözgelişi fizik, kimya, matematik, biyoloji, astronomi, jeoloji, botanik, jooloji, histoloji, fizyoloji, coğrafya, arkeoloji gibi daha nice bilimlerden hangisine "millî" damgasını vurabiliriz? Yeryüzünün hangi uygar ülkesinde bilimin "millî"si görülmüştür? Gene hangi uygar ülkede bilim ilkelerine dayanan öğretim "millî"dir? Geleneklere göre düzenlenen öğretim kurumu olur mu? Olsa bile bizim "ümmetçi" toplumumuzda yaşama olanağı bulabilir mi? Daha doğrusu "ümmetçilik"le "milliyetçilik" yanyana gelir mi? Gençlerin, "güzel, milli geleneklerimize göre" eğitilmeleri gerekiyorsa bu bilim kurumlarında değil çocukluk çağında evlerde, aile içinde olur. Bilim kurumunda jeoloji okutan bir öğretim görevlisi öğrencilerine "güzel milli geleneklerimizi" öğretemez, onun görevi o değildir. Neylersin bunları bilecek yetenekte, "güzel, milli geleneklerimize" göre yetişmiş, eğitilmiş bir Bakan olmayınca... Bilim uluslararası bir başarı alanıdır, başarılar bütündür. Onun "güzel gelenekle" ilgisi yoktur, onun geleneği kendi içindedir, kendi araştırma, inceleme yönetimine bağlıdır.

İmdi olaya bir de giyim-kuşam açısından bakalım. Gene yetkililer, görevliler sık sık "milli kılık"tan sözederler, öğrenci kızlarımızın 19 Mayıs törenlerinde "millî kıyafetle" gösterilere

katılmalarını isterler, önerirler. Ülkemizde kılık, giyim-kuşam yöreden yöreye değiştiğine göre genel bir örnek, kesin bir biçim yoktur. Bugünkü genel giyim-kuşam biçimimiz "milli" değil, Avrupa örneğidir. Eski kılıklarımız ise çok daha değişik kökenlidir. Sözgelişi çarşaf, Süryaniler'den, entari, yeldirme, başörtüsü Araplar'dan, sarık Şaman'dan, peçe İran'dan, cepken, yelek Çerkesler'den, Ermeniler'den, Gürcüler'den (Kafkasya'dan), fes, Fas'tan gelmedir. Kala kala "börk" denen başlıkla, koyun derisi kalmış elimizde. Bu durumda "milli kıyafet"ten sözedilebilir mi?

Bunları alay olsun diye söylemiyorum, boyuna "milli" sözcüğünü dillerine dolayanların ne denli boşuna konuştuklarını, savunduklarının bile bilincine varamadıklarını, bizi kandırmaya çalışıp çıkar sağlama çabasında olduklarını göstermek istiyorum. Böylesi kimseler, çokluk, açıklığa kavuşmamış, toplumun büyük bir kesimince açık seçik olarak bilinmeyen kavramların arkasına sığınırlar. Halkın belleğinde birtakım kavramlar vardır, ancak bunların kesin anlamı bilinmez. Bunlar genellikle "bulanık" kavramlardır. İşte "milli", "milliyetçilik" sözcükleri böyledir. Bu kavramlardan halk denen geri bırakılmış, aydınlatılmamış, bu nedenle kolayca sömürülen kesimin ne anladığını göstermeye yardımı dokunur diye yaşadığım bir iki olayı anlatayım:

Bundan yirmi iki yıl önce Maçka (Trabzon)'da bir süre öğretmen olarak görevlendirilmiştim. Doğduğum yer olduğundan yakınlarım çoktu, köylülerce de tanınırdım. Sınav dönemi yaklaşınca kendi yakınlarımdan, köylü tanıdıklardan kimileri çocuklarını sınavda kayırmam için, bana sokulmaya, üstü kapalı olarak dileklerini açıklamaya başlamışlardı. Sınavlar bittikten sonra çalışanların başarılı, çalışmayanların başarısız oldukları anlaşıldı. Benden yardım, kayırıcılık isteyenlerin dedikleri olmadı, yapmadım. Sağdan soldan kulağıma şu sözler gelmeye başlamıştı: "Biz onu yakınımızdır, komşumuzdur diye milliyetçi sanıyor, çocuklarımızı kayıracağını umuyorduk. Oysa o komünistin biriymiş, yazıklar olsun okumuşluğuna." Bu konuyu orada, Köprübaşı Kahvesi'nde birkaç yaşlı ta-

nıdığıma açıp, görevde kayırıcılığın çok kötü bir iş olduğunu anlatmaya çalışmıştım. Bana hep şunu söylediler: milliyetçi ol yakınını tanıdığını koru, istediklerini yap. Maçka'da bulunduğum sürece bu tür olaylarla, önerilerle, isteklerle çok karşılaştım. Hepsi de "milliyetçilik"ten yakınlarını, tanıdıklarını korumayı, kayırmayı anlıyorlardı. Bugünkü sağcı başkanların, önderlerin yaptıkları gibi.

Öteki olay İstanbul'da geçmişti. Bir aralık İstanbul saylavı seçilen, seçildikten sonra ilkokulu bitirmediği anlaşılınca Bakırköy dolaylarından bir okuldan bir diploma sağladığı söylenen AP'li bir tanıdığım vardı. İkinci seçimde kazanamayınca İstanbul "tüccar dernekleri"nden birinde yönetim kurulu üyeliğine getirildi. Derneğin adını söylemek istemiyorum, oldukça bol gelir sağlamaya elverişli bir yerdir. Bir süre sonra seçimi kazanamayan, ancak Hukuk Fakültesi'nde epeyce okuyup sonra bırakan, başka bir tanıdığım o derneğe yönetim kurulu üyesi olarak getirildi, öteki çıkarıldı. Küplere binmişti. Bahçekapı'da kendisiyle karşılaştığımda oldukça yüksek bir sesle: O senin sevdiğin arkadaşın var ya, o milliyetçi değildir, senin öteki arkadaşların da öyledir. Beni attırıp yerime onu getirttiler... Gülüp geçtim, şimdi de görünce gülerim, o da güler, arkadaşım ölünce gene yönetim kuruluna seçtirdi kendini. Bu olayda da okumamış, çıkarcı bir particinin, bir sağcının "milliyetçilik"ten ne anladığı sergileniyor. Demek bizim sağ kesimde "milliyetçilik" denince kendinden olanı tutma, kayırma, olmayanı sürme, kolayı bulunca öldürme anlaşılıyor. Sağcı partilerin toplum anlayışı genellikle böyledir. Bütün yönetimin "bizden olana" geçmesini isterler, buna çaba gösterirler. Onların sık sık, "devlet dairelerinde toplanmış solculak uzaklaştırılmalı" demelerinin arkasında kendinden olanlara çıkar sağlama, devleti bir çıkar aracı, gelir kaynağı edinme tutkusu vardır. Bunun da ne denli sakıncalı olduğu, sarsıntı yarattığı görülüyor açıkça.

V

Toplumun uyum içinde olması, düzene kavuşması onunla il-

gili sorunlara aranan çözüme bağlıdır bir bakıma. Toplumun sorunları nelerdir, bu sorunlara getirilmek istenen çözümler, çözüm yolları, yöntemleri ne türdendir. Sorunla çözüm arasında olayın kaynağına yönelik bir bağlantı var mıdır? Sorun bir yana, ona uygulanmak istenen çözüm bir yana giderse olumlu bir sonuca varılamaz, işler daha çok karışır, aradaki uçurum genişler. Sorunların çözümünde de iş yetkililere, uzmanlara düşer, bütün konularda yetkili, yeterli geçinenlere değil. Çözüm yetkilinin elinden alınır çığırtkana verilirse kargaşa hızlanır.

Bizim toplumumuzun sorunları sayısızdır, gün geçtikçe de bu sayısızlık büyümekte, yeni yeni sorunlar ortaya çıkmakta, çözüm güçlükleri çoğalmaktadır. Bir sorun çözüme kavuşmadan ona bir yenisi ekleniyor, öncekinin çözümü bir yana bırakılıp yenisi ele alınırken bir başkası karşımıza dikiliyor. Bu, çağın gereğidir artık, bundan kurtulma olanağı yoktur. Oysa bizim yetkililer, sorumlular sorunlara kaynaktan değil de yüzden, oyalayıcı bir çözüm aramayı alışkanlık edinmişler. Ortada duran, gittikçe kabaran sorunlar yığınına bir çözüm düşünen, bir öneri getiren kimsenin, yetkilinin, görevlinin, ilgilinin önerisine değil de bağlı bulunduğu düşünceye, siyasal yönteme bakılıyor. Onun ardından da suçlama, kötüleme, yerme geliyor. Son yıllarda sağcı kuruluşların yaptıkları da budur. Hangi sorunla karşılaşırlarsa çözümü bir yana itip işe sol suçlamasıyla girişiyorlar. Sonra suçladıklarının daha kötüsünü kendileri yapıyorlar. Sözgelişi "komünizm" sakızını çiğneye çiğneye ağıza alınmadık sözleri söylüyor, onun ardından birtakım üretim kurumlarının yapımında Rusya'dan yardım istiyorlar, ortaklaşa işe girişiyorlar. Birtakım fabrikaların yapımında gördüğümüz gibi. Sorumlularda belli bir yönetim ilkesinin, düşünme ölçeğinin bulunmayışındandır bu. Bizim yöneticilerimizi devindiren, kımıldatan ülke sorunlarından çok günlük olaylar, sen-ben çekişmeleridir. Konunun aydınlatılmasına yarayan dokunur bir örnek verelim: Ecevit işbaşına gelir gelmez Demirel bütün gücünü günlük olayları diline dolamaya, topluma yansıtmaya vermişti. Günde kaç kişi öldürülüyor, alışveriş işlerinde satış nedir, neler bulunuyor,

neler bulunmuyor gibi günlük sorunlar sıcağı sıcağına dile getiriliyordu. Eleştiriler her türlü saygı ölçüsünün dışına taşmış, bir tulumbacı ağzına yaraşır niteliğe bürünmüştü. Ellerinde boş tencereler taşıyan kadınlar alanlara dökülmüş, Demirel'in "benzin beş liraya elde ediliyor, on beş liradan satılıyor, bu hırsızlıktır, şekere gereksiz yere zam yapılmış, yurttaşın çay bardağına attığı iki şekerden birini çaldılar" gibi bulandırıcı sözler ağzından, dilinden düşmüyordu. Nice yakışıksız suçlamalar da cabası. Ecevit seçimden sonra, görevden çekildi, Demirel geldi. Daha ilk günden kan dökmeler, yol kesmeler, soygunlar birkaç kat arttı. Öldürülenlerin sayısı günde ona on beşe yükseldi, beşten altıdan aşağı inmedi. Akaryakıt, öteki yakacak nesneler, şeker, içki, sigara ile daha nice gerekim varlıkları ya bulunmaz oldu ya da alınmaz oldu, kat kat yükseldi, yükseltildi ederleri (fiyatları). En kolayı kurusoğan yüz liraya yükseldi yedi liradan. Paramızın değeri iki kat eksildi dolar, mark karşısında. Polis, kimi görevliler açıktan açığa yan tutmaya, kendilerinden olan suçluları korumaya başladılar. Suçlular ellerini kollarını sallaya sallaya cezaevlerinden kaçar oldular. Yollara dökülen kadınların ellerindeki boş tencereler dolmadı. Daha nice sıkıntılar çıktı ortaya. Bu sayısız dengesizlikler karşısında eski Demirel'i bulma olanağı kalmadı. Başkalarında suç diye gördüğünün en kötüsünü, en utanç vericisini, en yakışıksızını yaptı ulusun gözünün içine baka baka. Eski söylediklerini çağdışı bir katılıkla bir yana attı, bütün başarısızlıklarını gene başkalarına yüklemeye koyuldu, epey yandaş da buldu bu konuda kendine.

Bu sayılanlara daha niceleri eklenebilir. Peki bu tutarsızlıklar, yalanlar, kandırmacalar karşısında sorumlular, yurtseverler, "milliyetçiler", daha başkaları neden susar oldular? Komşunun en akılsızı bile kendisini aldatan mahalle bakkalına bir kez kanar. Bizimkiler oralı değil. Bütün verilen sözler, içilen antlar, öneriler unutulmuş, karşımıza bambaşka bir yaratık çıkmıştır. Bu neden böyledir dersiniz? Karşılığı kolay: Biz ulus olarak söylenen söze, içilen anda, yöneticinin doğruluğuna, namusluluğa inamıyoruz. Unutulmaması gerekeni

unutuyor, unutulması gerekeni unutmak, unutturmak istemiyoruz. Biz sorunlarla değil günlük olayların yüze vuran görüntüleriyle oyalanıyoruz. Bizi yöntemler, yönetim ilkeleri, uygarlık verileri, insan ölçüleri değil birtakım aldatmacalar, kandırmacalar yönetiyor, ilgilendiriyor, uğraştırıyor. Her yıl yüzbinlerce genç yüksek öğrenim görme olanağı bulamıyor, yollara, alanlara dökülüyor bizim yöneticilerimiz, görevlilerimiz nerdeyse her mahallede bir lise açmaya çalışıyorlar oy toplamak için. Kaçakçılıktan, vurgundan, soygundan yakınıyoruz devletin ürettiği nesneleri bile sorumluların gözleri önünde kaçakçılardan satınalıyoruz. Gençler ikiye, üçe bölünmüş birbirlerini öldürüyorlar, dövüyorlar, ülkeyi aralarında bölüşmüşler, yetkililer gene sağ-sol tartışmaları yaparak bölücülüğe, kargaşaya yasal birer örnek olmaktan geri kalmıyorlar. Sağcı suçlu suçunu solcuya, solcu suçlu suçunu sağcıya yüklüyor yetkililerin, görevlilerin, sorumluların, toplumun gözleri önünde sesini çıkaran yok. Polis adam öldürüyor, gereksiz yere baskın düzenliyor, yol kesiyor, araba çeviriyor, vuruyor, kan döküyor aldıran yetkili, olayın kaynağına inmek isteyen sorumlu yok. Ortalık kaçak silahlarla dolup taşıyor, geceleri kıyı mahallelerde silah seslerinden geçilmiyor, bizim kimi bakanlarımız isteyen silah taşıyabilir diye açıklamalar yapıyorlar. Peki isteyen silah taşıyabilme belgesi, yetkisi alacaksa taşıyacağı silahı nerden bulacak, ne yolla edindiği silaha taşıma yetkisi alacak düşünen, soran, soruşturan yok. Bütün bu olayların Demirel işbaşına geldikten sonra hızla tırmanışı, yayılışı çok mu çok anlamlıdır, düşündürücüdür, üzücüdür. Demirel yükselecek.

Bu anlatılanlar birer düş ürünü gibi görünürse de yaşadığımız günlük gerçeklerdir. Yüzümüze çarpan, ayağımıza takılan, elimizden tutup çeken, sırtımıza binen, omuzumuza dokunup geçen yaşantılardır. Bunlar toplum sarsıntılarının birer bölümüdür. İçinde yaşadığım toplumun bütün kurumlarında çözülme, dağılma, tutarsızlık vardır. Oysa toplumun sağlığı, kendisini oluşturan kurumlar arasındaki uyuma, birliğe, bütünlüğe bağlıdır. Toplum yönetiminde "senin dediğin olmasın

benim dediğim olsun" çekişmesi genel sorunların önüne geçerse sarsıntıya yönelik bir ortam doğmuş demektir. Yönetimi ele geçirenler, toplumun bütün kurumlarını kendileri gibi düşünenlerle doldurmaya kalkışırlarsa bölücülük yasal bir nitelik kazanır, sorumlular bilerek ya da bilmeyerek ülkede bölünmeye olanak sağlarlar. Bunun en korkulur örneği gene Demirel'in başbakanlığı döneminde, "Hava Kuvvetleri Komutanlığı" ile ilgili atamalarda gördük. Kendinden olduğunu sandığı kişileri işbaşına getirmek için adı geçen kurumun en yüksek görev aşamasını "orgeneral"likten "korgeneral"liğe indirdi, kimsenin sesi çıkmadı. Böylece bir geleneği, bir aşamalar düzenini yıkmaya, bozmaya kalkıştı. Gene bu kişi "mason" olmasına, "loca"da kütüğe yazılı bulunmasına, öyle olduğu kesin belgelerle ortaya konmasına karşılık "ben mason değilim" diye açıkça yalan söyledi, adı geçen kurumu ikiye (Orhan Hançerlioğlu - Ertuğrul Kemal Eyuboğlu) böldü. Yapılanlar bunlarla da bitmedi. 12 Mart 1971'de kendi beceriksizliğinin, tutarsızlığının bir sonucu olarak patlak veren kargaşa karşısında bir uyarı yapılınca bırakıp kaçtı. Aradan bir süre geçince, kargaşa olaylarına karışan üç gencin asılması için TBMM'de, oy kullandı, böylece hıncını aldı, öfkesini yatıştırmaya çalıştı. Oysa olgun, yeterli, yetenekli kimse bu olay karşısında biraz düşünür, görevden çekilmesine, korkup kaçmasına yolaçan gençlerin asılmasını onaylayıcı oy kullanmaz, yarın "öç almak için böyle yaptı" deneceğini gözönünde tutar öyle davranırdı. O böyle düşünemedi, düşünemezdi, kendi yandaşlarının, kendisi gibi düşünen, davrananların verdikleri ölüm yargısının yerine getirilmesi doğrultusunda oy kullandı. Sonra da o yargıyı verenleri, uygulayanları, o dönemin görevlilerini, sorumlularını kendi çevresinde topladı, TBMM çatısı altına soktu. Bunları yaparak da, ülkede, öç almayanı, düşünce ayrılıklarından doğan gerginliklerde kan dökmeyi, ölümle sonuçlanan olaylara varan kargaşayı yasal bir duruma getirdi.

Bugün "sağ basın", "milliyetçi basın", "mukaddesatçı basın" gibi adlarla anılan yayın araçlarını okuyanlar öç almanın, başkalarına hınç duymanın, öfke beslemenin bir erdem, yurt-

severlik, ulusçuluk diye anlaşılıp anlatılmak istendiğini görürler. Sağcı öldü mü yerinen, solcu öldü mü sevinen nice yayın aracı biliyoruz. Bütün bunların arkasında toplum sarsıntılarını besleyen öğeler yatmaktadır. Adı geçen yayın araçlarında yazı yayımlayan yazarların çoğu kargaşayı, sarsıntıyı kışkırtıcı bir tutumu benimsemiştir. Ağu kusmaktan, şuna buna çamur sıçratmaktan başka ellerinden gelen yok. Bütün bu tutarsızlıkların etkisiz kaldığı söylenemez. Ülkemizde okumaya çok yakın bir geçmişte alışılmaya başlanmıştır. Anadolu insanının düşünce dağarcığını dolduran İstanbul basınıdır. Anadolu insanı dünyayı İstanbul basınıyla öğreniyor, olayları onun aracılığıyla izliyor. Halkımızın en büyük kesimi böyledir. Yeni yeni uyanmaya, dünyayı tanımaya, kendini anlamaya başlayan bir topluma kötüyü iyi, iyiyi kötü göstermek, doğru düşünmeyi çıkar sağlamadığından dolayı suçlamak, üstü kapalı olarak çıkarı, yararı öne almak olumlu bir sonuca götürmez bizi. Basın halkı eğiten bir araçtır. Onun görevi kendi çıkarını halkın çıkarı, kendi yararını ulusun yararı gibi göstererek aldatıcılık, kandırıcılık, sömürücülük değildir. İstanbul basınının Anadolu'ya verdiğiyle Anadolu'dan almak istediğini karşılaştırırsak durum pek de iç açıcı olmaz. Basın Anadolu'da birlik, bütünlük, kargaşaya, bölücülüğe karşı direnme, barış, üretilen ürünlerin en iyisini (ucuz olarak), doğruluk, sevgi, bağlılık istiyor. Görünüşe bakılırsa sağıyla soluyla bu konuda birleşiliyor. Oysa işin içyüzü pek öyle değildir. İstanbul basını istediklerini ortadan kaldıracak bir düşünce aşılıyor Anadolu'ya boyuna. Öğrenci çatışmalarında kendinden olanları "milliyetçi", "ülkücü", "yurtsever", "fedakâr çocuklarımız" olarak niteliyor. Karşı çıktıklarını da "komünist", "Mao'nun piçleri", "Lenin'in veledleri", "Marks'ın uşakları", "dinsizler", "bölücüler" olarak gösteriyor. Bunları yazarken de utanmıyor, sıkılmıyor. Suçladıklarının da bu ülkenin çocukları olduklarını, en az kendileri oranında yurt savunmasında görev alacaklarını, böyle suçlamakla gençler arasındaki gerginliğin daha da genişleyeceğini düşünemiyor, düşünmek istemiyor. Anadolu'da en çok okunan, satılan genellikle sağ ya da sağ eğilimli yayın

araçlarıdır. Sol basının olanakları öylesine geniş değildir, sürümü de, sağa oranla, çok azdır. Bu nedenle büyük bir etki ortamı yaratacağı pek düşünülemez. Oysa sağ basının bugün TBMM'de övdüğü yandaşlarının sayısı sol diye suçladıklarından çoktur (Demirel'in söylediğine göre 320 kişi). Kimi tuttuğunu yalnız seçimlerde belli olan, esen yellere göre yelken açan boyalı yayın araçlarını saymıyoruz. Bir küçük karşılaştırma bize kimlerin kargaşadan yana olduklarını, kışkırtıcılık yaptıklarını, gençler arasındaki çatışmalarda kendi yandaşlarına "gazi", "şehid" dediklerini, ötekilerin ölülerine sövdüklerini, sevindiklerini gösterir. Sağ basın yoz, soysuz basın.

Yukarda anlatılanların toplum sarsıntılarında ne büyük bir etkisi olduğunu anlamak için kısa süreli bir çalışma yeter. Sözgelişi basının bir bölümü kendinden olanlardan ölenlere "şehid" diyor boyuna. Peki kim için ölmüş, niçin ölmüş de "şehid" olmuş? Bu soruyu daha önce de sormuştuk. Bu "şehid" sözcüğünün arkasında kışkırtıcılığın, kargaşayı körüklemenin, inançları sömürerek savaşa sürüklemenin saklandığını anlamamak delilik tir düpedüz. Bu sözcüğü dillerine dolayanlar gençleri açıktan açığa bir içsavaşa, çatışmaya, kan dökmeye itiyorlar. Onlar "tanrı yolunda öldürülenlere ölüler demeyin, onlar diridirler, ancak siz anlamazsınız" (Kur'an 2/149), sözlerine dayanıyorlar açıkça. Yüzyıllar boyunca inançları dolayısıyla sömürülmüş, tanrı yardımı dışında bir umut ışığı bilmeyen bir toplum kesiminin çocuklarına siz bunları söyleyin, onları ülkemiz saldırıya uğramış, bütün camileri, kutsal sayılan yerleri, kurumları elden gitmiş, namusu ayaklar altına alınmış gibi gösterip kışkırtın, sonra da barış, mutluluk, kardeşlik yalanlarıyla kandırmaca, adatmaca oynayın. Burada yalnız inanç değil bir de duygu sömürücülüğü vardır. Duygu sömürücülüğünün başlıca yöntemi başka düşünüp başka davranmaktır. Çoğunluk ne yapıyorsa, duygusal eğilimleri neyse ondan yana görünüp çıkarını yoluna koymak. Anadolu insanı inancına bağlıdır, onun en duygulu yanı da bu bağlılığıdır. Çıkarcı bunu çok iyi bildiğinden kolayca sömürür. Duygu ile inan-

cı birbirine karıştırır, gününe göre bir ondan yana, bir bundan yana görünür. Bunun en açık örneği de TBMM'de sık sık parti değiştirenlerdir. Bunların da hangi partilerden, hangi inanç ortamından oldukları biliniyor. Genellikle şu ünlü "milliyetçilik" sakızını ağızlarından düşürmeyenlerdir bunlar. Bütün bunlar toplana toplana büyük bir birikim oluşturuyor, onun ardından da kargaşa, sarsıntı geliyor. Oysa yetkililer sarsıntıyı, kargaşayı başka kaynaklarda arıyorlar, bu soysuzları görmek istemiyorlar.

Bizde "parti" denen kuruluşlar, otuz yıldır çağdaş gelişmenin tersine çalışan, ona karşı olanların duygusallığından yararlanarak yönetimi ele geçirmeyi erek edinen bilinçsiz topluluklardır. Onlar için önemli olan ülkenin mutluluğundan çok kendi çıkarlarının çoğalmasını, yasallaşmasını sağlayacak olanaklar aramak, başka türlü düşünüp başka türlü davranmaktır. Bunu da ulusun parasıyla yapılan, yapılması gereken işleri bir "parti" başarısı diye göstermelerinden anlamak kolaydır. Şunu yaptık, bunu yaptık demek boş sözlerdir. Yönetimi ele alan bir partinin besbelli yapması gereken işler vardır. Bunların dışında parti denen kuruluş bir anlam taşımaz. Ancak ulusumuzun büyük bir kesimi bunu açıkça bilmediğinden, ona bunlar anlatılmadığından yapılanları bir partinin varlığıyla bağlantılı görüyor. Bir partinin yaptıklarıyla övünmesi, seçim gezilerinde bunları bir üstünlük belirtisi olarak göstermesi ulusuna karşı bir saygısızlıktır. Yönetimi ele alacak bir partinin görevi ulus için yararlı olanı yapmaktır, kendine oy sağlayacak işlere girişmek değil. Ulus yararına yapılan bir iş başlangıçta birtakım çıkar çevrelerinin tepkisiyle karşılaşabilir. Bu çevrelerin ulus üzerinde, belli kesimlerde, büyük etkileri olabilir. Bu etkiyle parti gelecek seçimde beklediği oyları almayabilir. Bu pek önemli değildir, önemli olan yapılanın, gelecekte de olsa, ulusa yararlılığıdır. Oysa bizde durum bambaşkadır. İş yapma atılımının yerini kötüleme, yapacakmış gibi görünüp başarısızlığı karşı partinin tutumuna yükleme, onu suçlama alıyor. Böylece ulus yararına çalışma parti çıkarına yalan söylemeye, kandırmacaya dönüşür. 1980 yılı başlarında gö-

rülen seçim darlığı, paranın değerden düşmesi, bir takım gerekli nesnelerin bulunamayışı, "zam yok " deyip arkasından yalanın dolanın gelişi gibi. Doğrunun yerini yalan alıken önemli bir tepki görülmüyor toplumda. Oysa 1978, 79 yılları boyunca kendilerini ulusun çıkarından, mutluluğundan yana göstererek çığlığı basanlar, bütün sorumsuzlukları takınarak, yüzsüzlükleri ortaya koyarak "bu hükümet gider dert biter" diyenler göreve gelince dediklerini bir yana bırakıp eski tutumlarını, suçlamalarını sürdürdüler, halkı kadırarak eşi görülmemiş bir geçim sıkıntısı yarattılar. Bunu yaparken de ulusun duygusallığından çok saygısızca yararlandılar, alçaldılar.

VI

Toplumumuzda ortaya çıkan bunalımın, dengesizliğin inançların yozaştırılmasıyla yakın bir ilişkisi vardır. Ulusun ilgisini yaşama gerçeklerinden uzaklaştırmak, olayların nedenlerini kavramayı, olanları görmeyi önlemek için başka yöne çevirmek, suyu bulandırıp balık avlamak yöneticiler arasında çok yararlı bir geçer akça oluverdi. İnançlar kendi ortamlarının dışına çekildi, birtakım politika oyunlarına yararlı araç durumuna getirildi. Sözgelişi İslam diniyle en küçük bir ilgisi olmayan, çoktanrıcı inançlardan kaynaklanan birtakım kuruluşlar (tarikatlar) yeniden çalışmaya başladılar. Çocuk denecek yaşta kızlar çarşafa sokuldu, çocuk denecek yaşta erkeklere şalvar, cübbe, takke giydirildi. Öyleki yolda yürüyen bir çarşaflının hangi tarikattan olduğunu çarşafının renginden, peçesinden anlama olanağı doğdu. Kur'an kursları açıldı, körpe yavrucuklara anlamadıkları Arapça sözler okutulup belletilir oldu. Bunun da dince "savab" olduğu ileri sürüldü. Oysa, İslam dinine göre, anlamadan Kur'an okumanın, dinlemenin bir yararı olmadığı konusunda birçok "ayet" vardır, peygamber sözü (hadis) vardır. Bunlar bir yana atıldı, tanrı buyruğunun yerini tarikat çıkarı, politikacı yararı alıverdi. Bunun sonucu inançlar gerçek doğrultusundan saptırıldı, yozlaştırıldı. Arddüşünce açık inancın

yerine geçti. Din diye birtakım yöneticileri tanrılaştırma çabaları çıktı ortaya. "Yassıada" duruşmalarında bütün kötülükleri, tutarsızlıkları, hırsızlıkları sergilenen, birbirini suçlama yarışına giren eski iş arkadaşları, ulusu sömürme ortakları arınmış, yıkanmış birer kimse gibi gösterilmek istendi. Özellikle Menderes "Yassıada'da kapının anahtar deliğinden beyaz ata binip Eyubsultan'da cuma namazına" gider oldu. Birdenbire bütün kötülüklerinden, yüz kızartıcı niteliklerinden sıyrılıverdi. İnanç, kötülükleri örtmek için, bir örtü diye anlaşılıp anlatıldı. İslam dininde "din adamları" diye ayrı bir topluluk, özel toplum kesimi yokken böyle bir bölük türedi, Kur'an'ın özünden uzak kalındı. Din bir gelir kaynağı, din görevleri ayrıcalıklı bir kazanç alanı durumuna getirildi. Peygamberlerin yerlerini tarikat şeyhleri aldı. Sağ basın inançları sömürme yolunda İslamlığın yasakladığı, suçladığı ne varsa yasal diye gösterdi. Bir yanda Kur'an sureleri, hadisler bir yanda çıplak kadın resimleri, iç gıcıklayıcı sevişme yazıları yeraldı. Özellikle "Hac" konusu olabildiğine sömürüldü. En yüksek aşamada bulunan görevliler, parti başkanları İslam dinine yakışmayan birtakım girişimlerle, eylemlerle "Hac" konusunu bir seçim kazanma, oy toplama aracına dönüştürdüler. Çıplak kadın kılığında, Arap şeyhleri kılığında resim çektirip yayımladılar. Bu yüzden ilaç bulamayan, yakacak bulamayan halkın parası Arabistan'a akıverdi. Onun arkasından altın kaçakçılığı, koyun kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, sigara kaçakçılığı aldı yürüdü güney illerinin kiminde. Olaylar öylesine ters yüz oldu, öylesine karıştı ki kaçakçılık konusunda araştırma, soruşturma isteyen kimi saylavlar (milletvekilleri) dinsizlikle, komünistlikle suçlandı, esrar, eroin kaçakçılarını savunmak "milliyetçilik, dine bağlılık" oluverdi. Nitekim yıllardır Fransa'da cezaevinde yatan böyle "milliyetçi bir parlamento adamımız" vardır. Kadın kılıklı bir kişi dinci partinin başkanı oldu.

Bütün bunlar toplumumuzda görülen, yaşanan, kısa bir süre içinde unutulan olaylardır. Bunların unutulmasında başlıca etken "inanç dokunulmazlığı" olsa gerek. İşlenen bir suçta suçlunun yanında inancın yeralması, suçluyu inancın savunması,

inancı suçu örtmek için bir örtü olarak kullanma eğilimi iyiye yorumlanacak bir olay değildir. Burada inanç yolundan saptırılmış, kendi ortamı dışına çıkmış, özünden uzaklaşmış demektir. İşte inanç yozlaşması dediğimiz de budur. İnanç yozlaşmasının arkasından inanç bunalımı gelir, inanç bunalımı da toplum sarsıntılarını yaratan nedenlerden biridir söylemiştik önce.

Eğitimin yozlaşması da sarsıcı, yıkıcı bir olaydır toplumda. Eğitimin, öğretimin belli, kesin bir ereği, yönü vardır. Onun görevi gençleri yetiştirmek, çağın gerektirdiği bilgileri vermek, düşünceleri açıklayıp aşılamak, insan denen varlığı anlayıp anlatmaktır. Eğitim, öğretim çağdaş bilim ilkelerine göre düzenlenir, politikacıların çıkarlarına, yararlarına göre değil. Politikaya yön veren eğitim-öğretim sonucu kazanılan bilgi, edinilen aydınlanma koşulları, uygarlık ilkeleridir. Bunlar eğitimle, öğretimle öğrenilir, açıklanır, bilinir. Bir ülkede eğitimin, öğretimin görevi politikacılarca, parti başkanlarınca belirlenirse, politika eğitime, öğretime yön vermeye kalkışırsa yozlaşma da başlar. Sözgelişi "Milli Eğitim Bakanı" çıkar da "güzel, milli geleneklerimize, göreneklerimize göre öğretim, eğitim yasası çıkaracağız, bu kurumları yeniden geçmişimize yaraşır bir nitelikte düzenleyeceğiz" derse balık baştan kokmaya başlamış demektir. Eğitim-öğretim kurumları ancak bilim ilkelerine, bilim geleneğine, uygarlık olanaklarına göre düzenlenir. Bu da politikacıların, parti başkanlarının değil, bu alanda yetkili uzmanların işidir. Yaşamı boyunca dilekçe yazmaktan, hırsız savunmaktan başka iş görmemiş bir kimse günün birinde bakan olursa eğitim, öğretim konusunda yetkili sayılması gerekmez. Bilim alanında seçim, atama geçerli değildir, bilgi, yetki geçerlidir. Eğitim-öğretim kurumlarının çağın gidişine ters düşmesi, boyuna eskiyi, geleneklere dayananı sürdürücü nitelikte olması kendinden bekleneni vermeyi engeller. Oysa bizde, son aylarda, hızlı bir eskiye dönüş, çağa aykırı düşene yöneliş eğilimi vardır. İlkokuldan başlayarak bütün okullarda Arapça okutulması, din bilgilerinin öndizide yeralması bilim geleneğiyle değil inanç geleneğiyle bağlantılıdır. Böyle

bir durum eğitim-öğretim kurumunun özüne aykırıdır. Bu kurumların inanç verilerine göre düzenlendiği çağ ortaçağdı. O çağda bütün bilimler dinin buyruğu altındaydı. Çağın anlayışı böyleydi. Bu anlayış, bu bilim geleneği o çağa ters düşmüyordu. Bugün durum büsbütün değişmiştir artık. Kutsal kitapların söylediklerini bilim araştırmalarından alınan sonuçlar yalanlamıştır. Sözgelişi ay bir ışık kaynağı değildir; yeryüzüne benzer türden öğelerden kurulmuştur. Onda da taş, toprak gibi nesneler vardır, değişik yapıda bile olsa. Yıldızlar da öyledir. Gene dinlerin, Kur'an'ın söylediği gibi değil gökler. Kur'an göklerin yedi kat olduğunu söyler, oysa gökbilim bize göklerin yedi değil sayısız varlıklardan oluşan, onları barındıran engin bir boşluk, uçsuz bucaksız bir uzay olduğunu göstermiştir. Gök olaylarının da nedenleri bellidir artık. Yıldızların "ruhlar"ı yoktur eski bilimin, tasavvufun, dinlerin anladıkları nitelikte. Evren dinlerin bildirdiğinden bambaşkadır. Onu elimizde tutuyor, gözlerimizle görüyoruz boyuna.

Bu anlatılanların ışığı altında düşünülürse eğitim-öğretim kurumlarının, yetkili bakanın buyurduğu gibi, "güzel geleneklerimize göre" düzenlenmesi, yönetilmesi gelişmeye değil yozlaşmaya yolaçar. Geleneklere dayanarak hangi bilgiyi verebiliriz gençlerimize öğretim kurumlarında? Çağdaş bilimin öğretilmesi, onunla ilgili araştırmaların, incelemelerin yapılması geleneklere göre olamaz, özleri, ilkeleri birbirine ters düşüyor. Sözgelişi hangi "milli geleneğimize" dayanarak fizik-kimya laboratuvarlarında çalışabiliriz? Hangi "güzel geleneğimizin" ışığı altında tıp öğretimini sürdürebiliriz? Gene bu geleneklerin hangisiyle teknik çalışmaları yürütebiliriz? Sözün kısası çağdaş deney bilimlerinden hangisinin yöntemleri, çalışma koşulları, araştırma kuralları bizim geleneklerimizle bağdaşabilir? İşte bağdaşmazları bağdaştırmaya çalışmak, çağın değil de geçmişin geçerliğini yitirmiş anlayışına göre eğitim-öğretim kurumlarını düzenlemeye kalkışmak onları yozlaştırmaktan öteye geçemez. Bugün bizde uygulanmak istenen de bu bilinmeyen yozlaştırmadır.

Üretim-tüketim kurumlarının, alanlarının yozlaştırılması da çağın anlayışına ters düşmekle olur. Ülkemizde durum böyledir. Efendim Türkiye tarım ülkesidir, efendim Türkiye ağır sanayi kurumlarının geliştirilmesine yatkın bir yapıdadır, efendim Türkiye topraklarının üstünde, altında bulunan büyük gelir kaynaklarından yeterince yararlanmak için Batı anlayışını bir yana bırakıp "milli değerlere dönüş" gereği vardır. Bütün bunlar boşlukta dolaşan gereksiz, oyalayıcı sözlerdir. Üretim kaynaklarının işletilmesi geleneklerle, görenekle, inançla, dinle olmaz çağdaş teknik buluşların uygulanmasıyla olur. Karasapanla, kağnı ile, düvenle, kıratla, bozatla, eşekle ne tarım olur, ne sanayi çağımızda. Üretimin artması, üretim alanlarının çağdaş bir işletme yöntemiyle işlenmesine bağlıdır. Tarım için, sanayi için gereken en küçük nesneleri bile dışardan satınalacağız, borcumuzu ödeyemeyeceğiz, tavuk yeminden kaşağıya değin Avrupa'dan, Amerika'dan getirteceğiz, petrol kaynaklarımızı, öteki yeraltı ürünlerimizi başkalarının tekeline bırakacağız, "yabancı sermaye" gelsin yesin, bize sofra kırıntılarını, artıklarını bıraksın diyeceğiz, bunun adını da "milli sanayi, milli üretim" koyacağız, böylece kalkınacağız. Adı geçen kaynaklarımızı, üretim alanlarımızı kendimiz işletme yollarını arayalım, aldığımız borçları varlıklı kesimi daha varlıklı etmek için değil de ulusal gelirin artması yolunda kullanalım diyenleri "komünistlik"le, dinsizlikle suçlayacağız, onlara "Pekin'e, Moskova'ya gidin" diyeceğiz, sonra da kalkınacağız, üretimimiz artacak, "nurlu ufuklar"a baka baka salyalarımızı akıtacağız öyle mi? İşte üretimin yozlaştırılması da böyle olur. Yapılması gerekeni bir yana bırakıp, yapılmaması gerekeni uygulama alanına koymak, çağdaş olana arka çevirip çağdışı yönteme sarılmak yozlaşmadır.

Politikanın yozlaştırılmasına gelince, bunda da ağır basan gene gelenek, görenek savunuculuğudur, yönetimi ele geçirmek, seçimi kazanmak için inanç sömürücülüğüdür. Seçim dönemlerinde ulusa gerçekler anlatılmıyor. Seçimi kazanmak için başvurulan belli yollar vardır bizimkilerde: A- İyi, yararlı da olsa karşımızdakinin yaptıklarını kötü, gereksiz göstermek. B-

Dinle ilgili konuları kendi ortamı dışına taşırıp günlük politikanın elinde bir çıkar aracı, bir yarar gereci durumuna getirmek. C- Uluslararası ilişkilerde yansız kalmamaya, boyuna birine yaslanmaya, onun egemenliği altına girmeye, yurdun bütün sorunlarını onun önerilerine göre çözümlemeye çalışmak. "Amerikasız olamayız. Amerika gitsin de Rusya mı gelsin?" biçimindeki yakışıksız, saygısız sözler bu tutumun çok yaygın bir örneğidir. Ç- Yurt yararına olanı yalnız kendi görüşleriyle bağlantılı gösterme, kendi politikası dışında gerçek tanımama. Kendi politikasını da geçmişe, geleneklere, göreneklere dayandırma. Bunu yaparken halkın inançlarından yararlanma. D- Kalkınmayı, ilerlemeyi geçmişe sarılmada arama. E- Seçimi kazanmak, oy toplamak için bütün aktöre kurallarının, inanç ilkelerinin üstü kapalı olarak dışına çıkmada bir sakınca da görmeme. Böyle bir tutuma karşı çıkarak doğruyu söyleyenleri halkın öfkesini çekecek nitelikte suçlama. F- Ulusu devlete karşı güvensizliğe iterek tek kurtuluşu kendi partisi yöresinde toplanmada gösterme. Bunu gerçekleştirmenin yolu da ulusun duyarlı olduğu birtakım konuları diline dolama. Bunun en açık örneği dinin, ailenin, özel iyeliğin (mülkiyetin), namusun ortadan kaldırılmasını isteyen bir yönetim diye komünizmi gösterme yalanı. Bugün ülkemizde en geçerli yalan, suçlama budur. Bütün sağ topluluklar bu konuda birleşir, ağız birliği eder. G- Ulusun yeterince aydınlanmış olmayışından yararlanarak birtakım önemli girişimleri ulus yıkımına yolaçar suçlamalarıyla baltalama. Topraksız köylüyü topraklandırma sorunu böyledir. Toprak ağalarının buyruğuna girmiş, onların kulu olmuş birtakım politikacılar Anadolu'nun yoksul köylerini dolaşarak ellerinde çok toprağı bulunan köylülere: "Görüyorsunuz komşunun toprağını alıp komşuya verecekler. Komşunun toprağı kendine yetmiyor diye az toprağı olanın toprağını arttıracaklar, böylece sevmediklerinin topraklarını alıp sevdiklerine verecekler. Kimin toprağını alıp kime verecekler?" Bunları Trabzon köylerinde dolaşan AP'li adaylardan dinlemiştim. Öte yandan gene toprak ağalarının beslemeleri topraklandırma sorununun sözkonusu olduğu köylerde,

ağaların buyruğu üzerine: "Bunlar size toprak vermeyecek, sizi kandıracaklar. Bugün size geçim sağlayanların topraklarını ellerinden alacaklar, yarın sıra sizin karılarınıza gelecek. Bunlar komünisttir, mülkün düşmanıdır. Bizim topraklarımızı elimizden alıp başkalarına, kendi adamlarına dağıtırlarsa siz nerde çalışacak, ne iş yapacak, nerde bir dilim ekmek bulacaksınız? Ağa dedikleri bizleri buradan sürerlerse sizin hükümette, karakolda işlerinizi kim görecek daha?" Bunları da Urfa yörelerinde MHP, AP adayları açıkça söylemişlerdi seçim günlerinde. Bilgisiz, yüzyıllarca karanlıkta kalmış köylüleri böyle inandırıyorlar, inandırmak için de duygularını, inançlarını, duyarlı oldukları konuları olabildiğine sömürüyorlardı. Bu toprak ağalarının kimi seçilip TBMM girdi, kimi de adamını, kulunu seçtirdi.

Politikanın yozlaştırılmasında kullanılan iki kavram vardı biri din, öteki komünizm. Toplum yararına, ağaların, vurguncuların, gericilerin çıkarlarına karşı hangi sorun ortaya atılsa bu iki kavram gündeme getiriliyor, halkın bu konuda duyarlılığından, bilgisizliğinden yararlanılıyordu. Böyle bir tutumun gene Menderes döneminde başladığını biliyoruz. Onun toplum sorunlarını çözme konusunda TBMM'de söylediği sözler bir başkana değil bir kaldırım kabadayısına yakışmazdı doğrusu. Sözgelişi şu sözleri onun hangi anlayış aşamasında olduğunu yeterince gösterir: "Birkaç kara cüppeli prof. mu daha iyi bilir yoksa heyet-i aliyeniz mi?" Bunları söylediği, prof.ları suçladığı toplulukta kimlerin bulundukları, ne gibi yüz kızartıcı suçlar işledikleri, vurgunları, soygunları, hırsızlıkları Yassıada duruşmalarında bir bir kondu ortaya. Aşağılık duygusunun etkisi altında ezilen, başarısızlığı, beceriksizliği karşısında çıldıran bir kimsenin politikayı yozlaştırması için başka bir neden aramanın gereği yoktur. Politika büyüklük taslayan küçükler elinde yozlaşır boyuna. Büyüklük taslamak küçük adamın olduğundan başka türlü görünmesidir.

Gene Demokrat Parti döneminde, CHP eleştirileri karşısında çılgına dönen Menderes, kendini tutamayarak şunları söylemişti TBMM'de: "Siz isteseniz hilafeti bile ge-

tirebilirsiniz." Bunları söyleyen kişinin Kurtuluş Savaşı'nda asteğmen olarak görev aldığını, Atatürk'ün sağlığında CHP denetçisi olarak görevlendirildiğini biliyoruz. Sonunda yozlaşan politika, kendisini yozlaştıranların başını yedi. Şimdi yeni politika yozlaştırıcıları çıktı ortaya onların sonunu da görenler olacak.

Bir toplumun sarsılmasında, dengesizleşmesinde önemli etkenlerden biri değerlerin yozlaşmasıdır. Değerler toplumların kuruluş ilkeleridir. Değerlere inanmayan, yer vermeyen bir toplum düşünülemez. Değerlerle ilgili yorumlar da toplumların uygarlık aşamalarını gösterir. Bu değerler genellikle doğruluk, iyilik, erdem, sevgi, saygı, hak, güzellik, yiğitlik, ölçülülük gibi varlıklardır. Bunlar çağına göre yer değiştirir, öne arkaya geçer de büsbütün ortadan kalkmaz. Oysa yirmi beş otuz yıldır bu değerler düzeninde açık bir yozlaşma, yozlaştırma eyleminin başladığını görüyoruz. Sözgelişi doğruluğun yerini yalan, eğrilik almış. Ulus yönetiminin en yüksek aşamasında bulunan bir yetkili ulusa karşı açıkça yalan söylüyor. Söylediği yalana tanık olarak da başka bir yalanı gösteriyor. Böylece doğrunun yerini yalan alıveriyor. Halkın bütün olayları yerlerinde gidip görme, denetleme olanağı bulunmadığından söylenen yalan doğrudan çok geçerlik kazanıyor. Sözgelişi akaryakıt yok, sigara yok, tüpgaz yok, şeker yok. Halk sızlanıyor. Bir de bakıyorsunuz Başbakan devlet radyolarından, televizyonundan yüzünü gere gere: "Söyleyin nerde gaz, mazot, benzin yoksa bir tanker göndereyim, nerde şeker yoksa tonlarca yollayayım, ne eksiğiniz varsa bildirin göndereyim." Oysa büsbütün aldatıcı, kandırıcı sözler bunlar. Başbakandan ne bir tanker mazot isteyen çıkmış, ne birkaç kilo şeker. Ulus buna kolayca kanıyor. Yapılanların bir değer yozlaştırılması olduğunu düşünemiyor, söylenenlerin bir bir yerine getirildiğini, işi karşı partilerin bozduğunu, gerçek dışı olarak gösterdiğini sanıyor. Yetkili namusu, dini üzerinde andiçiyor ulus önünde. Sonra verdiği sözlerin birini bile yerine getirmiyor, andını unutuyor. Ulusun, ona oy verenlerin onu denetleme, günü gününe izleme olanağı yoktur, bütün çıkarı bundadır.

Değerlerin yozlaştırılmasında en büyük yardımcı inançlardır. Belli günlerde, halkın karşısında, bir cuma namazı kılmak, camiye gitmek, cenaze namazı kılmak halkı kandırmaya, doğruyu eğri göstermeye, değerleri yalanla sıvamaya yetiyor. Böylece değer yerinden yurdundan oluyor. Bu konuda özellikle "milliyetçi, sağcı" diye nitelenen yayın araçlarının etkisi önemlidir. Kendi inanç kurumlarıyla ilgili bir olayı abartarak verirler, karşı düşüncede olanlarınkini göze batmayacak biçimde. Sözgelişi sağcı saldırganların yolaçtıkları olayları göze kolay görünmeyecek bir nitelikte yazarlar, solcularınkileri yayın aracının ilk yüzünü kaplayacak nitelikte. Gerçeği saptırmak için başka bir yola daha başvururlar: bütün saldırıları, soygunları, vurgunları abartarak sola yüklerler. Olayın içyüzü ancak sonradan, Sıkıyönetim bildirilerinden anlaşılır. Bu değerlere dayanan bir aktöre sorunudur.

Bu konuda çok ilginç bir olay da şu "Hisar cinayeti"dir. Birinci Şube Müdürü ile sürücüsü içiyorlar, Hisar yakınında ters yola giriyorlar. Karşıdan gelen bir araba ile karşılaşınca, uyarılınca küplere biniyorlar. arabanın içinde duran bir genç kızı ağzına kurşun sıkarak öldürüyorlar, sonra bunlar anarşisttirler diye çok aşağılık bir yalan söyleyip işin içinden sıyrılmaya çalışıyorlar. Buna karşılık, bir süre sonra ayılan polis: Müdürüm emretti vurdum, yaktın beni müdürüm, diye yakınıyor (18/6/980 günlü gazeteler). Bunun daha korkuncunu İzmir yaşamış. Haziran sınavlarına girecek olan gençler, sınavdan önce, yattıkları öğrenci yurdunda, kendi aralarında toplanıyorlar. Ortada bir sıkıyönetim yasağı yok, bir uyarı, bir bildiri yok. MHP yanlısı olduğu söylenen birkaç görevli subay, assubay, epeyce eri alıp yurdu kuşatıyorlar, içeri baskın düzenleyip öğrenciler üzerine ateş ediyorlar. Beş kişi ölmüş, yirmi otuz kişi yaralanmış. Yetkililer bu olayı da saptırıyorlar, yalanı doğru gösterme yoluna gidiyorlar. Sağcı basının bildirisi şöyle: Güvenlik güçleriyle çatışma oldu, solcular güvenlik güçlerine ateş açtılar, çatışmada birkaç solcu öldü. Kimi de birbirini vurdu deniyor (16, 17, 18/6/980 günlü gazeteler).

Bu anlatılan olaylar Demirel yönetiminin altıncı ayında olu-

yor, bu süre içinde iki bin dolaylarında insan öldürülmüş ülkemizde. Oysa Demirel, kendinden önceki dönemde öldürülenlerin sayısını günü gününe radyodan, televizyondan ulusa bildiriyor, bu öldürmeler yüzünden bir değil on hükümet düşer, diyordu. Namusu, doğruluğu, dine bağlılığı, saygıyı, sevgiyi dilinden düşürmeyen Demirel'in sözlüğünde bu kavramların, bu değerlerin yalnız karşıtları geçerlidir, ne var ki onu tutanların çoğu, halk kesimi bunu bilmiyor.

Bu olayları bir partiyi kötüleyip birini övmek için yazdığımız sanılmasın. Ele alınan konunun açıklanışı için yaşanmış, toplumun gözleri önünde geçmiş, sıcaklığını koruyan birer örnek diye aktarılmıştır. Şimdi biraz düşünelim. Ülkemizde bir basın yasası, basın ahlak yasası vardır. Yayın araçları bu yasalara uymayı yüklenir, ber de sözverirler. Bunu da gazetenin birinci ya da başka bir sayfasının başlığına yazarlar. Oysa sağcı basının bu namus sözünü tuttuğu, ona uyduğu görülmemiştir. İnanmayan 17/6/980 günü öldürülen Nevşehir CHP il başkanıyla ilgili olayı 18/6/980 günlü Tercüman Gazetesi'ni okusun. İşte ülkemizde insan değerlerine, dillerinden düşürmedikleri "ahlak"a verilen önem budur. Oysa namusun, doğruluğun, erdemin sağı solu yoktur. Bu değerler sağ-sol diye yorumlanınca yozlaşma başlar artık.

Toplumları oluşturan bireylerin, kendilerine göre, birer ülküsü vardır. Yaşam boyunca çalışılıp ulaşılması istenen bir erektir bu. Ancak bunun yolu çok uzundur, kimi dönemlerde bir kişinin yaşama süresi yetmez buna ulaşmaya, bir görev olarak gelecek kuşaklara kalır. Ülkü toplumun hangi uygarlık aşamasında bulunduğunu gösterir. Çağdaş uygarlık bütün insanların barış içinde yaşamalarını, yeryüzü varlıklarından eşit koşullar altında kardeşçe yararlanmalarını, tek tek kişilerin bütün toplumların, ulusların mutluluğunu, kulluğun, sömürünün, başkalarına egemen olmanın kalkmasını istiyor. Böyle bir istek karşısında ona ters düşen her ülkü çağdışıdır, uygarlıkla bağlantılı değildir besbelli. Ülkü bir yerde yalnız kendinden olanların yaşamasını, kendi gibi düşünmeyenlerin ezilmesini, susturulmasını, bizde olduğu gibi öldürülmesini di-

legetirirse onun insanlıkla, uygarlıkla ilgisi yoktur, olamaz da. Böyle bir ülke ne denli süslü, alımlı, çekici gösterilirse gösterilsin yozlaşmıştır, ilkel toplumların bile benimseyemeyecekleri bir çizgiye varmıştır çağımızda. Ülkemizde "aşırı" olarak nitelenen böyle iki türlü ülkü vardır. Biri sağda, biri soldadır. Yozlaşma bakımından ikisi de birbirine benzer, ikisi de baskıya, kendi dışında bir düşünme özgürlüğü tanımamaya, yaşatmamaya dayanıyor. Bunu eylemlerinden çıkarmak kolaydır. İkisi de kan dökücüdür, ülke bütünlüğünün canına okuyucudur. Sağ yandakilerin biri dine, biri de "Turancılık" denen çağı geçmiş, ilkelleşmiş bir inanca dayanır. Birincinin kaynağı, ereği "şeriat", ikincininki "Büyük Türkiye" ya da "Türkistan" düşleridir. Bugün için ikisinin de uygulama, gelişme olanağı yoktur. Bir süre toplumu tedirgin ettikten sonra kendiliğinden göçüp gidecekler. Uygarlığın gidişi ikisinin de tersinedir, karşısındadır. Sol kesimde yeralanlar da kendi aralarında bölünmüş durumdadır. Aşırı olmalarına karşılık birbirleriyle anlaşma, bağdaşma olanakları yoktur. Bunlardan biri "Turancılık" anlayışının ülkemizde başka bir toplum sayılan yurttaşlara uygulanmak isteneni, bağımsız bir devlet kurmayı amaçlayanıdır. Öteki ülke düzeyine yaygın, çok katı bir yönetimi özleyen, öneren baskı düzenidir. Bunların ne olduklarını da duvar yazılarından, eylemlerinden anlamak kolaydır sağdakiler gibi. Ancak bu çalışmanın konusu bu değişik düşünce topluluklarının gelişimini, dağılımını, çalışma yöntemlerini açıklamak değildir. Bu nedenle üzerlerinde durmayacağız. Söylemek istediğimiz şudur: ister sağdan, ister soldan olsun, ülke gerçekleriyle bağdaşmayan, ülke olaylarını, geçim koşullarını, yaşamını, üretim-tüketim ilişkilerini gözönünde bulundurmayan, toplumun gücünü aşan bir ülkünün arkasından kargaşa, bunalım, sarsıntı gelir.

Çatışmalar, kan dökmeler, soygunlar bu aşırı ülkülere kapılmış topluluklar arasındaki uyumsuzluktan doğmaktadır. Sorumlu kurumlar, yöneticiler bu topluluklar karşısında yansız kalamıyorlar. Bu toplulukların karşısına bir "devlet gücü" olarak çıkamıyorlar. Kendilerinden olanları yasal, olmayanları ya-

sadışı sayıyorlar. Oysa "devlet gücü" iki ağızlı bir bıçaktır, sınır çizgisini aşan, yasak bölgeye giren hangisi olursa keser atar. Bıçağın bir ağzı keskin, biri kör olursa suç onu kullanan eldedir. Sonunda bıçak o eli keser. Yirmi beş otuz yıldır bizim ülkemizde "devlet gücü" tek ağızlı keskin bıçak olma eğilimindedir. İşte kargaşanın, ülkü yozlaşmasının, devlet güçsüzlüğünün en büyük kaynağı, kurutulması gereken bataklığı budur. Çatışmaların, kan dökmelerin tabandan tavana doğru yükselmesi, öğrenci, partili, daha sonra da işçi kesimine, yakın günlerde köylülere sıçraması yönetimi elinde bulunduranların sandıkları gibi küçük boyutlu örgütlerin işi değildir, olamaz da. Ortada ülke çapında bir bunalımın belli kesimlere yansıdığı, bunun daha büyük bir toplum sarsıntısının öncüsü olduğu gözden kaçmamaktadır.

Yurdumuzda halk kesiminde geniş bir alana yayılan bu nedenle büyük bir ilgi toplayan, özel bir duyarlık uyandıran geleneklerde, göreneklerde de yozlaşma, yozlaştırma eylemin geliştirildiği görülüyor. Halkın geleneklerine olan bağlılığını sömürmek isteyen politikacılar, karşı çıktıklarını sindirmek, yenilgiye, başarısızlığa uğratmak için bunlardan yararlanmayı çok iyi bilmektedirler. Anadolu insanının geleneği, göreneği inançlarıyla sıkı bir ilişki içindedir. Belli bölgelerde dinle geleneği ayırma olanağı yoktur. Bu geleneklerin günlük yaşamı etkileyici bir nitelik taşıdıkları biliniyor. Geleneklerin yozlaştırılması konusunda sayısız örnek verebiliriz. Sözgelişi ölü gömme törenlerinde, politikacıların davranışları ilginçtir. Nevşehir CHP il başkanının öldürülmesinde, cenaze töreninde yetkililerin, görevlilerin tutumları, cenazeye saldıranları koruyucu nitelikte konuşmaları, en küçük bir utanç duymadan saldırıya uğrayanları suçlamaları üzerinde durulmaya değer bir olaydır. Nevşehir valisinin radyoya yaptığı açıklamada "cenaze töreninde sağdan soldan gelen sataşmalara karşı CHP milletvekilleri tabanca atışıyla karşılık verdiler, inşaat yerinden cenaze törenindekilere silah atılmadı" biçiminde konuşmasından olayın ne denli saptırıldığı anlaşılıyor. Önceleyin, "cenazeye katılan topluluğa sataşma" ne demektir?

İslam dinine göre ölülere saygı gösterilir, komşunun acısına, üzüntüsüne katılınır. Oysa karşı görüşlüler cenazeye katılmak şöyle dursun, katılanlara sataşıyor, onları taşlıyor, kurşunluyorlar. Sorumlular da bu durum karşısında saldırıya uğrayanları suçluyorlar (19/6/1980 günlü radyo bildirilerinden).

Bu olay bize politika gereği bir geleneğin, dine dayalı bir göreneğin yozlaştırılmasında, soysuzlaştırılmasında sorumluların, yetkililerin ne denli bilinçsiz, saygısız olduklarını gösteriyor açıkça. Görevlinin gördüğü öğrenim ne denli yüksek olursa olsun, uygarca davranmasına, insan değerlerini kavramasına, topluma, yurttaşlarına gerekli saygıyı göstermesine yardımcı olamamış, onu ulusun görevlisi değil de bir "partinin uşağı" durumuna getirmiştir. Olaylar üzerinde ayrıntılara inen bir araştırma yapılırsa, bu tür saygısızlıkların, gelenekleri yozlaştırmaların kendilerine "milliyetçi" adını verenlerden geldiği, onlarca düzenlendiği anlaşılır kolayca. Geleneğe, göreneğe en çok bağlı kalması gereken "sağcı topluluk" bunun büsbütün tersini yapıyor. savunduğunu, benimser göründüğünü değerden düşürüyor, kendi kendisiyle bilinçsizce bir çelişme içine giriyor.

Toplumda sarsıntı yaratacak, genel uyumu bozacak nitelikte davranışların inançlarla, geleneklerle ilgili oldukları gözden kaçmamalı. Geleneklerine, göreneklerine çok bağlı olan toplumlarda sarsıntılar ayaklanmalara, içsavaşa değin varabilir. Bunun da en yoğun örneği ulusal geleneklerimizle, göreneklerimizle bağdaşmadığı ileri sürülerek sömürücülerle işbirliği eden yöneticilerimizin komünizmi çengelsakızı gibi ağızlarından düşürmemeleridir. Oysa kendi yaptıkları dengesizlikler, saygısızlıklar yanında kötüledikleri komünizm pırıl pırıldı. Kötülediklerinden çok daha kötüsünü yapmaktan çekinmeyen bir yöneticiler topluluğu için tek erek çıkardır, sömürüdür.

Toplum kurumlarının yozlaştırılmasında en ağır yıkıma uğrayan bilimdir. Bilimi ereğinden saptırmak, yurttaşları kandırıp oylarını toplamak, seçimi kazanmak için bütün yollara başvurmak, bunu bilimle bağlantılı göstermek ülkemizde bir ge-

lenek niteliği kazanmıştır. Bu konuda en çok yararlanılan da bilimsel sanlardır (prof. gibi). Şunun bunun aracılığıyla, yardımıyla, kayıncılığıyla kazanılan böyle bir san sonra halkı kandırmak için ökse gibi kullanılır. Halk çoğunluğu bu sanların hangi dolaylı, dolambaçlı yollardan kazanıldığını bilmediği için ona büyük bir saygısı, güveni vardır. İşte düzmece bilginin, politikacının yararlandığı da budur, halkın bu sanlar konusunda bilgisizliği. Bilimin yozlaşmasında etkili olan düzmece bilginlerin "Amerikancı" olduklarını, "kapitalist" düzeni benimseyip savunduklarını söylemenin gereği yoktur burada. Onlar damgalanmış kesim hayvanı gibi nerde olsa tanınırlar. Bakanlıklarda, Fakültelerde yalnız eskiyi, yıpranmışı savunmakla, bütün yeniliklere karşı çıkmakla ün salan bu düzmece bilginlerde olayları bir sorun bütünlüğü içinde görme bilinci yoktur. Bütün sorun geçmişle övünmektir. Özellikle tarih, dil, uygarlık konularında bu düzmece bilginlerin en güçlüsü bile çalıştığı alanı yeterince bilmez. Sözgelişi Fuad Köprülü, Reşid Rahmeti Arat, Remzi Oğuz Arık gibilerin bilgilerine inananlar arasında ne Türkçeyi yetirince bilen, ne Anadolu tarihinden anlayan, ne de belli bir soruna çözüm getiren vardır. 1960 döneminde Ali Fuad Başgil taşıdığı bilimsel sanın etkisiyle nerdeyse "ermiş" aşamasına yükseltilecekti.

Bilimin yozlaşmasını başlatan nedenler arasında "medrese" denen kurum önde gelir. Osmanlı toplumunda "ulema" denen, yalnız din konularında çalışan, okuyan kimseler arasında daha okuyup yazmayı öğrenmemiş olanlar bile vardı. Bunlara, kazandıkları bilim sanlarından dolayı "beşik uleması" denirdi. Cübbe, sarık giymek, namaz kılmayı, Kur'an okumayı bilmek bilgin olmaya yeterdi Osmanlı toplumunda. Günümüzde "beşik uleması"nın yerini yüksek öğretim görevlileriyle, yüksek öğrenim gören "milliyetçiler" aldı. Ellerindeki yüksek öğrenim belgelerine dayanarak Anadolu insanını kandırıp sömürmekte bunların benzeri yoktur.

Görevlinin yozlaşması buraya değin anlatılanların en korkuncu, en sakıncalısıdır. Bunda da "devletin görevlisi" olması gereken bir kimsenin bunu bir yana atıp "partinin görevlisi"

diye ortaya çıkmasıdır. Görevli ulus adına çalışma gereğindedir, çalıştığının karşılığını, aylığını, ulustan alıyor. Oysa böyle yapılmıyor son dönemlerde, ulustan aylık alıp "partinin adamı" oluveriyor. Özellikle son kanlı olaylarda valilerin tutumları görev yozlaşmasının en açık örneğidir. Sözgelişi Kayseri valisi, Nevşehir valisi, Menderes döneminde Uşak valisi, Trabzon valisi. 1980 yılında görev alan valilerin bir günde atandığını, sayıların 67 olduğunu biliyoruz. Bunlar arasında kanlı olaylar karşısında "devletin görevlisi" olduğunu gösterebilecek nitelik taşıyan pek azdır. Durum Emniyet müdürleri, emniyet amirleri, kimi kaymakamlar, genel müdürler için de böyledir aşağı yukarı. 12 Mart 1971 döneminde kendi gibi düşünmeyenleri denetimden geçirerek kaç değnek yiyebilir, dayağa dayanma gücü nedir türünden yazılı belge düzenleyen bir askeri doktorla devletin kendilerine verdiği tabancaları başkalarına verip adam öldürten, adları gazetelerde sık sık geçen iki subayın davranışları görev yozlaşmasının çok üzücü bir örneğidir. Gene 12 Mart döneminde İstanbul, Ankara Sıkıyönetim komutanlıklarında uygulanan işlemler görev yozlaşmasının hangi aşamaya vardığını gösterir. Bu iki ilde yargılamalarda sanıklara uygulanan ceza yöntemi, yargılama yöntemi uygarlıkla bağdaşır nitelikte değildir. 12 Mart görevlisi sıkıyönetim yargıçları, savcıları karşılarına getirilenleri eylemlerinden dolayı değil de düşüncelerinden dolayı yargılamaya, suçlamaya koyuldular.

12 Mart görevlilerinin çoğunda aşağılık duygusu ağır basıyordu. Karşılarına getirilen, yargılanmaları istenen yüksek öğretim görevlilerine söyledikleri yakışıksız sözler, tutukevinde gördürülen işlerle ilgili açıklamaları eldeki dosyalardan okuyup öğreniyoruz. Yaşamı boyunca bir tek kitap bile okumamış kimselerin yüksek öğretim görevlilerini yargılarken "ekonomik doktrinler"le ilgili yanlış, tutarsız, gülünç açıklamaları yalnız görev yozlaşmasının değil bilgisizin bilgililer karşısında kapıldığı aşağılık duygusu altında ezilip büzüldüğünün de kanıtıdır. Aşağılık duygusunun etkisiyle olduğundan başka türlü görünmeye çalışan bu acınacak

yurttaşlarımızın birer devekuşundan ayrılır yanları yoktu. Görevlerini yozlaştırmanın en büyük ödülünü de AP topluluğuna katılarak seçilince gördüler.

Verilen bu örnekler, anlatılan bu olaylar okuyucuyu epeyce düşündürür, birbakıma kuşkulandırır da. Yan tutarak, öfkeye kapılarak, başkalarını kötüleme düşüncesiyle yazılmış sanılabilir bu yazı. Oysa gerçek öyle değil. Verilen örnekler karşısında devede kulak bile değildir. Burada anlatılanlar günlük gazetelerde, radyoda, televizyonda ulusa yansıtılmış, açıklanmış, kimi de yargılamalarla ilgili dosyaların yayımlananlarında yeralmıştır. Bilinmeyen, duyulmayan bir olay bu yazıya alınmamıştır. Görev yozlaşmalarını öğretim kurumlarında da görmekteyiz. Görevi okuttuğu öğrenciye bilgi vermek, onu yetiştirmek, aydınlatmak olan bir yetkili gerekeni yapmıyor. Öğrencileri kendi düşüncesine uyan-uymayan diye ayırıyor. Kendinden olanlara başka, olmayanlara başka türlü davranıyor. Sözgelişi İstanbul Üniversitesi'nin kimi bölümlerinde öğrencilerle öğreticiler ayrı ayrı birer topluluk oluşturmaktadırlar. Edebiyat Fakültesi'nin Türkoloji bölümünde kimi öğretim üyeleri öğrencilerin yeni sözcükleri kullanmalarını yasaklamışlar, beğenmedikleri gazeteleri okuyan öğrencileri baskı altına alma yoluna gitmişler, kimi öğrenimi yarıda bırakmıştır. Oysa bu öğretim üyeleri arasında okuttuğu konuyu bilmeyen, bilgisizliğini "milliyetçilik" örtüsü altında saklayan niceleri vardır. Öğretim üyesi bilim adına yüklendiği görevi inancıyla değiştirerek kötüye kullanıyor. Öğrenciye bilgi verecek, çalışma yöntemi gösterecek yerde ülkü aşılamaya kalkıyor, kendi deyimleriyle "milliyetçi" yetiştiriyor.

Bir öğretim üyesinin görevini yozlaştırması verdiği bilginin türü ile de bağlantılıdır. Üniversite ülkü insanı yetiştirme yeri değildir, bilim ocağıdır, araştırma yeridir, bilimsel çalışma kurumudur. Öğrenci benimsediği bilimsel yöntemle çalışmasını düzene koyar, ne yapacağını kendi belirler. Öğrenim kurumundan ayrılınca da öğrendiği yöntemle çalışmasını sürdürür. Bilimsel çalışmalarda ülkünün, politikanın yeri yoktur. Oysa öyle yapılmıyor bizde, öğrenci üniversiteden bilim ça-

lışıcısı, araştırıcısı olarak değil de bir ülkünün, sağ ya da sol gibi bir yanın kişisi olarak çıkıyor. Bu yanlış tutumun en çok uygulandığı yer de eskiye, geçmişe, Osmanlı'ya bağlılığı gerektiren uğraş alanlarıdır. Öğrenci bilimsel çalışma yöntemi değil de geçmişle övünmeyi öğrenerek bitiriyordu okulu.

Görev yozlaşmalarını radyo, televizyon gibi devlet kurumlarında da görüyoruz. Sözgelişi olayların ulusa duyurulmasında, açıklanışında izlenen yol görev bilinciyle, görev namusuyla bağlantılı değildir. TRT devletin değil de yönetimi elinde bulunduran partinin aracı izlenimini uyandırıyor. Kendi gibi düşünene daha elverişli, düşünmeyene daha elisıkı davranıyor. Bir de olayları çarpıtıp yalan söylüyorlar. TRT'nin yalan söylediğini ertesi günü çıkan gazetelerden öğreniyoruz açıkça.

VII

Toplum sarsıntılarının doğmasında, ülkemizde, büyük etkisi olan, birbakıma bu sarsıntıların başlıca kaynağı sayılabilen başka bir olaya değinelim, 1950'de DP seçimi kazandı, büyük çoğunlukla, büyük bir sevinç içinde yönetimi ele geçirdi. Seçim konuşmalarıyla başlayan CHP'sini kötüleme işlemi bütün hızıyla sürdürüldü. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışından tutun da İkinci Dünya Savaşı'nın ülkemizde yarattığı bütün geçim bunalımları, sıkıntılar, yokluklar, yoksulluklar CHP'ne yükletildi. CHP bir suç denizi olarak nitelendi. Bunlara hırsızlıklar, yolsuzluklar, vurgunlar, soygunlar, sömürüler, yiygi (rüşvet), kayırıcılık, bölücülük, ülkeyi başka bir ülkenin sömürgesi yapmak eğilimi, daha ileri gidilerek "vatan hainliği" türünden saymakla bitmez suçlamalar eklendi. Bütün söylenenlerin gerçekliği düşünülemez, ancak birçoğunun doğru olduğunu o günleri yaşayanlar bilirler. Ayrıca basın özgürlüğü, düşünce özgürlüğü sözkonusu değildi o dönemlerde CHP yönetimi altında. Sol suçlamalarının, baskının, kitap yasaklarının, basımevi yıkıp yıktırmaların (Tan Gazetesi olayı ile benzerleri), kitap, dergi, gazete toplatmaların alıp yürüdüğü yıllardı o yılar. Bütün bunlar doğrudur diyebiliriz.

Yukarıda sayılan olayların toplumumuzda yarattığı kırgınlık, küskünlük, yılgınlık, bıkkınlık CHP'nin düşmesine, DP'nin yükselmesine olanak sağladı. Ancak ortada ulusa anlatılmayan, sömürülen, alçakça saptırılan, halkın yeterince aydınlanmış olmayışından yararlanılarak sergilenen büyük bir gerçek daha vardı. Onu ulus pek bilmiyordu. Şimdi onun üzerinde duralım: DP sorumluları, yetkilileri bu ağır suçlamaları yaparken, bütün kötülükleri CHP'sine yüklerken sayılan olayların dışında mı kalmışlardı? Bu sorunun karşılığını küçük bir araştırma vermeye yeter. Önceleyin DP kurucuları, ilk saylavları CHP içinde görev almış, yönetime katılmış, kimi bakanlık görevinde bulunmuş, sözün kısası CHP içinden yetişmiş kimselerdi. Bunlar sıradan yurttaşlar değillerdi. İçlerinde Celal Bayar gibi, Atatürk döneminde, başbakanlık görevi yüklenmiş kimseler de vardı. DP'nin yönetimi ele aldığı, seçimi kazandığı yıldaki saylavlarının (milletvekillerinin) çoğu CHP'den gelmişlerdi. Aralarında 1923'ten bu yana CHP döneminde yapılan yolsuzluklarda, hırsızlıklarda, vurgunlarda, bütün uygarlıkdışı diye gösterilip suçlanan olaylarda eskiden onun çatısı altında bulunan, şimdi DP'de toplanan görevlilerin payı yok mudur? Bütün politika yaşamı CHP içinde görev almakla geçmiş, birçok sorumlu aşamalarda bulunmuş kimselerin oluşturdukları bir kuruluşta yapılan yasadışı işlemlerin suçu başkalarına mı yüklenir? Bu yıllarda sayılan işler yürürken, şimdi CHP'sini suçlayanlar, gene CHP içinde görev başındayken neden seslerini çıkarmadılar? Sözgelişi Ayasofya müzeye dönüştürüldü, camiler kapatıldı diye ortalığı karıştıran, geçmişi dinsizlikle suçlayan, halkın din duygularını sömürme yarışına girişen DP sorumluları arasından biri çıkıp: "Ayasofya'nın müzeye dönüştürülmesini öngören uygulama yazısında Celal Bayar'ın da adı, imzası vardır" demedi, demek istemedi, öyle bir doğruluğu gösteremedi. Seçim konuşmalarında CHP'sini kötülemek için bir araç olarak kullanılan "yol parası" yasasını çıkaranlar arasında eskiden CHP, şimdiyse DP çatısı altında toplanan kimselerin varlığı neden düşünülmedi?

Bu konular saymakla bitmez. Burada önemli olan DP yönetimi ele geçirince başlayan suçlamaların gerçek sorumluları arasında birçok DP saylavının da bulunmasıdır. Hırsızlıkları, vurgunları, soygunları, sömürüleri birlikte yaptılar, birlikte çaldılar, birlikte yediler, birlikte yuttular, sofra dağılınca evde kalanları suçladılar. İşte DP böylesine bir namus anlayışı taşıyan konuklardan oluşmuştu. Gerçekler değişmedi, yalnız hırsızlar, namussuzlar ev değiştirdi, yeni soygunlar, yeni vurgunlar, yeni sömürüler için ayrı bir dernek kurdular. Hırsızlar birbirlerini çok iyi bilirler, tanırlar. Bundan dolayı DP suçlamaları boşlukta kalmıyordu. Doğu ayaklanmalarında yurttaşlara kurşun sıkıldı, gereksiz yere kan döküldü, evler ocaklar söndürüldü diyenler, o olaylar döneminde Celal Bayar'ın başbakan olduğunu söyleyecek nitelikte namuslu olamadılar, bütün suçu CHP'sine, İnönü'ye yüklediler. Oysa o dönemde İnönü pek sorumlu bir görevde değildi. Ne oldu sonunda, eden bulur atasözünün gerçeği çıktı ortaya. Başlangıçta çatısı altında barındıkları CHP'sini hırsızlıkla suçlayan DP topluluğunun Yassıada duruşmalarında bütün hırsızlıkları, yüzsüzlükleri, ülkeyi soyup soğana döndürüşleri ortaya kondu. Gene birbirlerini suçladılar. Menderes çevresinde toplananlar ne becerikli birer hırsız olduğunu anlayınca, bu gizlilik ortaya çıkınca, "hatırlamıyorum reis beyefendi" demekten başka yol bulamadı.

AP kurulduğunda başka bir erek güdüyordu, gerçek düşüncesini gizliyordu. Süleyman Demirel başa geçince sık sık "bizim DP ile bir ilgimiz yoktur" diyordu. DP görevlilerine uygulanan yasak kalkınca "beni siz tanımazsınız, ancak Amerika iş adamları çok iyi tanır" açıklamasında bulunma gereğini duyan Demirel "bizim AP yeni değildir, DP'nin devamıdır, yuvanıza dönün" demeye başladı, AP'ne katılanları da "yuvanıza hoş geldiniz" sözleriyle karşıladı. Bu da bizde bir "devlet adamı"nın namus çizgisini gösteren eşsiz bir örnektir. Burada CHP'sini suçlayan, onun çatısı altında yetişen DP sorumlularıyla AP yöneticileri arasında değişmeyen aktöre (ahlak) anlayışının bulunduğu sergileniyor. Toplum gerekli bilgilerle donanmadıkça yalan geçerlidir.

Gene DP döneminde bir "İkinci Abdülhamid" özlemi, sevgisi gündeme getirilmiş, üstü kapalı olarak, Atatürk ile çevresi suçlanır olmuştu. Oysa "Ulu Hakan"ı devirenlerin arkadaşları, yandaşları, yakınları, şu "mason" diye CHP'de iken suçlanan kişiler DP'de toplanınca övüle övüle göklere çıkarıldılar, elleri öpüldü, eteklerine kapanıldı.

Atatürk'ün sağlığında "Dil Devrimi"ni öğen, olumlu karşılayan, bu önerisinden dolayı yapıtını, "Türk'e bilgi ülküsünü ve ülkü bilgisini öğreten ulu Bilge Önder'e" diyerek Atatürk'e adayan (*Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar*, Fuad Köprülü, 1934) Fuad Köprülü ile "Amerika Mandacıları"nın başını çeken Halide Edib Adıvar, yandaşları Anayasa'nın dilini değiştirdiler, Dil Devrimi'ne veryansın ettiler. Bunları yaparken de, daha önce düzenlenen Anayasa'nın (1924) oluşması sırasında yapılan çalışmalara karşı çıktıklarını unuttular (1922-1924 Meclis tutanakları). Bütün bu çelişmelerin arkasında saklanan tutarsızlık, bilinç boşluğu gibi kişilikle bağdaşmayan durumlardır.

Kendi yaptığına karşı çıkmak, yılların geçmesiyle değişmek olağandır. İnsan değişen bir varlıktır. Bu değişme kendi kendini yargılamadır, yenilemedir, düzenlemedir, denebilir. Ancak değişirken, kendi kendine karşı çıkarken başkasını suçlamak, önce yaptığının kötü olduğunu anlayınca kendini aklamak için başkalarını kötülemek insanlıkla bağdaşmaz. Düşünce değişmeleri geriye de ileriye de yönelik olabilir. Bu kişinin gelişmesiyle ilgilidir. Oysa kendi yaptığından ya da birlikte yapılanlardan dolayı kendini sorumsuz saymak, ortada bir suç varsa, ortaklaşa yapılan iş yüzünden, ona katılmamak düpedüz alçaklıktır. Halkın bu tür konuları bilmeyişinden yararlanarak karşısındakini suçlamak ise büsbütün alçaklıktır. Bunu da çok partili döneme girişten sonra, bütün yaptıklarını bir yana bırakarak ulusun karşısına arınmış, pırıl pırıl çıkma yüzsüzlüğünü erdem olarak niteleyenlerde gördük açıkça.

Bunların, toplum sarsıntılarıyla ne ilgisi vardır, diye düşünülebilir. Çok büyük ilgisi vardır, daha doğrusu toplum sarsıntılarının kaynakları bunlardır. Bu tutarsızlıkların, den-

gesizliklerin yarattığı bir birikimdir sarsıntılar, çalkalanmalar toplumda. Bu olaylar toplumu oluşturan bireyler arasında kurulması gereken uyumu baltalamış, düzenin yürüyüşünü engellemiştir. Yönümüzü anlamak, kötü olayların nereden kaynaklandığını görebilmek için gerilere gitme gereği vardır. En önemsiz, ilgiye değmez sayılan bir toplum olayının bile kökleri geçmiştedir. Ülkemizde bölünme, dağılma, değer yozlaşması yeni değildir. Yeni olan çok partili dönemin bu bozulmayı hızlandırışıdır. Bu hızlandırmada başlıca etken de yaşlıların geçmişe duydukları öfkeyi, çıkarlarının bozulmasından doğan kırgınlığı ulusal bir görev gibi niteleyip gençlere aktarmalarıdır. Üzerinde ilgiyle durulursa kargaşanın, bunalımın, sarsıntının bu tür davranışlardan, geçmişi övüp şimdiyi kötülemelerinden kaynaklandığı anlaşılır. Oysa bunu yapanlar, sorumlusu oldukları, geçmişte de böyle davranmışlardı. Bugün suçladıklarını daha önce bir erdem diye benimsemiş yapmışlardı.

Tanzimat'tan sonra yapılanları, yenilikleri kötüleyenlere bir bakın, hepsinin "milliyetçi", "maneviyatçı", "mukaddesatçı" olduklarını görürsünüz. Oysa "milliyetçilik", "mukaddesatçılık", "İslamcılık" ülküleri bize o kötüledikleri Tanzimat'la gelmişti. Doğu ülkelerinde "milliyetçilik" akımı Tanzimat'tan sonra, onun Batı'dan getirdiği ışıkla aydınlanmış, uyanmıştır. İşte bizim "sağcı" denen önderlerimiz, başbuğlarımız, görevlilerimiz, yurttaşlarımız geçmişi de böyle bilirler, bindikleri dalı kestiklerini göremeyecek nitelikte gözleri yumuktur. Geçmişi geleceğe aktarırken, gençlere öğretirken gerçekleri saptırma alışkanlığı toplumda gerginlik, bölünme, kargaşa yaratır. Geçmişi bilenlerle bilmeyenler, gerçeği kavrayanlarla saptıranlar iki ayrı topluluk oluşturunca, bu topluluklar da, günümüzde yapıldığı gibi, belli kişilerce, kuruluşlarca kışkırtılır, "davadan döneni vurun, ben de dönersem beni vurun" gibi kanlı eylemlere dönüşecek niteliğe bürününce toplum sarsıntıları önüne geçlimez çizgilere ulaşır. "Davadan dönenin" vurulduğu yerde "davaya bağlanan" da vurulur, bu kargaşanın değişmez yasasıdır.

Bir düşünceyi yaymak, benimsetmek güce, baskıya baş-

vurmak gerçekte boşluktan, yetersizlikten ileri gelir. Kişi tutunmasını istediği bir düşüncenin boşluğunu anlayınca, bu boşluğu gidermek için başka yollara başvurur. Bu yollar genellikle yasadışıdır, uygarlık anlayışına karşıttır. Verimli, güçlü bir düşüncenin yayılması, tutunması için güce gereksediği görülmemiştir. Hangi ülkede düşüncenin arkasında baskı, kaba güç varsa orada boşluk, gerilik, uygarlık bakımından yetersizlik var demektir. Bu yetersizliğin arkasından sarsıntı, bunalım gelir besbelli. Bütün boş, başarısız, beceriksiz önderler, başkanlar güçlü görünmek için tek yol olarak baskıyı seçmişlerdi. Franco, Hitler, Mossolini ile onlara öykünen yamakları, yardakçıları böyledir. Çağdaş düşüncenin aydınlığından ürkenlerin çağdışı bir görüşün karanlığında barınmaya çalışacakları doğaldır. Ülkemizde böyle boşun dolu, güçsüzün güçlü görünme özlemi, girişimi 1950'den sonra başlamıştır. Özellikle 1954'ten sonra, 1957 dolaylarında DP öncülerinin, başta Menderes'in davranışları olduğundan çok görünme tutkusundan doğmuştur. Onların kendilerini güçlü, yeterli saydıkça kabalaşmaları, baskıya başvurmaları ezikliklerinden, düşünce bakımından boşluklarından geliyordu. Ulus önünde yapabilecekleri iş kalmamıştı, işe güçleri yetmiyordu. Seçimlerdeki baskılar, İnönü karşısındaki aşağılık duyguları, eziklikler, yakışıksız saldırılar, insanlıkla bağdaşmayan konuşmalar aşağılık duygusunun dışa vuruşuydu. Meclis kürsüsünden "ordularına mı güveniyorsun Paşa" diyerek İnönü ile alay edenlerin Yassıada'da sayısız hırsızlıkları ortaya çıkmıştı. DP çatısı altında toplanmadan önce geçimini güçlükle sağlayan bir Çarlık Rusyası göçmeni bakan olur olmaz birdenbire varlığa, bolluğa kavuştu. Yassıada duruşmalarında bütün bu vurgunlar, soygunlar sergilendi. Bunları burada söylemenin belli bir amacı vardır. O amaç da şudur: Ülkemizde baskıya yönelenlerin, kendileri gibi düşünmeyenlere karşı insanlık dışı bir işleme başvuranların, sözün kısası çağla bağdaşmayan gerici bir tutum benimseyenlerin yaşamında yüzkızartıcı, utanç verici bir olay saklıdır. Bunun açığa çıkmaması için yapılacak tek iş baskı ile, düşünce özgürlüğüne karşı çık-

makla, ağır suçlamalarla, yalan dolanlarla, yurtsever geçinmekle başkalarını oyalamak, aldatmak, ilgiyi başka bir yöne çevirmektir. Sözgelişi 27 Mayıs Devrimi'nden kısa bir süre sonra Başbakanlık kasasından on bin ya da otuz bin doların çalındığı söylentisi çıkmış, bu suçlama sonradan aşırı sağcı olarak bilinen bir emekli albayla ilgili olarak ortaya atılmıştı. Bundan başka Türkiye'de kan, soy arınmışlığına dayanan, "biz kanı Türk olanı Türk sayarız, nüfus kâğıdı Türk'ünü değil" diyenlerin, bütün yeryüzü Türkler'ini bir bayrak altında toplamayı ülkü edinenlerin, şu "Büyük Türkistan" sözlerini ortaya atanların din değiştirerek "Türk" oldukları, Anadolu'nun hıristiyan yerlilerinden bulundukları savları da duyulmuştu. 1944'ten sonra ortaya atılan, "kanı öz Türk olanı Türk" düşünce, "Irkçılık-Turancılık" ortaya çıktığında Arnavud soyundan gelen, bütün yaşamıyla bir Osmanlı olan tarihçi Reşad Ekrem Koçu öfkelenerek, "arabacı araba olmadığı gibi Türkçü de Türk değildir" demişti. Birçoğunu, özellikle Orhan Seyfi Orhon ile Yusuf Ziya Ortaç'ı kızdırmıştı bu sözler. İmdi bu söylenenlerin ışığı altında yeniden konuya dönelim.

Baskının, kaba güce dayanmanın bir bilinçaltı olayından kaynaklanabileceğini, böyle bir görüşle ortaya atılanların yaşamlarında bir ezici olayın geçtiğini söylemiştik. Bilinçaltı verilerinin açıklanışı ayrı bir konudur, uzmanların işidir. Ancak bize birtakım çağrışımlar yaptırdığı da açıktır. İnsan kendini gizlemek, olduğundan başka türlü göstermek isteyen bir varlıktır. Bu nedenle ezikliğini güçlülüğe dönüştürmek için çalışacağı bellidir. Bunun ne denli doğru olduğunu yaşamımızda geçen olaylardan, yöneticilerimizi yakından tanıma olanağı bulanlardan, ülkemizin durumundan öğreniyoruz. Toplumu sarsan, sarsıntıya yolaçan nedenleri biraz eşeleyince karşımıza ya yüksek bir şeyh, bir ermiş ya da yüce bir görevli çıkıyor. Sözgelimi, gene Menderes'in ululuk, Nurculuk'un, Ticanilik'in alım çalım dönemlerindeydi. Kur'an öğretimi evlerde, camilerde, mescidlerde almış yürümüştü. Erkek, kız bütün çocuklar dinimizi öğrenmek için yetkililerin eline, denetimine bırakılıyordu. İşte İstanbul yollarında, alanlarında imanın gürül

gürül çağdışılığı yıllarda çok şaşırtıcı bir olay geçti Sultanahmed Camii'nde. Öğrencilere Kur'an okutup öğretmeyi üzerine alan imam on üç yaşındaki bir kızla camide sevişmiş. Olay bütün gazetelere yansımış, yayılmış. İmam tutuklanmış, yaptığını dinine imanına dayanıp anlatmış, yalana dolana sapmamış. Yargıç önüne çıkarılınca şunları söylemişti: "Hakim bey, ben o kızı cenabı Allahı şahid göstererek nikâhladım, ondan sonra onunla görüştüm, o benim karımdır." Bunları söyleyen imamın evli, çocuklu olduğu anlaşılınca da "dinimizde bu yasak değildir" demişti.

Bu olayda toplum için ilginç yan, yasaların işlemeyişi, yeterli olmayışı, özel inançların, dinin toplum düzenine aykırı davranma yetkisini kendinde buluşudur. Bir yanda toplumun genel yasaları, öte yanda yurttaşların dine dayalı inançları var, ikisi de çatışıyor, çelişiyor. Bu çatışmanın, çelişmenin arkasından sarsıntının geleceğini anlamak için kişinin ermesi gerekmez artık. Demek ülkemizde toplum kurumları yerli yerine oturmamış, çağdaş düzene varamamıştır. Yasalar gereğince değil, işe geldiği gibi, çıkara yaslatılarak uygulanıyor, yorumlanıyor. Bu konuda daha açık bir örnek verelim. Bugün yüksek öğrenim kurumlarında okuyan, İslam dinine, şeriata çok bağlı olduklarını söyleyen, bu nedenle de başörtüsü giyen kızlarımız vardır. İslam dini bir erkeğe dört kadın alma yetkisi vermiştir. İmdi bu başörtülü, dini bütün kızlarımızın hangisi evleneceği erkeğin dört kadın almasına evet der, evlenmede "imam nikâhı" ile yetinir? Bir teki bile yetinmez, istemez bunları.

İçinde yaşadığımız toplumun böyle uyumsuz, düzensiz, başıboş bir geleceğe doğru sürüklenmesinin nedenleri nelerdir? Bu sorunun da karşılığı yoktur yetkililerin, yöneticilerin sözlüğünde. Oysa bu uyumsuzluğun kökeninde toplum kurumları arasında sürüp giden çatışma yatmaktadır. Bir yurttaşın özel yaşamında, özel davranışlarında bağımsız olması doğaldır. Bu bağımsızlığı ona kendi tutkuları değil, içinde yaşadığı toplumun genel yasaları verir ancak. Özel davranışın yeri ayrıdır. Toplum kurumlarında, bütün ulusu ilgilendiren, kamu yararına,

kamu düzenine dayalı ortamda özel davranışın, özel tutkunun yeri yoktur. Evlenme bir toplum kurumudur, bireylerin tutkularına bağlı değildir, genel yasaların denetimi altındadır. Kişiler evlenecekleri kimseleri, arkadaşlarını istedikleri gibi seçebilirler, ancak evlilik kurumu toplumun genel düzenine, genel yasalarına göre işler. Canı isteyen canı çektiği gibi bir yasa yürürlüğe koyamaz, koyarsa "yasa" denen nesnenin etkisi, değeri kalmaz. Öyleyse toplumumuzda görülen bu çelişik davranışları besleyen kaynağı bulmak gerekir, bir daha. Bunların kaynağı inanç bunalımıdır besbelli. Ülkemizde, belli kesimlerde geçerli olan şeriattır. Halkımızın önemli bir bölümü şeriata göre düşünüyor, görünüşte uygar yasaya göre davranıyor. Düşünceyle davranış arasında kopukluk vardır. Sorumlular, yetkililer bu kopukluğu uygarlık doğrultusunda, çağın gidişine göre gidermeye çalışınca, işe girişince direnme, direnmenin arkasında sarsıntı başlıyor. Direnme özel, kişisel bir davranış biçiminde, sözgelişi çarşaf giyerek, başörtüsü kullanarak, Kur'an kurslarına giderek, İmam-Hatip okullarında okuyarak beliriyor, sonra bütünleşiyor. Sorumluların, yöneticilerin, yetkililerin görmek istemedikleri, göremedikleri, görseler de yiğitçe üzerine yürüyemedikleri gerçek budur. Onun da arkasında oy toplama, seçimi kazanma kaygısı vardır.

Bu özel, kişisel direnmeler, yeniliğe karşı çıkışlar çok mu çok önemlidir, etkilidir. Bunlar bir yerde toplanarak, birikerek, anlaşarak etkili bir kuruluş (siyasal bir parti) olarak toplumun içinde yeralır. Bugün ülkemizi kana bulayan, "davadan döneni vurun" buyruğuna göre soygunlara, vurgunlara, kanlı saldırılara girişenlerin oluşturdukları kuruluşlar, şeriata dayalı bir yönetim düzeni özleyen örgütler böyle özel, kişisel davranışların büyüyen birikimlerinden doğmuştur. Ülkemizin tedirginliği, geleceğe duyulan kuşkular bundan dolayıdır. Bizim toplum sarsıntısı olarak nitelediğimiz de budur. Toplumun böyle bir olayla karşılaşacağını kestirmek, yaşanan olayların geleceğe yansıyacağını düşünmek aydınların olduğu gibi yöneticilerin de görevidir. Ulus yönetiminde görev alan bir kimse yalnız görevde bulunduğu dönem içinde sorumlu değildir. Onun yapıp et-

tiklerinden dolayı gelecekte de yargılanması, sorumlu tutulması gerekir. Nitekim bugünkü gençlik olaylarından, bölünmelerden otuz yıl önceki görevlilerin sorumlu oluşları gibi. Gençler arasında başgösteren kanlı eylemler karşısında bütün katılığını takınarak, yalnız oturduğu koltuğu, yakınlarını varlıklı kılmayı düşünerek, "yürümekle kaldırımlar aşınmaz" diyen yeteneksiz yetkilinin taşıdığı ağır suçun altında yalnız kendi değil, çıkarları için onun çevresinde toplananlar, onun bütün yalanlarını, tutarsızlıklarını bir erdem diye gösterenler de ezilecektir. Yürümekle kaldırımlar aşınmadı yalnız mermi kaçakçılarının, silah kaçakçılarının cepleri doldu, ülke de bir kan gölüne döndü. "Bana sağcılar suç işliyor dedirtemezsiniz" diyen bir başbakanın bütün dökülen kanlarda parmağı vardır, dolaylı olarak. Bir ülkede başbakan yan tutarsa, bir önyargıyla kendinden olanları, oturduğu koltuğa ayaklık edenleri suçsuz sayar, "fedakâr çocuklarımız" diye niteleyen sorumsuz, çağın gerisinde kalmış bir kişinin düşüncelerine katılırsa orada kargaşaya yasal bir anlam verilmiş demektir. Bugün ölüm yargısı giymiş, sayısız kimseyi öldürmüş sağcıların, kandırılmış, aldatılmış gençlerin işledikleri suçlarda onlara dayanak olan, kendi çıkarı için onları birer canlı araç diye kullanan kişinin büyük etkisi, büyük payı vardır. Bu kanlı olaylardan doğan büyük toplum sarsıntılarında başlıca sorumlu kendini ulusun, bütün ülkenin değil de yalnız çevresinde toplananların, kendisine bağlananların, izini koklayarak izleyenlerin başbakanı olarak görendir. Sarsıntı "aşınmayan kaldırımlar"dan değil bu sorumsuzca sözleri söyleyebilen ağızdan kaynaklanmıştır.

Toplum birdenbire ortaya çıkmış bir kuruluş değildir, bir birikimdir, öğeleri geçmişten beslenir. Bundan dolayı toplum içinde ortaya çıkan bütün olayların da belli kaynakları, belli nedenleri vardır. Bütün olayların nedenlerini toplumun dışında aramak olumlu bir sonuca götürmez kişiyi. Başka uluslardan etkilenme, esinlenme vardır, bunu daha önce de söyledik. Ancak başka uluslar bu konularda yaratıcı değil kımıldatıcı olabilirler. Olaylar uygun ortam bulursa sıçrar, bulamazsa dokunur geçer. Sarsıntıya elverişli ortamı komşu uluslar değil,

ülkenin sorumluları, yöneticileri, onların davranışları, tutumları yaratır. Bu yüzden toplum bütün kesimlerinde az çok kendisini gösteren, etkisini sürdüren bir olay için, bir sarsıntı için "kökü dışarda" deyimini kullanmak sarsakça bir iştir. Bir toplumda geçen bütün olaylara, özellikle yöneticilerin, büyük koltuklarda oturanların çıkarlarına aykırı düşenlere "kökü dışarda" diyenlerin dışardan geldiklerini, dışardan buyruk alarak koltuğa oturduklarını bir olaylardan, davranışlarından, benimsedikleri yönetim biçiminden, bir de "beni ülkem değil de Amerika iş çevreleri iyi tanır" biçimindeki açıklamalarından öğrendik. Kökü dışarda olanı gene dışardan köklenen tanıyabilir. Keçi keçiyi kuyruğundan, öküz öküzü boynuzundan tanır.

Sarsıntılar birer eylemdir, yöreden yöreye, toplumdan topluma göre biçimlenir. Bir toplumun yapısı neyse sarsıntısı da onunla orantılıdır. Sarsıntıların kardeş kanı dökmeye yöneldiği toplumlarda sorumlular vurdumduymazlıklarını, başkalarını suçlamayı sürdürürlerse onların kargaşadan büyük bir çıkarları, yararları var demektir. Sen varken kan dökülür, kargaşa olur, sen git ben geleyim ülke mutluluğa kavuşur, ırmaklar bal olur akar diyen bir kimse görev başına gelir de dediklerini yapamaz, kargaşa çoğalır, dökülen kanlar günün birinde silinir durur kişinin dilinin altında toplumdan sakladığı, göstermek istemediği bir bakla vardır. Bu baklayı ancak olaylar dışarı çıkarabilir, onun içyüzünü dışa çevirebilir. Olaylar toplum sarsıntıları niteliğindeyse, buna karşılık sorumlunun kılı kıpırdamıyorsa düşündüğü ülke, ulus değil özel çıkarlardır. O ulusun yararına çalışan bir görevli değil, kendi tutkularını gidermek için ulus yararını, ülke çıkarını bir örtü gibi kullanan ikiyüzlünün biridir. Bu duruma kişinin soysuzlaşması denir düşünce bakımından.

Bizde politikanın hangi yollarda yazlaştırıldığını, gerçeğinden uzaklaştırıldığını, daha önce görmüştük. Burada politika olayına yeniden dönerek başka bir konuyu açıklamada araç olarak kullanalım. Otuz yıldan beri ülke yönetimini ele geçirenlerin, kendilerine "milliyetçi", "sağcı", "maneviyatçı" gibi belli bir üretim ilkesine dayanmayan, boşlukta duran adlar ta-

kanların apayrı bir seçmen topluluğu oluşturmaya çalıştıklarını, bunda da az çok başarıya ulaştıklarını biliyoruz. Bu yöneticiler topluluğu kendi özel çıkarlarını ulus yararı örtüsü altında saklamaya çalışırken, kendi çıkarlarına uygun davranışta bir topluluk oluşturma yolunu seçtiler. Ülkenin belli ellerde toplanan alış-veriş olanaklarını, üretim-tüketim güçlerini egemenlikleri altına alabilmek için, öncelikle bu varlıklı kesimden, başka bir deyimle "tüccar topluluğundan" yararlandılar, o mutlu azınlığı kendi yanlarına aldılar. Bunu ülke ekonomisine egemen olan mutlu azınlığın, şu iş adamları, sanayiciler denen kesimin yayın araçlarına ulusa duyurulan açıklamalarından, yönetimi elinde bulunduranlardan oluşları gösteren bildirilerinden anlıyoruz. İşte bu kuruluşlardan birinin başında bulunan bir sorumlu, Halit Narin, açıklamasında "hükümet başarılı olamasa bile onu destekleyeceğiz" diyebilmektedir. "Türk Sanayicileri", "Türk iş adamları" gibi adlar altında dernek kuran, devletin üretim-tüketim olanaklarını, dışalım-dışsatım işlemlerini ellerinde bulunduran, kendi çıkarlarını kamu yararı olarak gösterme başarısına ulaşan bu mutlu azınlığın "başarılı olmasa bile hükümetin yanında yeralması" çok ilginçtir. Şimdi biraz düşünelim, büyük bir yatırım gücü olan bu topluluklar, bu mutlu azınlık kuruluşları neden başarılı olamayan bir hükümetin yanında olma gereğini duyuyorlar, bunu da çekinmeden, ulusa karşı yiğitlik taslarcasına, söyleyebiliyorlar? Biraz daha deşelim konuyu. MHP Genel Başkanı bir açıklamasında, "Demirel'in başbakan olabilmesi için onu kayıtsız şartsız destekleme gereğindeyiz" deyişinin hangi düşünceye büründüğünü anlamak için ermiş olmamız gerekmez. Bu "kayıtsız şartsız destek" olmanın arkasında eğitim-öğretim kurumlarından güvenlik kuruluşlarına değin birçok devlet örgütünü ele geçirme tutkusunun saklandığı kısa bir süre içinde anlaşılmış, oysa bunu "kayıtsız şartsız desteklenen" kişi de çok iyi biliyor, anlıyor da doğruyu söylemek, ulus yararını kendi özel çıkarından üstün tutarak kan dökmeye araç olmaktan, olanak sağlamaktan kurtulmak istemiyor bir türlü. İş adamlarının tutumuyla MHP başkanının

tutumu arasında en küçük ayrılık yoktur, erekte birleşme vardır. İkisi de ulus yararına değil de kendi çıkarlarına elverişli, uysal bir seçmen topluluğu oluşturma çabasındadır. İş adamları üstü kapalı olarak: "ey seçmen benim tuttuğum hükümeti tutmazsan bütün yaşamını kuyrukta geçirirsin. Kuru soğanı yüz liraya, patatesi, domatesi yüz liradan yersin, ilaç, tüpgaz, mazot, benzin, gaz, odun, kömür bulamazsın. Bunlar gibi yaşaman için gerekli nice varlıkları, gereçleri daha çok ararsın, bulsan bile almaya gücün yetmez." diyebilmektedir. Bunu "bu hükümet başarılı olmasa bile onu destekleyeceğiz" açıklamasından anlıyoruz demiştik. Bir hükümetin başarılı olması ulusun yaşamak için gerek duyduğu nesneleri, varlıkları sağlamaktır. Bunu yapamayan bir yönetim başarısız demektir. Bu gerekli nesneler de adı geçen kuruluşların elinde ya da denetimi altındadır. Hükümetin başarılı olamadığı birkaç ayda, kendiliğinden, ortaya çıktı, onu tutan kuruluşlar da sözlerinde duruyorlar.

Öte yandan MHP de verdiği sözü tutuyor, yavaş yavaş değil, birkaç ay içinde sözünü tutmanın karşılığını gördü, devlet kurumlarını saldırganlarla doldurdu. Onun da "kayıtsız şartsız Demirel'i destekleme gereğindeyiz" demesinin anlamı şuydu: "ey seçmen, benim istediğim doğrultuda oy kullanmazsan ben de ne yapar yapar Demirel'i avucumun içine alır, sana kan kusturururm, ülkeyi kan gölüne çevirir, döner bütün bunları CHP ile komünistler yapıyor der sana bal gibi yutturum." Nitekim o da dediğini yaptı, Demirel'i iyice kıskaca aldı, olan ülkeye, ulusa, gençlere oldu.

Yukarda verilen iki örnek ülkemizde toplum sarsıntılarının iki büyük kaynağını göstermek içindir. Sarsıntı günün yaşama koşullarına, yönetim olanaklarına göre biçimlenerek ortaya çıkıyor. Oysa sorumlular, yetkililer bunu görmek istemiyor, boyuna "bunları komünistler yapıyor" diyorlar. Peki bu "komünisstler, solcular" ne istiyorlar, neden böyle yapıyorlar? sorusunun karşılığı yoktur onlarca. Suçladıklarının istekleri şunlardır genellikle: Üretim alanları kamu yararına işletilsin, belli bir topluluğun, şu mutlu azınlığın, sömürücülerin elinden

alınsın. Bütün yurt gençlerine eşit ölçüler içinde okuma olanağı sağlansın. Yurttaş kendi elinin emeğiyle geçinsin, bin kişi çalışıp bir kişi yaşasın yöntemi kaldırılsın. Ülke çıkarlarına, savunmasına uygun gelmeyen, başkalarıyla bağımlı bir koşula dayanan dış ilişkiler, anlaşmalar kaldırılsın, ülkenin geleceğinin sorumlusu biz olalım. Yeraltı, yerüstü gelir kaynaklarımız (madenler başta olmak üzere) başkalarının yararına değil, ulus yararına, ulus eliyle işletilsin. Komşu uluslarla ilişkilerimiz egemenliğimizi gölgeler nitelikte olmasın. Çağdaş uygarlık anlayışıyla bağdaşmayan yasalar, yasaklar, uygulamalar kaldırılsın.

İmdi "milliyetçi" denen topluluk ne istiyor diye sormak bile gülünç olur. Gerçek ulusçu (milliyetçi) bir kimsenin suçlanan, kötülenen, toplumdışı edilmek istenen, "komünist, solcu" diye nitelenen yurttaşların, yukarda özetlenen, düşüncelerinden başka anlam çıkaracağı, onlarla uzlaşamayacağı, onlara böyle düşündükleri için karşı çıkacağı ileri sürülemez. Ortada apaçık bir gerçek vardır: suçlananla övülenin düşündüğü birdir, ayrılık çıkarcının işine gelmediği için yaptığı ters yorumdadır. Yeryüzünün neresinde olursa olsun sömürücü, çıkarcı, vurguncu topluluk mutlaka azınlıktır. Bu mutlu azınlık da ülkenin gençleri arasında uyum, anlaşma, birleşme, bütünlük istemez. İstediği gün kendi eliyle kuyusunu kazar. Bu sarsıntılardan, kan dökmelerden, uyumsuzluktan kimler yararlanıyor söyleyelim bir daha: silah kaçakçıları, karaborsacılar, öteki kaçakçılar, büyük alışveriş kuruluşları (iş adamları toplulukları), mutlu azınlık denen takım. Peki bugün "başarısız hükümet"i tutanlar, yaşamasını isteyenler kimlerdir, gene onlar. Bunu bilmeyecek, anlamayacak ne var ortada söylemeye değmez artık.

Toplum kurumlarının birbirinden kopuk birer varlık olduğu sanısına kapılanlar olayların da tek tek nedenlere dayandığını, tek etkenli olduğunu düşünebilirler. Bu çok yanıltıcıdır. Bir toplumda en küçüğünden en büyüğüne değin bütün kuruluşlar birbirleriyle bağlantılıdır, karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler. Bunun en yoğun örneği benzin, mazot gibi yakıt ederlerinin (fiyatlarının) yükselişiyle atbaşı odun ederinin de yükselmesidir. Yıllardır kendisinden odun aldığım, tanıdık

oduncuya bunun nedenini sorunca şu karşılığı verdi: "Bize odun taşıyan kamyoncu mazot ederinin artışı oranında taşıma parasını da arttırdı. Çekisini bir kat daha yükseğe götürüyor. Oysa, biz odunu büyük depolardan alırız, taşıma gideri onlarındır. Şimdi gene taşıma gideri istemiyor görünüyorlar, ancak odunun çekisinde arttırma yaptılar." Oduncunun söylediklerini pek az değiştirerek buraya aktardım. Buna başka örnekler de bulabiliriz boyuna. Sözgelişi kâğıt alımında bir değer yükselmesi olunca yayınevlerine kâğıt taşıyan yükçüler (hamallar) de taşıma ederini arttırıyorlar. Yiyeceklerde görülen eder yükselişi birden ayakkabı boyasına yansıyor. Boyacıya sorunca şu karşılığı veriyor: günlük geçimimi sağlamak için arttırım yapmak gerek. Durum giysilerde de, öteki araç-gereçlerde de böyledir. Etki, toplumda, tek doğrultulu değil karşılıklıdır, süreklidir. Durum öteki toplum olaylarında da bu yönteme uygundur. Sözgelişi görevlilerin yan tutarak sağcıyı koruyup solcuya vurması, kısa bir süre içinde, sol kargaşayı sindirecek yerde arttırıyor, daha geniş bir alana yayıyor, bölgeden bölgeye sıçramasına yolaçıyor. 12 Mart uygulamalarının yanlışlığı, başarısız tutumu yüzünden devlet gücü sarsıldı, devlete güven azaldı. Sağı koruyarak, okşayarak solu sindirme, kargaşayı durdurma çabası sonuç vermedi. Bunun büsbütün tersi oldu. Devletin kimi kesimlerinden, görevli kuruluşlarından güç alan, güleryüz gören sağ azıttıkça, eylemlerini daha geniş bir düzeye çıkardıkça solun güçlenmesine, değişik türden örgütlenmesine, daha vurucu, daha etkili bir yoğunluk kazanmasına olanak sağladı. Ülkemizde aşırı sol denen vurucu örgütlerin besleyicisi, doğurucusu sağın tutarsızlığıdır. Bugün devlet güçlerinden yardım, güleryüz göremeyen bir sağın solun karşısında bir ay bile tutunma olanağı yoktur. "Biz güçlüyüz, ezeriz, kırarız, boğarız, yokederiz" türünden sözler boştur, kendi kendini kandırmadır, güçsüzlüğünü saklamak için güçlülük yalanının arkasına sığınmadır. Bu yüzden boyuna suçladığı aşırı solun gelişmesine yardımcı olan, olanak yaratan gene sorumluların, görevlilerin bilinçsiz tutumlarıdır. Devlet yan tuttukça karşısındakiler de çoğalır, daha güçlü, daha etkili olmanın yollarını ararlar. Öyle olmuş, oluyor toplumumuzda yıllardır.

Ülkemizde, aşırı sol diye nitelenen gençlik örgütlenmelerini koruyan, besleyen bir hükümet gelmemiştir. İnönü, Ecevit hükümetleri düşünce özgürlüğüne biraz güleryüz göstererek bu akımların yasalar içinde kalma koşuluyla gelişmelerine ses çıkarmamışlarsa bu koruma, besleme anlamına gelmez, gelmemiştir de. CHP topluluğuna aşırı sol şöyle dursun sol bile denmez. Ancak bu akımların ne olduğunu bilmeyen, yeryüzünün döndüğünü bile daha duymamış acınası kimseler CHP için sol, aşırı sol, komünist bile deme şaşkınlığını, sarsaklığını göstermişlerdir. Aşırı sola, sola yardım etmiş bir hükümet bilmiyoruz, ancak sağı, aşırı sağı korumuş, kayırmış, ona dayanmış, onun kan dökmesine, soygunlarına ses çıkarmamış hükümet bu yazıların yazıldığı Haziran 1980'de bile işbaşındaydı. Duvarlara, üstelik emniyet amirliklerinin yanlarındaki, karşılarındaki duvarlara, "kanımız aksa da zafer İslamın'dır", "zafer Allaha inananlarındır", "İslam cihadtır" gibi yazılar yazanlara şunları soralım: "Neden Hıristiyan Avrupa karşısında Müslüman Asya, Afrika boyuna gerilemiş, dikiş iğnesini bile yapamayacak duruma gelmiş, yoksa bu İslam ülkeleri Allaha inanmıyorlar mı?" Bu sorunun karşılığı yılışıklıktır, sırıtmaktır, saldırıdır, suçlamadır. İşte "zafer Allaha inananlarındır" diyenleri besleyen hükümetlerin de bütün "zafer"leri Amerika'dan, Almanya'dan, Rusya'dan sosyalist ülkelerden para, yardım dilenmek, ağır borçlar altına girmek olmuştur. Şu günlerde bile (21/6/980) bizim müslüman hükümetimiz "gâvur"lardan gelecek yardımla ulusu avutma, sıkıntıların giderilmesini dilenmekle sağlanacak gelire, süresi dolan borçların ertelenmesine bağlamıştır. Siz "Allaha inanan" bir hükümet düşünün ki dilenmeyi başarı, "zafer" sayıyor, sağladığı borçla övünüyor, sonra da geçmişin yüceliğinden, büyüklüğünden erişilmez uygarlık başarılarından sözediyor.

Bütün bu tutarsızlıkların, başıboşlukların toplumda bir sarsıntı, bir bunalım doğurmayacağını kim söyleyebilir?

VIII

Toplum bunalımlarını önlemek için görevli, yetkili, sorumlu sayılan kuruluşların tutarlı, dengeli, sözünün eri olmaları gerekir. Davranışlarında güven verici, eylemlerinde ölçülü, yargılarında kesin, yansız olmak bütün ülkelerde "devlet adamı"nın değişmez niteliğidir. Bir ülkede devlet adamları tutarsız, aralarında uyumsuz, çelişkili olurlarsa, yalnız özel çıkarlar için biraraya gelirlerse orada sarsıntının, bunalımın, kargaşanın önüne geçilemez. Kargaşa da böyle durumlardan kaynaklanır. İmdi ülkemizde yönetimi de ele geçirmek için anlaşan, birleşen üç sağ kuruluş vardır. Bunlar da MHP, AP, MSP adlarıyla bilinenlerdir. Görüş, yönetim anlayışı, yaşama biçimi bakımından bu üç kuruluşun yanyana gelme, birleşme, ortak yönetim sürdürme olanağı yoktur. AP varlıklardan yana, bağımsız girişimi savunan, devletçiliğe karşı, sermaye çevrelerine ağırlık veren, sömürüye dayalı bir kuruluştur. Kaynağı İngiliz-Amerikan kapitalizmidir. Bunda kimsenin kuşkusu olmasın, usundan bir sıkıntısı yoksa. MSP bütün gücüyle dine, şeriata dayalıdır. Onun düşüncesine göre ülkenin yönetimi İslam dininin öngördüğü yaşama koşullarına, yönetim kurallarına bağlanmalıdır. Avrupa'dan, Amerika'dan gelen bütün üretim-tüketim biçimlerine, toplum düzenine karşıdır. MHP üretim-tüketim ilişkilerinde, görünüşte, toplumcudur, devletçiliğe yatkın bir anlayışı vardır. Yönetimde tek güce dayanmayı, düşünce alanında yalnız kendininkinin geçerliği olduğuna inandırmayı, ondan başka gerçek, geçerli bir görüş tanımamayı önerir. Üstelik bütün yeryüzü Türkler'inin birleşmelerini, büyük bir Türkistan kurulmasını özler. Kimi yerde soya (ırka), kimi yerde faşizme kayan, son dönemlerde dine bağlı çevreleri de çatısı altında toplamak, MSP yandaşlarını avlamak için şeriata yatkın bir yönetim düzenini benimsemiştir. Bu üç kuruluşun yukarda çok kısa olarak özetlenen düşüncelerini yayımladıkları yapıtlarından öğreniyoruz açıkça. Burada kendi düşüncelerimizi, onlarla ilgili kanılarımızı söylemiyoruz, dayanağımız onların yazılarının toplanıp basıldığı kitaplardır.

Birbirinin tabandan tavana değin karşıtı, uyuşmazı olan bu üç sağ kuruluşun biraraya gelmesiyle kargaşanın tırmandığını, kan dökmenin hızla yayıldığını, daha acımasız bir niteliğe büründüğünü Demirel'in işbaşına geçtiği altı ay içinde 1500'ü aşkın yurttaşın öldürülmesinden, çoğunun suçlularının yakalanmayışından anlıyoruz. Oysa sol kesimden olan suçluların çoğu kısa sürede yakalanıyor, sağ kesimden olanlar ise bilinmeyen bir nedenle yakalanamıyor bir türlü. Toplum sarsıntılarının bu üç sağ kuruluşun yönetimi ele geçirişleriyle, az da olsa, bir ilişkinin bulunduğunu anlamamak biraz yavanlık, us bakımından sığlıktır düpedüz. Peki bu üç çelişik kuruluşu yanyana getiren, bunca yaşam sıkıntılarına, geçim darlıklarına, eder artışlarına, yokluklara, kan dökmelere karşın birbirinden ayırmayan, birbirine kene gibi yapıştıran etken nedir? İşte toplum sarsıntılarının kaynağına giden yolu aydınlatacak ışık bu sorunun karşılığındadır.

Bu üç çelişik, tutarsız kuruluşun yetkilileri, önderleri seçim konuşmalarına birbirine en ağır, en utanç verici, en yüz kızartıcı bir dille sövmeye başlar, işi aile namusunu yıkacak aşırılığa vardırmaktan çekinmezler. Gizli gizli adam kandırmalar, satın almalar sürer gider. Birbirlerini nitelerken söyledikleri sözleri toplamak büyükçe bir "Utanç Sözlüğü" oluşturmak çok ilginç bir çalışma niteliğindedir. Sözgelişi Demokratik Parti bir küskünler birliği olarak AP içinden doğdu. Karşılıklı suçlamalar, sövmeler, yermeler, söğüşmeler, ağıza alınmayacak sözcükleri yanyana getirip birbirlerini nitelemeler yıllarca sürdür. Durum Güven Partisi için de öyledir. Sonra bu ağır, bu utanç verici sözleri onlar söylememiş gibi CHP karşısında birleşirler, sarmaş dolaş olurlar, kucaklaşırlar, yılışırlar, sırıtırlar. Dönerler "politikada küs olmak yoktur" deyiverirler. Evet uygar kimseler için düşünce, inanç ayrılıklarından dolayı politikada dargınlık olmaz, ancak politikada tulumbacıları bile utandıracak bir biçimde karşılıklı konuşma da görülmemiş bizimkiler dışında, adı geçen kuruluşlar ötesinde. Dahası var bir saylav çalıyor, vurgun vuruyor birçok yüz kızartıcı olaya karışıyor. İş aydınlanınca arkadaşlarına veryansın ediyor, par-

tisinden ayrılıyor. Bir süre sonra en ağır sözleri söyleyerek ayrıldığı topluluğa karışıyor, yerin dibine batırdığı, söylenmeyecek kötü, iğrenç söz bırakmadığı parti başkanınca yeniden giriş belgesi düzenleniyor, öpülüyor, öpüyor, yalanıyor, yalıyor.

Partilerin bu tür davranışlarını onları tutan yayın araçlarında da görürüz. Tuttuğu partiyi, başkanını kötüleyerek, yererek ayrılan bir kimse, ayrıldığı kuruluşu tutan gazete yazarlarından gerekli sövgüleri, yergileri duyar. Gene ağıza alınmadık sözlerle, nitelemelerle yerin dibine batırır. Bir süre sonra eski partisine dönünce, gazetenin sövgüleri de övgüye dönüşür. Dün yerin dibine sokulana bugün başüstünde yer verilir, göklere çıkarılır. Bu konuda en açık örnek "Tercüman Gazetesi"dir. AP'den ayrılanlara, DP çatısı altında toplananlara, GP üyelerine döktürdüğü sövgüler başkalarının değil, günün birinde kendilerinin yüzlerini bile kızartacak niteliktedir. "Hergün", "Son Havadis", "Milli Gazete" ile benzeri besleme yayın araçları kendilerinden ayrılanlara sövmede bu ayrılanlar yeniden kendi topluluklarına girince onları övüp göklere çıkarmada, çağımızın eşi, örneği bulunmaz yayın araçlarıdır. Bütün bunlar kendilerini "milliyetçi", "maneviyatçı", "mukaddesatçı" diye niteleyen kimselerdir. Bunlar öylesine gözü dönmüş, öylesine aşırı tutkulara kapılmış kimselerdir ki günün birinde Peygamber yeryüzüne gelip bunlara yaptıklarının, yazdıklarının İslam dinine aykırı düştüğünü, davranışlarının yakışıksız olduğunu bir tanrı buyruğu olarak bildirse ona sövmekten çekinmezler, kuşkusuzdur bu. Sağın bütün kuruluşları, yazarları aktöre (ahlak) bakımından eş düzeydedir, ne bir adım ileri, ne bir adım geri. Onların yazıları, yapıtlarını okuyan, kuruluşlarına giren gençlerden de başka türlü bir davranış beklenemez, gene ne verilmişse onunla bağımlı olur. Sözgelişi Ordu ilinde "Fatih Lisesi"nde iki öğrenci tartışmış, okul yöneticisi olayı anlamak, soruşturmak için önce solcu öğrenciyi odasına çağırmış. Öğrenci ayakta bekliyormuş, bu sırada sağcı öğrenci elinde bıçakla içeri girip solcu öğrenciye sekiz bıçak saplayıp öldürmüş (21/6/980 günlü gazeteler). Bu olay bir okul-

da geçiyor. Tartışmaya bile dayanamayan, üstelik önceden de bıçak taşıyan bir "milliyetçi"nin arkadaşını öldürmesinde suç yalnız kendinin değildir. Okul yöneticisinin beceriksizliğinden bakana, eğitim-öğretim düzenine, onun gibi düşünen yazarlara, yayın araçlarına değin uzar bu olaydaki suç. Nitekim Sıkıyönetim yargıçlıklarından birinde, yargılanan çocuk yaştaki bir gencin: "Benim gibi düşünmeyen kim olursa olsun öldürürüm" demedi mi övünerek? Yukarda adı geçen gazetelerin, özellikle "Tercüman"ın en ilkel aktöre kurallarına uyamayan bir yazarı bu olay karşısında, birkaç kişiyi öldürdüğünü soğukkanlılıkla söyleyen bu genç için: "Adam öldürdüğü bile belli değil, bakalım suçu o mu işledi?" diye yazmıştı açıkça. Evet suçu o genç işlememişti, onu öyle ilkel bir davranışa iten ülküdaşı yazarlar, gazeteler işlemişti. Neylersin yasalarımızda suç eyleme geçene yüklenir, onu düşünce bakımından öyle yetiştirenlere değil. Bir ülkede gencin biri çıkar da "benim gibi düşünmeyenleri öldürürüm" derse, orada kargaşayı suçlu olarak yakalananlarda değil, daha gerilerde, onları yetiştirenlerde, etkileyenlerde, tutanlarda aramak gerekir. Gerçek suçlu yakalanan değil, onu etkileyendir, savunandır. Tercüman Gazetesi'nin bu yazarının babası da "Şeyh Said İsyanı"nda asılmıştı.

Gençler, inanmış, içtenlikle kendilerine aşılanmak istenen düşünceleri benimsemiş olabilirler. Gözlerini kırpmadan öldürüp öldüklerine göre onları ardınca sürükleyen inancın öyle pek sığ, yavan olmadığı kanısı egemendir onlarda. Ancak canlarını dişlerine takarak benimsedikleri bu inancın arkasında ne var, bu inanç kişiye nerelere değin götürebilir, inanç kime ne sağlar? Bu ardarda dizilen soruların karşılığını bulacak durumu yoktur gençlerin, yukarda adı geçen yayın araçlarının etkisinde kalanların. Sağ solu, sol sağı istemiyor, birtakım çevreler de bundan aşırı çıkar sağlıyor, kendini seçtiriyor, saylav, bakan oluyor, ereğine ulaşıyor. Peki gençler ne oluyor, ne kazanıyorlar soran, düşünen var mı, yok. İmdi bunu bir soru biçiminde ortaya atarak gençlere soralım: niçin, kimin için ölüyor, öldürüyorsunuz? Bu soruya gerçek karşılığı bulabilseler

kargaşa, sarsıntı durur. Bulamadıklarından, değişik yorumlara, aldatıcı açıklamalara başvurduklarından olumlu sonuç alınamıyor. Sağcılara sorsanız, Türklük için, Müslümanlık için, "Büyük Türkistan" için, Komünizm denen yıkımdan korunmak için gibi karşılıklar verecekler. Solculara sorsanız sömürüden, baskıdan, uşaklıktan, başkalarının egemenliğinden, soyulmaktan, sürünmekten kurtulmak için, ulusun mutluluğu için, emeğin değerini bilmek bildirmek için diyecekler. İki topluluk da daha başka savlar ileri sürecekler besbelli, bunlarla bitmeyecek iş. Şimdi karşı soruyu soralım ikisine birden: Peki yurdumuzun insanlarını, halkımızı yeterince tanıyor musunuz? Ne istediğini biliyor musunuz? Ulusumuz sizden yana mıdır? Ulusun içinde sizi anlayan, bilen, onaylayan kesimin sayısı ne olabilir, niceliği nedir? Bu soruların da inandırıcı, yeterli, gerçekçi bir karşılığı yoktur. Sağcının kurtarmak istediği Anadolu işin özünü öğrenirse sağcıdan yana değildir. Gidin bir bir, ev ev dolaşın Anadolu'yu bakın "Türkistan" için savaşacak kaç kişi bulabilirsiniz. "Benim gibi düşünmeyeni öldürürüm" sözlerini kaç kişiye onaylatabilirsiniz. Turan, Bozkurt, Göktürk, Alparslan, Mete gibi adlar Anadolu insanının belleğinde bile yoktur. Bu tür adlar ancak illerde, okumuşlar arasında geçerlidir. Milliyetçilik, şeriat, Türkçülük, Turancılık gibi sözlerin Anadolu köylüsünün sözlüğünde yeri yoktur, anlamı yoktur. Bunlar, daha çok illerde, biraz varlıklı çevrelerde, başkalarını sömürmeyi bilen, buna olanak arayan yörelerde geçerlidir. Kendilerine "kurtarıcı" adı takanların kurtarmak istediklerini onlar tanımıyor, anlamıyor bile. Gidin bir Anadolu köyüne, politikacıların yozlaştırmadığı, kargaşa sokamadığı bir yöreye, sorun, "benim gibi düşünmeyeni öldürürüm" diyen tek kişi bulamazsınız. İnancından, düşüncesinden dolayı birbirinin kanına susamış konışu göremezsiniz. Alevi-Sünni çekişmesini, kırgınlığını yaratan halk değil okumuşlar, çıkarcılar, oy avcıları gibi yaratıklardır. Alevi-Sünni çekişmesini köyden ile indirerek sağcı-solcu vuruşmasına dönüştüren de gene bu aşağılık politikacılardır kuşkusuz. Ülkemizde tedirginlik nerde varsa, namus denen değer nerede yozlaştırılmışsa oraya politikacı girmiştir kesinlikle.

Yukarda geçen "aşağılık politikacı" nitelemesi bütün politikacılar için geçerli değildir. Daha önce açıklanan "politikanın yozlaştırılması"nda etkin olanlar anlatılmak isteniyor. "Aşağılık politikacı" bütün eylemlerinde, davranışlarında kendini gizleyen, gerçeği kolayca saptıran, olduğundan başka türlü davranan, kötü düşünüp iyi görünmek isteyen, kendi çıkarını ulusun, toplumun yararı gibi gösteren, ulusun varlığını kendisinin görevde, yetkili yerde bulunmasıyla bağlantılı sayan, bunu bile gizleyen kimsedir. 12 Mart döneminde görevini yansız değil de kendine karşı olanları ezmek anlamında uygulayan, sonra AP çatısı altında toplananlar, "aşağılık politikacı"nın en açık seçik örnekleridir. Ülkede sağ-sol çatışmasını hızlandıran da onların tutumlarıdır. Buna başka örnek de verebiliriz: 1958 yıllarında Trabzon valisi olan bir kişi daha önce CHP saylav adayıydı, kazanamayınca DP'ye girdi, ödül olarak da valilikle görevlendirildi. Trabzon'a gelip işe başlar başlamaz CHP, DP yanlısı köyleri, ilçeleri saptadı. Köylere su getirtmek, yol, köprü yaptırtmak için devlet boru, demir, çimento yardımı yapıyordu. Vali CHP yanlısı köyler için gelen yardımları, gereği olmadan, DP yanlısı köylere verdi. Bu yardımlar arasında camiler için ayrılanı da vardı, onda bile kendi partisini korudu. Trabzon yörelerinde büyük tedirginlik yarattı. Sözgelişi Maçka ilçesi camii için gelen demirleri, çimentoyu bile vermedi. 27 Mayıs'tan sonra yaptıklarının kendisinden sorulacağı kuşkusuna kapıldı, deli gibi oldu, sonra bir yanına inme indi. Oysa bu vali Trabzon'da bütün bıçkınları, kaçakçıları, başıboşları, vurguncuları çevresinde toplar Meryemana, Hamsiköy yörelerine gezmeye gider, koyun çevirtir (kestirip bütün olarak pişirtir), içki içirtir, gece yarılarına değin silah attırır, atar eğlenirdi. Bütün kaçakçılara mermi, silah sağlayan oydu, 27 Mayıs'ta ordudan ayrılan, emekliye çıkarılan bir albay da, onun yerine geldikten sonra, 1963 yılında ondan geri kalmadı. O da mermi kaçakçılarıyla, silah kaçakçılarıyla, yörenin ağa bozuntularıyla sıkı ilişkiler kurdu. Bir gece, il jandarmasının mermi açığını kapamak düşüncesiyle, Maçka'da, bizim evin karşısında kaçakçılarla ça-

tışmaya girişilmiş gibi göstererek havaya ateş açtırdı, epey mermi tükettirdi. Sonra bir tutanak düzenlenerek daha önce AP bıçkınlarına satılan mermilerden doğan açık giderildi. Bu durumu o yıl İçişleri Bakanlığı'na, Başbakanlığa bir dilekçeyle bildirmiş, gerekli işlemin yapılmasını istemiştim. Dilekçe dönüp dolaşıp valiye geldi, vali benimle görüşüp gazdağı vermek için Maçka kaymakamına "ne biçim adamdır, konuşulacak bir kimse midir?" türündün sorular sorup açıklama istedi. Sözün kısası benimle bir türlü görüşemedi, bu girişimini de başka bir dilekçeyle İnönü'ye (Başbakandı o dönem) bildirdim. Valinin sesi bir daha çıkmadı. Bir süre sonra bu kişi Bursa, daha sonra İstanbul valisi, daha sonra da AP saylavı, bakan oluverdi, yaptıklarının ödülünü aldı.

Bunlara benzer bir olay da Bitlis ilinde geçmişti. Orada Emniyet Müdürlüğü'nde görevli bir kişi, bir gece eşi görevde bulunmayan bir assubayın evine baskın yapıp karısıyla sevişti. Olay savcılığa, yargıçlığa yansıdır. Duruşma sonunda üç yıl (öyle sanıyorum) ceza giydi, bir süre yattı, Ecevit hükümetinin çıkardığı "af"tan yararlanarak, AP işbaşına gelince, yeniden görev aldı. Daha sonra AP çatısının altına girdi, "yuvaya yerleşti", şimdi AP'de namus, şeref, vatan, millet, komünist, solcu sözlerini ağzından düşürmeyen bir saylavdır.

Bu örnekleri vermemizin nedeni ülkemizde düzeni sağlamakla kendilerini yetkili, görevli sayan "milliyetçi", "mukaddesatçı", "maneviyatçı" takımının ne gibi namus, şeref aşamalarından geçtiklerini, bozulduğu söylenen "ahlakı" kimlerin düzeltmeye kalktıklarını, "nurlu ufuklara" kimlerle koştuğumuzu göstermektir. Görevini kötüye kullananların, kendilerini güven altına almak için, uygun gördükleri bir sığınakta toplanmaları, oradan kendi içyüzlerini bilenlere saldırmaları, suçsuzu suçlu göstererek kendilerini gizlemeleri, ulusun ilgisini başka bir olaya çevirmeleri olağandır ülkemizde. Bu sığınağın da AP gibi "milliyetçi", MHP gibi "ülkücü, turancı", MSP gibi "maneviyatçı, mukaddesatçı" kuruluştan biri olacağını kör görür, sağır duyar. Kimlerin karanlık bir geçmişi olduğunu, ne gibi işlere karıştıklarını günlük gazete yazılarından öğreniyoruz.

İmdi böylesi kimselerle toplum sarsıntılarının, kargaşanın, vurgunun, soygunun önlenme olanağı var mı? Yoktur besbeli, bunu da ülkeyi mutluluğa kavuşturacağız diyerek halkı kandırıp yönetimi ele geçirenlerin kargaşayı, kan dökülmesini, soygunları, kaçakçılıkları büsbütün arttırdıklarından anlıyoruz açıkça. Bütün bunların arkasında saklanan toplumun yapısını bilmemek, hangi olaylara elverişli bir nitelik taşıdığını anlayacak durumda olmamaktır. Halkı oyalayarak, kandırarak seçimi kazanmanın, yönetimi ele geçirmenin bir yarar sağlamadığı, söz vermenin, kolay verilen sözü yerine getirmenin çok güç olduğunu otuz yıllık çok partili yaşam denemelerinden öğreniyoruz açıkça. Toplumumuz kendini oluşturan bireyleri, onların başarı gücünü, yönetme yeteneğini tanımıyor yeterince. Kolay kanıyor, kolay inanıyor, araştırmaya, konuyu didik didik etmeye gerek duymadan güveniyor, yapılan kötülükleri çok kısa bir süre içinde unutuyor. Onun bu özelliği de çıkarcıların, sömürücülerin işine geliyor. Halkımız bir "umut varlığı"dır. Yıllardır verilen sözlerin, içilen andların boşa çıktığını görmüş, gene unutmuş, gene umutlara bağlanmış. Dilimizde "umut varlıktan ileridir" diye bir atasözü vardır, işte ulusumuzun en ilginç niteliği bu sözde dilegelmiştir. İnsanlarımızda "yapan yaşar", "yaratan başarır" yerine "uman yaşar" geçmiştir; yaşama ilkemiz budur artık. Çektiğimiz sıkıntılar, yaşadığımız üzücü, kanlı olaylar bu boş umutlardan kaynaklanmaktadır. Oysa biz, gözümüzün önünde yüzlercesinin boşa çıktığını gördüğümüz, içerksiz umutlardan bir türlü kurtulamıyoruz. Umudun arkasından, verilen sözün ardından olayların en acısı, en kanlısı, durumların en korkuncu, en üzücüsü geliyor birdenbire biz gene umuyoruz. Yeryüzünde bizim ulusumuz gibi umutla yaşayan, bütün umutlarının boşa çıkmasına karşılık, gene umuttan geçemeyen bir ulus daha yoktur.

Ulusumuzun böyle olmasının birçok nedeni vardır besbelli. Ancak bu nedenler arasında en etkili dindir dersek gerçeğe aykırı düşmez. Anadolu insanının bağlandığı İslam dini bu yeryüzü yaşamını gelip geçici, öteevreni (ahreti) kalıcı sayar. Gerçek mutluluk burada değil oradadır. Tanrıya inanan bir kimse,

önce İslam dininin koşullarını, buyruklarını yerine getirmeli, sonra bunların karşılığını beklemeli, "ummalı". İşte bütün sorun bu "ummalı" sözcüğünde düğümleniyor. Din bize yapın, sonra "umun" diyor. Yüzyıllar boyunca sürüp gelen bu yaşama anlayışının insanlara ne türden bir eğitim bilinci aşıladığını anlamak için bilgin olmak gerekmez. Nitekim çalışırken bile beklenen sonuç dinin, tanrının istemine bırakılır. Bir işin sonucunu beklerken "Allah büyüktür" deriz, bunun ardından "Allah kerimdir" gelir. Bu iki deyimin anlamı bütün işler, bütün umutlar tanrı istemine bağlıdır demektir. Yurttaş seçim döneminde oyunu kullanırken belli anlayış ilkelerine, yaşama görüşüne değil umuda dayanır. "Ötekileri çok denedik bir de bu partiyi deneyelim bakalım ne çıkar" der halkımız. Bu da bir umuttur. Ulus yönetiminin özünü, niteliğini bilmeyişin, bütün mutluluklan, sıkıntılardan, acılardan kurtulmayı oy verilen, seçilen yeni yöneticinin kişiliğinde aramak umudun en açık seçiğidir. Oysa ülke mutluluğunu denenecek yöneticinin kişiliğinde değil, verdiği sözlerin, seçim döneminde oy toplamak için söylediklerinin yerine getirilip getirilmeme olanağının varlığında aranmalı. Ulus yeterince eğitilmiş olsa, çağının gidişini, toplumunun yapısını, olanaklarını bilse söylenenlere kanmaz, verilen sözlere aldanmaz. Seçimi kazanan kuruluş işbaşına gelince verdiği sözlerin, yaparım dediklerinin ne denli boş, güç, olanaksız olduğunu anlıyor. Seçmene verdiği umudun boşa çıkacağını görünce yeni bir umut kapısı arıyor, yeni kandırmaca yöntemi denemeye koyuluyor. Bunu da bulmakta güçlük çekmiyor: "Ülkeyi mutlu kılacağız, bütün söylediklerimizi bir bir yerine getireceğiz, ancak karşımızdakiler (muhalefet) bırakmıyor. Öyleyse ey sevgili seçmen sen onu da ortadan kaldır. Meclis'te bizden başka kimse kalmasın." İşte yıllardır sağ kanattan dinlediğimiz tekerleme budur, "yapmak istiyoruz, yaptırmıyorlar, başarmak istiyoruz engelliyorlar." Oysa görevleri kötüye kullanmada, vurgunda, kaçakçılıkta, devlet kurumlarını yandaşlara arpalık yapmakta, kendi adamlarından başka kimseye görev vermemede, yeğen, yakın kayırmada, daha bunlar gibi nice yasadışı işte engel mengel dinlemiyorlar, bütün is-

tediklerini yapabiliyorlar, iş ulus yararına, kamu çıkarına geldi mi engeller saymakla bitmiyor. Bunlar da gelecek seçimde açılması istenen yeni bir umut kapısı içindir besbelli. Ancak halkımız bunu da bilmiyor, bilemiyor, umuyor, umuyor...

IX

Sorumlular, özellikle yönetimi elinde bulunduran sağ kanattakiler, düzenin sağlıklı olmasını, kargaşanın durmasını yürürlükte bulunan Anayasa'nın değiştirilmesinde buluyorlar. Onlara göre Anayasa hükümeti bağlıyor, çalışmalarını, uygulamalarını engelliyor. Bu nedenle değiştirilmeli, işbaşında bulunanların diledikleri biçime sokulmalıdır. Oysa, bunlar, bu görevliler görevde bulundukları süre içinde Anayasa'yı olduğu gibi uygulamaktan kaçınmışlar, nerdeyse bütün işlemlerini, eylemlerini Anayasa'ya aykırı bir doğrultuda yürütmüşlerdir. Onların istedikleri Anayasa'nın değiştirilmesinden çok kendilerine yaşamları boyunca çıkar ortamı, sömürü alanı yaratacak bir olanak sağlamaktır. Anayasa değişikliği isteğinin arkasında AP çatısı altında toplanan, ona alttan egemen olan eski DP yandaşlarının 27 Mayıs Devrimi'nden öç alma özlemi yatmaktadır. Nitekim Demirel, MBK üyeleri için: "Üç yüz bir kişiyi bulduğum gün siz burada olmayacaksınız" diyerek dudaklarının arasında yıllardır ıslanan samanı dışarı atıvermiştir.

Gerçekte kargaşanın kaynağı Anayasa, onun ülke koşulları karşısında yetersiz oluşu değildir. Kargaşanın toplum sarsıntılarından, bu sarsıntıların da nelerden kaynaklandığını yukarda gördük. Burada sağ kanat topluluğunun özlemini çektikleri başka, sinsi bir düşünce vardır. O da ülkede tek parti egemenliğine dayalı bir yönetime kapı açmaktır. Sağcılar, ülkemiz insanlarının geleneklerine, inançlarına bağlılıklarını, bu bağlılığı bir sömürü aracı yapmanın kolaylığını, duygu sömürücülüğünü çok iyi biliyorlar. Bu nedenle ulusu kandırıp ilk genel seçimde çoğunluğu sağlayacaklarına kesinlikle inanıyorlar. Anayasa'ya sataşmaları, onun bir engel olarak gö-

rülmesi bu özlemlerin gerçekleşmesine yatkın olmadığındandır. Anayasa yetersizdir diyenler yıllardır Anayasa'nın öngördüğü Danıştay Kararları'nı uygulamaktan kaçınmakta, ona karşı çıkmakta, ülkeyi babalarından kalma özel bir arpalık gibi kullanma yolunu aramaktadırlar. Anayasa'yı değiştirmekle, onun değiştirilmesini isteyenlerin yönetim anlayışında, görev duygusunda bir değişiklik, bir çağdaşlaşma olacak mı? Olmayacak besbelli bu. Düşünce özgürlüklerinin baltalanması, eleştirilerin susturulması, baskının yasallaşması, çağdışı olmanın daha sağlam temellere dayanması yolunda girişimler gelecek istenen değişikliğin arkasından.

Bir de Anayasa'yı değiştirmek isteyenlerin ülkeyi ne duruma soktuklarını, bütün yurttaşlarımızı hangi ağır yükün beklediğini görelim. Yürürlükte olan Anayasa'yı beğenmeyen, ancak onun ilkelerine göre seçilip yönetimi ele geçiren, sıkışınca özgürlükten, demokrasiden sözederek istemediği Anayasa'ya sığınan ikiyüzlü yöneticilerin, "milliyet" üreticilerinin ülkemizi, geleceğimizi 25 milyar dolar borca soktuklarını gene onların konuşmalarından, Demirel'in açıklamalarından öğreniyoruz (11-23 Haziran arası radyo konuşmaları). Biraz düşünelim. Ülkemizde 50 milyon insan var diyelim. Kişi başına 500 dolar borç düşüyor. Bu 40.000 TL. eder, en azından. Demek her bebek 40.000 TL. bir borçla geliyor yeryüzüne. Peki ülkeye yüklenen bu borçtan yararlanma olanağına iş gelince yurttaşa böyle bir para düşüyor mu? Bu borcu yurttaşlar ödeyecek. Ödemeleri için vergiler yükseltilecek, satın alınan bütün nesnelerin, gereçlerin değeri yükselecek, sözün kısası yurttaş ekmeğinden, suyundan, giyeceğinden kesecek borç ödeyecek, ödediği borçtan da yararlanamayacak.

Oysa yöneticiler buna da bir kılıf buluyorlar, diyorlar ki: alınan borç yatırımlara gidiyor, ülkede baraj, fabrika yapıyoruz, üretim alanlarını genişletiyoruz, ülkenin kalkınmasını, yurttaşların mutlu bir yaşam sürmelerini istiyoruz, çalışıyoruz. İlk bakışta doğru gibi görülen bu karşılık çok yanlış, çok aldatıcıdır. Yapılan fabrikalar, yatırımlar belli illerdedir (İstanbul, İzmir, Adana, Ankara, Bursa ile benzeri varlıklı yerler).

Peki bu üretim alanları, bu kurumlar kimlerin ellerindedir? Şimdi de bu sorunun karşılığını arayalım biraz. Uzağa gitmenin gereği yok, MHP Genel Başkanı Türkeş'in dilinden düşürmediği "devlet kurumları daha iyice solculardan temizlenmemiş, kimi yerlerde solcu görevliler vardır" sözleri bunun karşılığıdır. Bütün yurttaşların, solcusunun, sağcısının ödemekle yükümlü olduğu bir borçla yapılan kurumlarda, üretim alanlarında yalnız sağcılar, "milliyetçiler" iş bulacak, çıkar sağlayacak, geçim olanağı bulacak. Yatırım alanlarının mutlu azınlığın yaşadığı ellerde olduğunu, bu çalışmanın başında, söylemiştik. Burada yatırımın yarattığı borç karşısında ondan aşırı oranda yararlananların çok az bir ödeme yükünü taşıdıkları sözkonusudur. Ulusun bunu bilecek durumu yoktur, o yalnız kendine söylenene, aktarılana inanacak niteliktedir, ondan beklenen, istenen de odur. İşte ulusun bu konularda uysal oluşu, yöneticilerin yapıp ettiklerini bilemeyişi yeni bir sorun çıkarıyor ortaya: Yöneticilerin yaptıklarıyla söylediklerinin birbirini tutmadığı, din, inanç, "vatan, millet, maneviyat, mukaddesat" gibi geçerli kavramlarla oyalandığı, aldatıldığı, sömürüldüğü gerçeğini açıklamak. Ulusu ülkenin temel sorunları konusunda uyarmak, aydınlatmak. Peki bunları kim yapacak, bu görevi yerine kim getirecek?

Kargaşanın, toplum sarsıntılarının nedenlerinden biri de yukarki soruya verilmesi gereken karşılıktadır. İşbaşında bulunanlar, özellikle sömürü düzenini sürdürme olanağını ulusun yapıp edilenleri bilemeyişinde bulanlar, bu sorunun çözümü karşısında görülmemiş suçlamalara, karaçalmalara, insanlıkla bağdaşmayan yollara başvururlar, vurmuşlardır da. Bu suçlamaların başında hepimizce çok iyi bilinen "komünizm" gelir. Ulusunu aydınlatmak, ulusal gelirden eşit pay almak, sömürüyü, soygunu, çıkarı önlemek isteyen kim varsa, ister yerli, ister yabancı "komünist" olur çıkar. Öyle durumlar olur ki ne suçlayan, ne de suçlanan "komünizm"in ne olduğunu bilir. Daha sonra "dinsiz", "kâfir", "Maocu" türünden nitelemeler yaygınlık kazanır. Oysa bunları söyleyenler, bir suçlama aracı olarak kullananlar arasında öyle okumuşlar, ünlü Prof.lar ta-

nınz ki Marks, Lenin, Mao ile onların yolunda gidenlerin yalnız adlarını duymuşlardır gazetelerde. Kur'an'ın yasakladığı, ağır suç saydığı işleri yaparak İslam dinini savunanların tutumu da böyledir ülkemizde.

Bu suçlamaların arkasından suçlananlarla suçlayanları tutanların savaşı gelir. Kargaşa denen olay da böyle başlar, başladı. İş gençlere kalır artık. Suçlayanların beslemeleri duvarlara: "Komünistler Mosskova'ya, kana kan intikam, Lenin'in piçleri, Mao'nun veletleri size bu ülkede yaşama yok, burası size mezar olacak. ÜGD, BÜD, ÜYD, MHP, AKINCILAR, AK-GENÇ..." Bunları yazanların hepsi öğrenci değildir. Kimi başıboş, işsiz. kimi hırsız, kimi değişik suçlardan dolayı içeri girip çıkmış bıçkındır. İşine geldiği gibi görünür, sağ örgütlerden birinin üyesi, yandaşı geçinir, soyar, vurur, kırar, çalar. Bütün bunları da İslam dini adına, milliyetçilik-Türkçülük adına, tanrı adına, "Müslüman Türkiye" adına sözün kısası işbaşında bulunup bunları yapmalarına yardımcı olanlar, gözyumanlar adına yaparlar. Kimi yerde güvenlik görevlileriyle ortak olur, özellikle "milliyetçi polisle", kimi yerde varlıklı koruyuculara sığınır, "davadan döndüğünü" anlayınca da canına okur, suçu solculara yükler. Neden yüklemesin, "bana sağcılar suç işliyor dedirtemezsiniz" diyebilen çağdışı bir anlayışın çöreklendiği baş gibi koruyucusu, arkası varken...

X

Toplum sarsıntılarının yönetim bozukluğundan, üretim-tüketim dengesizliğinden, sorumluların sorumsuzluğundan, çıkar tutkusunun ulus sevgisine üstün geldiğinden, halkımızın yeterince aydınlanmış olmayışından, benzeri toplum sorunlarından kaynaklandığını bir daha ssöyleyelim burada. Aşırı sağ partilerin, onlara bağlı gençlik kuruluşlarının ne olduğunu bilmedikleri, bilemedikleri, ancak kulaktan dolma boş sözlerle, kandırmacalarla, çıkarcıların ellerinde birer sömürü aracı olarak kullanıldıkları, kendilerine "milliyetçi" adı takılan gençlerin

bütün sol akımları komünist, düşman, daha ileri giderek "vatan haini" saymalarını da söylediklerimize ekleyelim. Bu sağcı, sözde "milliyetçi" gençler çağın gidişini, çağdaş sorunları bilmeyen, yalnız buyruğu altına girdikleri kimselerin sözlerine bilinçsizce inanan, bağlanan yurttaşlarımızdır. Bunlar savundukları görüşün yaratacağı yıkım şöyle dursun, uğrunda ölmeyi büyük bir erdem saydıkları İslam dinini de bilmiyorlar. Bu kandırılmış, eyleme itilmiş gençlerin davranışları, gereksiz saldırıları toplum sarsıntılarının en belirgin görünüşüdür.

Ülkemizde saldırı, kan dökme olayları MHP ile başlamış, AP'nin onu koruyucu kanatları altına almasıyla büsbütün hızlanmıştır. Nitekim, kendisine "Başbuğ" diye ad takılan Türkeş'in bütün konuşmalarında uygarlığa karşıt bir içerik vardır. Uygar bir kimsede bulunması gereken ağırbaşlılık, olgunluk, hoşgörü onda yoktur. "Gökkubbeyi başlarına yıkarız", "kan kustururuz", "ezeriz", "bozkurtlarım", "komonizmi (bu sözcüğü böyle söylüyor) bir kaşık suda boğacağız, ona yurdumuzda yaşama olanağı tanımayacağız", "MHP'ni kapacak olanın alnını karışlarım" gibi ilkel toplumlarda görülen kabadayılıklar Türkeş'in gazetelere yansıyan konuşmalarında geçmektedir. Bunlardan, CHP'ni bütün konuşmalarında kan düşmanı olarak niteleyen sözlerinden kargaşaya ancak görünüşte karşı olduğu içinden başka türlü düşündüğü anlaşılmaktadır. Kanlı eylemlere girişen aşırı solcuların belli bir partinin çatısı altında toplandıklarını kesinlikle bilmiyoruz. Onları koruyan, onlara yardımcı olan büyük bir parti de yoktur. Ancak aşırı sağın, özellikle ÜGD, BÜD, ÜYD ile benzeri kuruluşların MHP'ni tuttuklarını tutuklanan, çok ağır cezalara çarptırılan suçluların duruşmalarda tutanaklara geçen açıklamalarından öğreniyoruz. Bu genç suçlular düşüncelerini, bağlandıkları ülküyü, onu yaymaya çalışan partinin MHP olduğunu açıkça, çekinmeden, kimi yerde de övünerek söylüyorlar. CHP ya da AP çatısı altında aşırı eylemlere karışmış, kan dökmüş, banka soymuş, yol kesmiş, sarsıcı olaylara karışmış, kargaşa çıkarmış kimseyi bilmiyoruz. Elimizde bulunan yazılı belgelere, duruşma tutanaklarına göre aşırı solun partisi yok, aşırı sağın var derken başlıca dayanağımız içinde yaşadığımız olaylardır.

İmdi toplum sarsıntılarını başka kaynaklarda, başka olaylarda aramanın gereği yoktur. Olayların kaynaklarını bulmak için belli kuruluşların üzerine gitme gereği vardır. Sorumluların, yetkililerin yapacakları iş bu iki gerekim arasında kalanı, gizlenen, yerine göre biçim değiştiren olaya ışık tutmaktır. Bu ışık ne denli erken yakılırsa aydınlatacağı alan da o oranda geniş olur. Yoksa günlerin akışı içinde olayların durmasını, kargaşanın sinmesini beklemek yarar değil yıkım getirir. Baskı yönetiminin özlemini çeken, kendileri gibi düşünmeyenleri öldürmeyi yiğitlik, büyüklük, öldürürken ölmeyi "şehidlik" diye niteleyen belli kuruluşlar, gizli örgütler, sözün kısası aşırı sağ gittikçe güçlenmekte, alanını genişletmektedir. Konu bir eğitim-öğretim sorunu olmaktan, öğütle, ödülle yatıştırılacak durumdan çıkmıştır. Genellikle aşırı sağın işlediği ağır suçlarda, olay yerinde bırakılan yazı, ya da bir yerden telefon edilerek söylenen söz, gönderilen bir mektup, bize konunun "din" üzerinde yoğunlaştığını gösteriyor. Bu kanıtlara bakılırsa aşırı sağ için "komünist, Alevi, CHP, bütün sol eğilimli partiler" dinsizdir, dinsizlerin öldürülmeleri de İslam dininin özü gereğidir. MHP başlangıçta Asya Türkleri'nin üstünlüğünü, Asya Türk uygarlıklarını savunan, şeriatla pek sıkı olmayan bir kuruluştu. Türkeş hacı olduktan sonra bu kuruluşun birer yan örgütü olduğu en kolayı duvar yazılarından anlaşılan öğrenci dernekleri (Ülkü Ocakları ile benzerleri) birdenbire yön değiştirip Müslümanlığın da koyu savunucusu kesildiler. Bu tutum, dini tekelinde bulundurup seçmeni böylelikle kendi yanına çekmek isteyen, MSP'ne bir tepkiydi, onun tabanını çalmak içindi. Daha sonraları bir savunma, kendinden olmayanlara saldırı, yaşama olanağı tanımama eylemine dönüştü. Artık duvar yazılarının, özellikle "ülkücü andı"nın şeriatla Türkçülüğü, milliyetçiliği bağdaştırıcı nitelikte olduğunu görmekteyiz. Bu yazıların altına da MHP, ÜGD, BÜP yazılıyor açıkça. Bu durumda toplum sarsıntılarına başka kaynak aramanın bir oyalama, kandırmaca olduğu bellidir. Oysa, zamanın akışı içinde kandıranın kandırıldığı çok görülmüştür.

Ülkemizde ortaya çıkan, bütün ulusu yıllardır tedirgin eden,

bu durumda daha yıllarca edeceği de anlaşılan kargaşanın, sarsıntıların gene toplumdan kaynaklandığı besbellidir. Toplumumuzun yapısı, yöneticilerin tutumları, "devlet adamı" değil de "parti adamı" olmaları, bu iki niteliği birbirinden ayırabilecek olgunluğa ulaşamamaları kargaşaya, sarsıntıya çok elverişlidir. Buna İslam dininin iyi bilinmeyişinden kaynaklanan yanlış yorumları, şu çağı çoktan geçmiş, değeri kalmamış "şehidlik", "iman-küfür" kavramlarını da ekleyelim. Ülkemizde, geri kalmış toplumlara özgü olan inançlar, düşünceler, gelenekler yürürlüktedir, yaygın. Bunlar öğretim-eğitim kurumlarını, öteki devlet kuruluşlarını bile egemenliği altına almıştır. Kim ne derse desin ülkemizde düşünce özgürlüğünü öngören, ona değer veren bir "demokrasi" yoktur. Bunun olmayışını da ulus yöneticilerinin yalanlı dolanlı konuşmalarından değil, yasaların uygulanışından, kimi partilere kurulma, kurma yetkisi tanınmayışından anlıyoruz. Sözgelişi yıllardır en yetkili ağızlardan bile dinleye dinleye bıktığımız, "Anayasa sosyalizme kapalıdır, Anayasa komünizme kapalıdır" gevelemeleri, bunlara koşut olarak kitap toplamalar, dergi, gazete yakmalar ülkemizde "demokrasi"nin bir kavramdan öteye geçemediğini gösteriyor.

Yönetimi elinde bulunduranlar, onlara yardımcı olanlar, bugün ortada duran devleti değil de, kendi tasarladıkları, şimdilik var olmayan bir devleti gerçek sayıyorlar. Tasarlananı var olanın yerine koyuyorlar. Sözgelişi, Türkeş sık sık "devlet kurumlarında aşırı solcular, komünistler vardır, onlar temizlenmeli" diyor. Bugünkü devletimizin yapısı, Anayasa'sı böyle bir girişime elverişli değildir. "Demokrasi"lerde kimseyi inancından, politika anlayışından dolayı işsiz, aç, susuz bırakamazsın. Böyle bir girişim ancak "faşist" yönetimlerde geçerlidir. AP yönetimi ele alınca ilkokuldan başlayıp en yüksek kurumlara değin bütün görevlileri egemenliği altında tutmak için gereksiz atamalar, yer değiştirmeler, görevden uzaklaştırmalar, baskılar yapmaktan çekinmiyor, kendi gibi düşünmeyenleri boyuna tedirgin ediyor. Bu tutumun "demokrasi"yle ilgisi yoktur, bu "Faşizm"in başka bir yöntemidir.

Hangi "demokrasi"de inancından, düşüncesinden dolayı yurttaşın ekmeğiyle oynamak vardır?

Yöneticiler boyuna "devlet tahrib ediliyor solcularca" diyorlar. Oysa devlet onların elinde, ortada bir "tahrip" olayı varsa sorumlusu kendileri değil midir? Bütün devlet kurumlarını, siyasal bakımdan, tek bir düşünce odağında toplama olanağı yoktur. Devlet kurumları parti başkanlarının düşüncelerine değil yasalara, Anayasa ilkelerine göre kurulur, yönetilir. Bizim ülkemizde bu anlayış doğmamıştır, yoktur. Devlet denince yönetimi elinde bulunduran partinin tutumu, özel çıkarı anlaşılıyor, böyle bir ortam düşünülüyor. Devlet partinin çiftliği durumuna getiriliyor. Sözgelişi 22/6/980 günlü gazetelerde AP hükümetinin kendinden olan belediyelere bir milyarı aşkın yardım ettiği bildiriliyor. Kendinden olmayan belediyelere önem vermiyor. Oysa o belediyelere yapılan yardım yalnız AP yandaşlarından değil, bütün ulustan toplanan vergilerden oluşmuştur. Bu tutum baştaki kümetin devlet anlayışnı gösteriyor açıkça. Bölücülüğü, ikiliği kendi yaratıyor, yurttaşları devlet karşısında ben, sen, benden, senden diye ikiye ayırıyor, sonra da kargaşadan, sarsıntıdan yakınıyor. Devletin en yüksek görev aşamasında bulunan yetkili bir bakan, bir başkan çıkıyor ulu orta, "Komünizme geçit yok", "Sosyalizme bütün kapılarımız kapalıdır" diyebiliyor, sonra da ülkeyi komünistlerin, sosyalistlerin ele geçirmeye çalıştıklarını, ortalığın altını üstüne getirdiklerini, kargaşayı, sarsıntıları onların yarattıklarını ileri sürüyor. Devekuşu gibi çelişkilerden kurtulamıyor. DGM adlı kurumların kurulup komünizmi, sosyalizmi önlemesini istiyor, yıllar süren Sıkıyönetimlere başvuruyor, polislerin "milliyetçi" olmalarını diliyor, öte yandan gene Komünizmden, Sosyalizmden yakınıyor, sızlanıyor. Öyle bir "milliyetçi" hükümet düşünün ki bütün güçlü görünmek istemesine, baskılarına, uygarlıkla, insanlıkla bağdaşmayan tutumlarına, uygulamalarına karşın gene yakınıyor, yakındıklarından kurtulamıyor bir türlü. Bir yandan "Anayasamız komünizme, sosyalizme kapalıdır" diyor, bir yandan da komünizmden, sosyalizmden kurtulamıyor.

Yukarda söylenenler XX. yüzyılın bitimine yaklaşan bir ülkede, Türkiye'de geçen olaylarla ilgilidir, Aristophanes'in yapıtlarından seçilmiş bölümler değildir. Yöneticilerimizin bilemedikleri bir toplum gerçeği vardır. Bir düşünce, bir görüş karşıtını da birlikte getirir. Yönetimler, yöneticiler, anayasalar, güvenlik güçleri ne denli sağlam, yeterli, başarılı, güçlü olursa olsun bu gerçek değişmez. Yeryüzünde tek tür öğelerden kurulmuş toplum yoktur, doğanın yapısı buna aykırıdır. Bundan dolayı "milliyetçilik"in geçerli olduğu yerde karşıt görüşler de gelişme olanağı bulur. "Milli devlet, milli iktidar" sözlerinin, özlemlerinin yürürlüğe konduğu ülkede bunların karşıtı olan toplum görüşleri de yayılır. Yöneticiler, görevliler, yetkililer istesin, istemesin bu böyledir. Bunu önleme olanağı yoktur. Yalnız kendi görüşünün geçerlik kazanmasını isteyen, Anayasa'sını bütün öteki görüşlere karşı "kapalı" tutan bir ülkede kargaşa, sarsıntı yasal bir nitelik kazanır. Çağdaş uygarlık kurumlarında, devlet yönetiminde "ben deyim sen deme, ben yeyim sen yeme" kuralı geçerli değildir.

PENCERE YAYINLARI

Salman Rüşdü
JAGUAR GÜLÜŞÜ **(Nikaragua Gezi Notları)**
Victor Serge
BİR DEVRİMİN KADERİ
Solomon Volkov
TANIKLIK TUTANAĞI **(Şostakoviç'in Anıları)**
Burchard - Sonja Brentjes
İBNİ SİNA
Oral Çalışlar
ÖCALAN VE BURKAY'LA KÜRT SORUNU
Lev. N. Tolstoy
SAVAŞA KARŞI YAZILAR
Leo A. Müller
GLADİO (Soğuk Savaşın Mirası)
(Fransız Direnişçilerinin Son Mektupları)
HAYATI SEVİYORLARDI
Katharine Thomson
MOZART'IN YAPITLARINDAKİ MASONİK ÖRGÜ
Murat Tuncel
MAVİYDİ ADALET SARAYI
YARIMAĞIZ ANILAR
Şakir Bilgin
SÜRGÜNDEKİ YABANCI
Kemal Bekir
HÜCRE 1952 **(1998 Orhan Kemal Ödülü)**
Ümit Zileli
VUR EMRİ (5. Baskı)
Çetin Ağaşe
CEM ERSEVER VE JİTEM GERÇEĞİ
Der. Oguz Özügül
DOSTOYEVSKİ'NİN MİRASI
Tahir Abacı
AYNADA BİR YÜZ
Paul Wittek
OSMANLI İMPARATORLUĞUNUN DOĞUŞU
Charles Fourier
GELECEĞİN AŞK DÜNYASINDAN
Panait Istrati
SOVYETLER 1929

Victor Hugo
1793 DEVRİMİ
Sıdney Finkelstein
BESTECİ VE ULUS **(Müzikte Halk Mirası)**
Evgenia Ginzburg
ANAFORA DOĞRU
Jaques Attali
UFUKTAKİ GÖRÜNTÜLER
Mehmet Şekeroğlu
ALMAN DEMOKRATLARA MEKTUPLAR
Lu Sun
SİLAHLARA ÇAĞRI
Nikolai Bukharin
DÖNÜŞÜM DÖNEMİNİN EKONOMİSİ **(Lenin'in Kenar Notları ile)**
Anatole France
PENGUENLER ADASI
John Reed
VİVA MEKSİKA
İsmet Zeki Eyuboğlu
GÜLEN ANADOLU
ANADOLU GERÇEĞİ (Çıkacak)
ANADOLU AYDINLIĞI (Çıkacak)
DİLİN KEMİĞİ (Çıkacak)
DİLİN KAPISI (Çıkacak)
ÇAĞIMIZIN ÇEVRİNTİLERİ (Çıkacak)
TOPLUM SARSINTILARI (Çıkacak)
ANILAR

ŞİİR

İsmet Zeki Eyuboğlu
TAŞOLUĞUN BAŞINDA
KARA ZIPKALILAR DESTANI (Çıkacak)
Suna Aras
HAMUR ANA ÖLDÜ YAŞASIN KRAL
Gülbahar Kültür
SUSTUĞUN YERDE KAL
İsmet Zeki Eyuboğlu
HZ. ALİ'NİN ŞİİRLERİ

DİN KÜLTÜRÜ VE ALEVİLİK KİTAPLARI

Oral Çalışlar
HZ. ALİ MUAVİYE ÇATIŞMASI
REFAH PARTİSİ NEREDEN NEREYE
FETHULLAH GÜLEN'DEN CEMALETTİN KAPLAN'A

Battal Pehlivan
ALEVİLER VE DİYANET
ALEVİ BEKTAŞİ DÜŞÜNCESİNE GÖRE ALLAH
Mutay Öztemiz
CUMHURİYET DÖNEMİNDE DEVLETİN DİN POLİTİKALARI
Rıza Algül
ALEVİLİĞİN SOSYAL MÜCADELEDEKİ YERİ
İsmet Zeki Eyuboğlu
HZ. ALİ'NİN ŞİİRLERİ
FELSEFE AÇISINDAN 12 EYLÜL DİN, BOŞLUĞUN EGEMENLİĞİ
GELİN CANLAR SÖYLEŞELİM
İSLAMDA BÖLÜNMELER ÇELİŞMELER **(Refah Partisinin Yükselişi)**
GÜNÜMÜZDE ALEVİLİK **(Sorunları - İlkeleri - Gelişimi)**
İSLAMIN ÇÖKÜŞÜ
Aşık Sadık Kara
ŞİİRLER
Esat Korkmaz
ALEVİLER VE AYDINLANMA
ALEVİLERE SALDIRILAR
İNSAN TANRI
ALEVİ FELSEFESİ
Fikret Otyam
HU DOST
Öner Yağcı
SIVASI UNUTMAK
Celal Yıldız
BARIŞA GİDEN YOL
Erol Sever
İSLAMIN KAYNAKLARI 2 MUHAMMED
Ayhan Aydın
ALEVİLİK BEKTAŞİLİK SÖYLEŞİLERİ

KADIN KITAPLARI

Fatmagül Berktay
KADIN OLMAK, YAŞAMAK, YAZMAK
Lise Vogel
MARKSİST TEORİDE KADIN
Chanie Rosenberg
KADINLAR VE PERESTROYKA
Shere Hite - Kate Colleran
İYİ AŞIKLAR, KÖTÜ AŞIKLAR